A MUNKÁCSI

MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI

FŐGYMNASIUM

ÉRTESÍTŐJE

1893—94. tanévről.

KÖZLI:

FANKOVICH SÁNDOR.

IGAZGATÓ.

MUNKÁCS,

NYOMATOTT A „MUNKÁCS“ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1894.

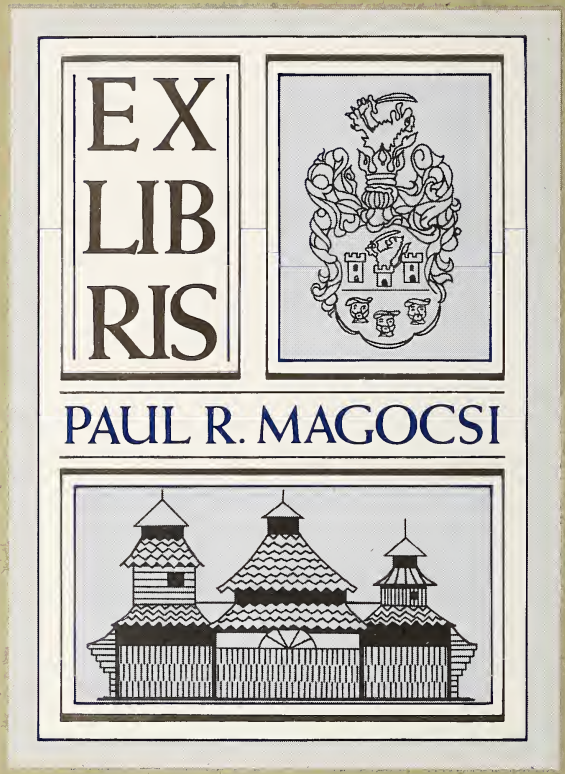
EX
LIB
RIS
PAUL R. MAGOCSI

A

MUNKÁCSI MAGY. KIR. ÁLLAMI

FŐGYMNASIUM

ÉRTESÍTŐJE

1893—94. TANÉVRE.

KÖZLI:

FANKOVICH SÁNDOR,

IGAZGATÓ.

MUNKÁCS,

NYOMATOTT A „MUNKÁCS“ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1894.

Mátyás király a magyar költészetben.

MOTTÓ: Vagy az volt tán a legdicsőbb,
Hősebb, nagyobb, mindannyinál,
Az a nemes fiúból lett
Világverő hollós király — ?
Tóth Kálmán.

Hunyadi János, a haza és keresztyénség hatalmas védője, az önzetlen kormányzó és hazafi, továbbá családja, jelesül fiai, az ártatlanul lefejezett László s a királylyá választott Mátyás,

»Kiknek tiszta szép erkölcsén semmi csorba, semmi szeplő,
Kiknek, egyaránt, kezében nagy volt a kard, és a gyeplő,«

végül Mátyás anyja, Horogszeghi Szilágyi Erzsébet s ennek testvére Szilágyi Mihály gyakran szerepelnek a magyar költészetben.

E dicső kor eseményei s kivált ama nagy férfiakkal történt dolgok kiapadhatatlan forrásúl s állandó anyagként szolgálnak a magyar sőt a szomszéd népek költői elmetermékeinek. Köztudomás szerint a szerbek népköltészete is tele van Hunyadi Jánost dicsőitő dallal és epikus költeménynyel[1])

A magyar népies költemények is sok ízben szólanak a Hunyadiak, különösen Mátyás viselt dolgairól, sőt a népmondák, prózai elbeszélések, adomák, tréfák is sokszor használják föl tárgyúl Mátyást, helylyel-közzel igaz, legtöbbször költött, de mindig szeretetsugallta dolgokat kevervén egybe.

Egyetlenegy koronás főnk, ki nem örökösödés, nem királyi vérből származás, hanem a nemzet tulnyomó többségének akarata által jutott a fejedelmi székbe s a kit atyjának a haza és Európa iránt szerzett elévülhetetlen érdemei, bátyjának erőszakos megöletése, családjának nagy népszerüsége, gazdagsága, befolyása, erős honszerelme, más főurak és a magyar trónra áhitozó idegen uralkodók fölé emelt s a kinek ifju korát meghaladó tudománya, okossága, atyja körében táplálékot nyert dicsőségvágya, tapintata, kegyessége, igazsága és vitézsége, sokoldalú tevékenysége megvalósitotta a megválasztásához fűzött szép reményeket.

De magok az ösmert működtők is unosuntalan és szivesen fordúlnak e letünt jelesekre vonatkozó bő anyag feldolgozásához. Minden előzetes válogatás nélkül hamarjában megemlitem Nagy-Bánkai Mátyás »Chronicáját avagy historiás énekét az jeles vitéz fejedelemről, az Hu-

[1]) Fővárosi Lapok. 1894. jan. 21. 181—182. l. Hunyadi János a szerb népköltészetben. Irta Podhraszky Lajos.

Jánosról, erdeli vajdáról és egész Magyar országnak Gubernatorá-annak eredetiről és sok vitéz cselekedetiről,« továbbá Vályi Nagy ncz 14 szakaszos »történeteit« Hunyadi Lászlóról (1793.) Bessenyei rgy és Szentmiklóssy Alajos, »Hunyadi László« szomorújátékát, P. váth Ádám Hunniását, Kisfaludy Sándor »Hunyadi János« c. historiai máját(1 836.) Jusson csak eszünkbe Czuczor Gergely hőskölteménye, mely töredékben maradt fenn Hunyadi Jánosról. Czuczor — tudjuk — beutazta a Hunyadi csatáinak színhelyét s nagy készülettel fogott hozzá nem közönséges szabású terve kiviteléhez. Fájdalom, csak egyes részleteket dolgozhatott ki a közbe jött idők zürzavara s egyéb akadály miatt.

Önkéntelenül emlékezünk itt meg Vajda János »Régi dicsőségünk« című, Hunyadit magasztaló verséről. Tóth Kálmán »Szilágyi Erzsébetéről,« Arany János »Hunyadiak csillaga, Both bajnok özvegye« stb. c. müveiről, Petőfi, Zalár és számtalan más Hunyadi Lászlójáról, többeknek Szilágyi Mihályáról stb., stb., mely mind a nagy Hunyadiak magasztos idejét s önfeláldozó honszerelmét zengedezi.

Egyébként száz meg száz vonatkozás van költőink lyrájában is e korra, e nagy alakokra. Elég legyen itt sebtiben felhoznom e nehány idézetet :

»Hol Mátyás, az igazságos?
Te láttad őt boldog Rákos.«
(Kisf. Károly. Rákosi szántó a török alatt.)

»Nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.«
(Kölcsey. Hymnus.)

Itt törtek össze rabigát
Hunyadnak karjai.
(Vörösmarty. Szózat.)

Itt lakom Budában,
Hova vissza-visszajár
Mátyás lelkének sugára.
(Szász Károly. Első dalom Budán.)

Az Hunyadi Mátyást
Amaz magyar királyt
A németek mind félték ;
Az bécsi asszonyok
Siró gyermekjeket
Mátyással ijesztgették ;
(»Bethlen Gábor szól« feliratú, ismeretlen szerzőjű költemény 9 szaka. 1621—1627-ből Thaly Kálmán »Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok« c. gyüjteményéből.)

»Ledőlt Hunyaddal a haza védfala!«
(Berzsenyi Dániel. Szilágyi, melyben Hunyadira több vonatkozás van.)

Oh más magyarral verte vissza
Nagy Hunyadink Mahomet hatalmát.
(Berzsenyi. A magyarokhoz.)

Ez alkalommal azonban csak a Mátyás királyról szóló költemények ismertetésére szoritkozunk, minthogy az maga is elég bő anyagot nyujt egy kis igénytelen elmefuttatáshoz, mely azon kivül, hogy a nagy közönséget és tanulóifjuságot is érdekelheti, legalább tárgyánál fogva talán szakemberek figyelmét is felkölthetí, sőt alkalomszerünek is kinálkozik, mivel Mátyás szobrát is kevés idő mulva szülővárosában Kolozsvártt fel fogják állitani.

Mellőzzük itt az ismeretlen népi szerzőktől irott verseket, mint hogy erről már értekezett Abafi Lajos.[1]) E nő ma már nehezen férhető hozzá, noha megérdemelné, hogy szélesebb körben szerezzenek róla tudomást.

A népies eredetű versikékre nézve történt föntebbi megállapodásunktól csak a legrégibb versezetek és nehány érdemesb népies irányú feldolgozás közlésével teszünk kivételt könnyen érthető okokból.

Közleményünkben a lehetőséghez képest főként az időrendi egymásutánt tartjuk szem előtt, de nem hagyjuk mellőzetlen a már egyszer előfordúlt hasonló tartalmú és alapeszméjű műre való utalást sem. Utóljára igyekszünk megfelelni ama kérdésre, milyennek ismerjük meg Mátyást a nép- és műköltészetben s mennyiben tér el a történelem Mátyása a költői irodalom alakjától.

I. Kezdjük a »Pesti gyerekek uccai énekével«, melyet Mátyás megválasztásakor 1458. városszerte danolgatott az apró nemzedék. Szövege betűről-betűre a következő:

Mathiast mostan ualasztotta mind ez orszag kiralysagra,
Mert ezt atta isten nekönk meniorszagból otalmunkra,
Azert mies valasztottuc mint istennec aiandekat,
Kiből isten diczirtessec, es öröke mongiuc Amen.

»Ezt a gyermekdalt — mint a M. K. tárában I. k. 283. l. Sziládi Áron tudósunk mondja — Benczédi Székely István[2]) jegyezte föl. Hunyadi Mátyásnak királylyá s mig »ez magát birhatná«, Szilágyi Mihálynak gubernatorrá választatásáról szólván ezt irja: »kin mind az egész ország lőn nagy örömben, kinek választása korán még a gyermekek is aláfeljárván az utczán azt kiáltják vala. Ezen vallásosan naiv gyermekdal egykorúsága felől, a mit alkalmi volta is eléggé bizonyít, nincs okunk kételkedni. A krónikások által rajzolt nemzeti örömnek gyermeki ajkon támadt hű visszhangjaként tekinthetjük e rövid versecskét.« Székely állitását Túróczi is megerősiti Chronikájában, hol e kis vers latin fordításban olvasható.

II. Itt van helye az 1463-ból való népének-töredéknek is, mit Zrinyi Miklós, a költő, a »Mátyás király életéről szóló elmélkedésekben,«[3]) idéz. Ott ezt olvassuk: »Még a kis leányzók is közénekkel éneklik vala akkor Muhamet császárról:

Mikor magyar király zászlóját látá,
Jó lovának száját futni bocsátá.

Mátyás Jajczát 1463. vette be. »Erről szól az az ének, melyből a költő e két sort közli. Ez is a nép versköltésének egyik maradványa, s a mennyire ezen töredéknek kevés szóval sokat mondó balladai rövidséggel szépen kifejező leirásából következtethetünk, oly maradványa,

[1]) Életképek. 1876. 118. l.

[2]) Chronica ez világnak jeles dolgairól stb. Krakkó. 1559. 216. l.

[3]) Zrinyi Összes Munkái Kazinczy Gábor és Toldy Ferencz által. Pest, 1853. 335. l.

nelv, ha egészen vagy legalább nagyobb töredékben szállott volna reánk, méltó párként sorakoznék az alább emlitett Szabács viadalához.«[1])

E nehány szó találóan jellemzi Mátyás vitézségét, melylyel a félelmes ellent megtöré. A történelem tanusága szerint Jajcza ostromában maga is vitézkedett.[2])

III. »Szabács viadala« 1476-ból már terjedelmesebb, de ez is csak töredék, melyet a M. Tört. Társulat 1871. ungmegyei kirándulása alkalmával a Csicsery család levéltárában fedeztek föl. Most a M. N. Muzeum könyvtáráé. Felolvasásban ismertette Thaly Kálmán a »Századok« 1872. évfolyamában (8—12 l.) »Nyelve, előadása egyszerü, természetes, minden szószaporitásból ment tömörsége, szabatos kifejezései és rímei határozottan arról győznek meg, hogy azon korbeli költői irodalmunk sokkal magasabb fokán állott a fejlettségnek, mint a milyenre a XVI. századi költőnk müveiből itélni lehetne.«[3]) Toldy Ferencz szerint ez az ének egyike azoknak, melyekről Galeotti irva hagyta, hogy nemzeti nyelven a nagy király hős tetteiről ennek asztalánál énekelhettek. — Ime a végéről nehány sor Sziládi közlése szerint:

Királ ugyan Budára eredvén,
Hát valának nékik nagy csudába,
Jelennen királnak odvarában
Királnak ékessen odvarlani:
Et meghallák mind Törökországba
Török sereg környölö terjedvén:
Hogy Budának menden utcájába
Látnak török népet kazdag ruhában
Ment kell piaczon várban állani . .
Török császár lőn nagy bosszoságba.

Ebben a költeményben Mátyás vitézei az ő vezérlete alatt Szabácsot erős ostrom után beveszik s Mátyás a fogságba jutott vagy meghódolt törökökkel kegyelmesen bánik s őket magával viszi Budára, hol azok igen jól érzik magokat. Ugyanekkor a király Szabácsot jól megerősiti.

IV. A »Both János veszedelmén« siránkozó ének ugyancsak ebből az időből származik. Sziládi keletkezése korát 1490 előttre teszi. Valami tanult ember, Gergely deák irta. Tartalma szerint a nagy király török országba küldötte hivét, Both Jánost, azonban Mátyás csalódott a szultánban, mert Both hogyan s hogyan nem, meghalt,

»Kiből vala királnak igen nagy bánatja,
Mert szemével az kevetet tebbé nem látja.«

Mátyásról az ő életében több költeményről nem szólhatunk, mert — nincsen. Sajnos, hogy ez időből róla több verses nyilatkozás nem található, (talán később még fedeznek föl,) pedig föl nem tehető, hogy a különben is verselni szerető s költői hajlamú magyarnak ne lett volna több versezete Mátyásról, a sok felé dicsőséget arató, tevékeny, népszerü királyról. Az e kort mélyen búvárló Sziládi Áron akademiai tag »Költészetünk Mátyás király idejében« c. művében emliti: »az ő idejebeli magyar nyelvű költészetünkről bizonyos az, hogy mind a népies, mind az úgy nevezhető műköltészet egyaránt virágzott.« Galeotti is mondja: »asztal felett a hősök tetteit honi nyelven, lant kiséretében éneklik. Az ének tárgya mindig valami jeles tett, a miben ott nincsen hiány. De szerelmi dalokat ritkán énekelnek, mert többnyire a törökök elleni hadi tettek fordúlnak elő, nem éktelen előadással.« Az is kétségtelen, hogy habár Má-

[1]) Sziládi Áron. Kisebb m. Költők tára. I. k. jegyz. IX. 284. l.

[2]) Lásd Magy. Tört. Életrajzok: Hunyady Mátyás király. Irta Fraknói Vilmos Budapest. 1890. a 143. lapon.

[3]) Sziládi Áron fent idézett kiadásában a 25. lapon.

tyás a hizelkedőt soha ki nem állhatta még versben sem, mégis az ő tetteit tárgyiason előadó lantos költő énekét szivesen hallgathatta és hallgatta is lakomáinál. Ha kéziratban talán föl is jegyeztek volna effélét, nem csoda, hogy a Mátyás halála után bekövetkezett gyászos idők zavarai, az örökös harc és harc miatt feledésbe ment vagy megsemmisült. Örökre kipótolhatatlan tehát az a veszteség, mely a Mátyás korabeli magyar nyelvű virágzó költészet termékeinek hiánya által érte a magyar irodalmat, annyival is inkább, mivel e kornak mind nép- mind müköltői alkotásai szerfölött becsesek lehettek. Egyébiránt az sem valótlan színű, hogy valamely véletlen még föltárja azon időnek egyik másik maradványát régi leveles tárakban vagy lappangó könyvek fedelein.

V. Mátyás halála után azonban az ő elhunytát zengő költeménynyel csakhamar találkozunk. Ez nem más, mint a »Mátyás halálára« irt gyönyörü »emlékdal.«

Jellemzetes voltáért hű másolatban közöljük:

Ne hay walo yo Mathyas kyral
sok orzagokath the byral
Nagy dicherethtel Akoron walaly
ellensegednek ellene állal

hatalmassagodath yelenthed
bechnek hog warosath the meg veuued
ekes sereged oth felethed
kyral zeked benne helheztheted

Nemeth orzagoth mykorth kewanyad
zent koronahoz walazthad
ees nagh sok rezre hassogatad
magyary wraknak tyztwl mynd el oztad.

Akoron the lel oly igen draga
theged kewanya che praga
meg herwadoz oth zep zeld aga
nem kellemethes neky wiraga.

Terekechtwl nerel ayandokokath
Ne puztythanad orzagokath
ne kerengethned bassayokath
ne fenegedned w chazarokath

Igekezel wala sok orzagokra,
ees nag hatalmas warosogra
az vizen alo welencere
ees benne walo (bwlh) belch olasokra

laga
Magyar orzagnak fenes thykere
ees rethenetes baynaka
numuroltaknak kies haylaka
nagh ekessegnek ees the walal oka.

Nagh ekessege thyztessegenknek
nagh batorsaga felelmenknek
Oltalmazoya magar nepeknek
rettenethes lel az lengeleghnek.

Kyralok kezeth lel the hatalmas
ees nagk igeknek dyadalmas
neped kezeth nägh byzodalmas
legh wristennel Imar nugodalmas.

Ime a kegyeletünkre méltó emlék. Eredetije a M. T. Akadémia kézirattárában őrzött gyöngyösi codex 4. lapján. Fölfedezte 1836. s először közzétette a R. M. Nyelv Emlékek II. k. 5. lapján Döbrentei Gábor. Ujabban megjelent a Ny. Emlék Tár II. k. 242 lapján, mint az ott kiadott codex második lapja. Az eredeti kéziraton kivül leghivebb közlése az utóbbi helyen és a R. M. Költők Tára I. kötetében. Az irodalomtörténeti olvasókönyvek leginkább mai átiratban adják. Döbrentei azon állitását, hogy ez a költemény a palóc szójárás egyik régi irodalmi maradványa volna, Sziládi nem tartja eléggé elfogadhatónak. Mint látjuk e szép mű Mátyás hadi tetteit, dicsőségét, hatalmát, Bécs, Prága, a török, Velence, a lengyel meghódítását zengi, továbbá a szegények s a haza oltalmazóját dicsőíti az elhunytban, ki életében nagy dolgokat vitt végbe s a ki iránt népe bizodalommal viselkedett. Ezért elhunyta után Isten kegyelmébe meleg vallásos érzelemmel ajánlja. E tömör előadású költemény egyike leggyönyörübb emlékeinknek.

Ettől fogva másfélszáz éven keresztül nem akadunk Mátyásra vonatkozó kisebb költeményre, csak nagyobb históriás énekekre, melyekben a krónikás irók rendesen az ösmert időrendi, olykor csupán száraz adatokat közlő versekben szólanak Mátyásról. Mind a mellett sok tekintetben megérdemlik a késő nemzedék különösebb figyelmét, mert belőlök látjuk, mily nagy kegyeletet tanusitottak verselőink a népszerű király iránt, s mily gyakorta énekelhették ezeket a krónikákat zenekiséret mellett. Némelyiknek sok kiadása arról is tanuskodik, mily szívesen danolták, olvasgatták elődeink a nehéz időkben a letünt nagyság dicső tetteiről emlékező gyöngébb verseket is. Jól esett a háborús vagy másként is nyommasztó korszak olvasóinak emlékezni ama multra, melyben a nemzet ép az ő idejökkel ellentétes nagy események közepette hágott a harci dicsőség magas fokára s a későbbi kor embere a silány jelennel szembe állitott időre sohajtva gondolhatott vissza s meritethetett a szép multból vigasztalást a törpe jelenre s némi reménység is kecsegtethette a késő maradékot arra nézve, hogy talán ismét eljő az az idő, mikor a Mátyáséhoz hasonló verőfényes napokban gyönyörködhetik egy kegyes uralkodó és erős fejedelem oltalma alatt a jóllét áldásaiban. Nézetünk szerint nem csak a szép multon elmerengés vehetett erőt az utódok elméin, hanem a jövőbe néha ösztönszerüleg, többször öntudatosan helyezett hitét is erősithette a Mátyás idejére gondolás.

VI. Hosszabb lélekzetű versezet e korból a Görcsöni Ambruzs »Historiás Enec«-e Az Felseges nagy fejedelemről, Az Mattyas Királyrol, Ennek eredetiről, es vitezségeiről, végre az ő ez világbol valo kimulasárol.« A versfők kezdő betüiből Ambrossius litheratus de Gercian vehető ki. Tehát iskolázott ember irta. Az ének igy kezdődik: »Árpád vala fő az kapitánságban« E kezdő sorból itélve nagyon kedvelt lehetett, mert az utána következő versszerzők gyakran idézik e sort, mint a melynek dallamára (ad notam) énekelhető az ő versezetök. A szöveget hangjegy előzi meg. Görcsöni értelmes, bár többnyire szárazon verselő krónikás. Historiás énekében Árpád, Attila, Szent István, Szent László, Lajos királyoknak alig egykét mondattal emlitése után Zsigmondra tér át s az ő törvénytelen fiának állitja Hunyadi Jánost. Érdekesen szól ennek születéséről s ügyesen beszéli el a hollónak és

gyürünek akkoriban európaszerte kedvelt meséjét. Ezután átsiklik ben eseményeken egész Hunyadi János kormányzása megszüntéig. Az énge második részében Nándor bevételét a Hunyadi győzelmével adja elő. Őszinte lelkesedés csak akkor hatja át, mikor a nagy hősről emlékezik. A költői stilusnak nála alig van nyoma. Elvétve találsz versében egy-egy képet vagy hasonlatot. Gyéren adja a szót is egyik másik főbb szereplőnek az ajkára. A harmadik részben Hunyadi két fiáról énekel. Elsorolja László megöletését, Szilágyi Mihály működését, Mátyásnak csehországbeli kényszerült tartózkodását. Majd nehány csata leirása után előadja Mátyás király történetét egész Bécs város megalázásáig. Ime be-lőle nehány versszak, a melyeket a M. N. Muzeum példányából másol-tam le:

Ezen király Istennec hálát ada. Mindennel terden áluán imádtatá, Hogy pogány bottyát Isten kezében adta, Kazdagságot király nagyot nyert vala.

Nagy szűuel vadnac urac Máttyáshoz, Kic halgatnac mint szerelmes attyokhoz, Mit paranczol, ió keduel készen ahoz, Ellenség ellen ország óltalmahoz. — A végéről: Viué a Groff Bets kólczát á Királynac Terdre esséc, kolczat ada kiralynac, Dob, trombitác harsognia fogánac, Király szép hadai meg indullánac.

Indulla Magyar Balás Drabant haddal, Az várast el bonta szep gyalogockal, Rendel álnac vczákon halgatással, Fegyueres be méne az Huszárockal.

Elől Szapolyai István wrackal, Befoga vtzákat louag-gyaloggal, Deréc állo sereg Somi Joszával, Tábor köuül álnac surö zászlóual.

Nagy wrackal és az udvar népéuel Király vgy méne be szép seregeckel, Ho pénzessec terdè álnac kin rendel, Királyt váriac illy nagy tiszteséggel.

VII. VIII. Részben ide tartozik a Temesvári István versezete, mely a kenyérmezei ütközetet rajzolja. Ezt s az előbbit Heltai Gáspár adta ki 1574. »Cancionale az az Énekes könyv« feliratú munkájában. Az utóbbi öt részből áll. Görcsönié a 3. részt foglalja el 28 levelen. Csonka mű. Önállóan is megjelent Kolozsvárott 1577. 1581. Debrecenben a XVI. században, év nélkül és Lőcsén 1683. Minden kiadását nem láttam, valamint a nikolsburgi névtelen költő versezetét sem, ki azt 1568-ban Morvaországban irta le. Csak Toldy Ferencz után tudom, hogy ez is a kenyérmezei diadalt tárgyalja:[1]) Görcsöni és a nikolsburgi névtelen Toldy értesitése szerint Bonfinit használták kútfőül. Ez utóbbi öt soros versszakaszokban zeng. Előadása ennek is elég eleven. Görcsöniénél többet ér melegebb vallásos és hazafiúi buzgóságáért. A nikolsburgi kiadása lappang, egy másolatát a kézsmárki ev. lyceum könyvtára őrzi. E példányt sem láthattam. Temesvári versezete három kiadást ért: Kolozsvárott 1574. 1579. és egy év nélkül.

IX. Görcsöni versét az ő hangján folytatja s bevégzi Bogáthi Fazekas Miklós ily c. a.: »Az ötedic resze Mattyas kiraly dolgainac mint (igy) halaláig.« Megjelent 1577. Dicséri Mátyást, de rögtön szemére hányja, hogy »csuda jó szokását ő eleinek, elfelejtette magyar nemzetnek, ezt magyarok királynénak köszönnek, rontója, lőn király jó erkölcsének.« Olasz erkölcsei, a tudomány és müvészet nagy kedvelése miatt »dorgálják« a főurak, s majdnem szemtől-szembe pirongatják, hogy »országát sok enczembencz apróságra pallaná (= pazarolná), melylyel eleitől elhasonlana.« Mátyás azonban nem marad adós a felelettel; »nem

[1]) Toldy Ferencz, A M. Költészet története. II. kiadása 143. lapon.

ereti, ugymond, a magyarok vad erkölcseit.« Szép palotákat épittet és minden áron emeli a művészetet. — Bogáthi Fazekas műve többet nem említ Mátyásról, mivel mint a versfőktől kibetüzhetőleg vallja: Matthiam cecinere alii, cane Musa sequentes, az az Mátyást mások énekelték meg, meg, te Múzsám énekeld meg a következőket. Ezután az Ulászló megválasztásától Ferdinánd történetéig terjedő eseményekről verselget.

Lássunk Bogáthi Fazekas munkájából pár mutatványt:

Mikor Beczet Mattyás király meg uiue, Ezer négyszáz nyolczuan öt esztendőbe, Hadánac iob részet megtelepite, Fel esztendeig Beczbe lőn czendességbe. A végéről:

Thordán Szaniszlo Sz. Mihal más napiján, Eszt iram ezer ötszáz hetven hatban, Magyarok valtozasit oluastomban, Igen koplalok valéc nagy haragban.

X. Ezután mintegy 100 évig nem fordúl elő emlék Mátyás királyról. S csak a 17. század közepén élt Liszti László báró »Magyar Márs avagy Mohách mezején történt veszedelemnek emlékezete« c. költeményében találunk Mátyásra vonatkozó rész. A fenti c. a. Bécsben 1653-ban megjelent Clades Mohachiana is csak a Pars Nona végén hozza szóba mellékesen Mátyást. Főként Bonfin után ismerteti röviden a király hadi dicsőségét, ékesszólását, bölcseségét, környezetét.

Minthogy ujabb kiadása is[1]) ritkább s az anthologiák sem igen közöltek ide tartozó részletet: itt adunk mutatványul pár versszakot:

Mátyásról, fiáról[2]) s régi királyunkról,
Mit beszéljek versemben?
Hatszor török császárt, a ki tett annyi kárt,
Megverte szemtől-szemben.
Szerencsés vóltával, csaknem Nagy Sándorral
Követ vete éltében;
Annyira szerencse, vitézséggel kincse,
Őtet látogatta volt,

Messze országokra s nagy birodalmokra,
Hirét kiosztotta volt,
Két császárt egyszersmind, zászlója alá mind
Sors néki vetette volt.
Nemességh Czimere, s irgalmasság ere
Királyok ékessége,
Az egész Világnak és az Európának
Villámló düchösége,

Mint Jáspis kövek közt, ez is Fejdelmek közt
Tündöklő volt szépsége.
E' Nemzetségünknek és Keresztyénségnek
Nagy reménye let vólna,
Ha élet Asszonyi,[3]) fonala szövői
Tovább hadták vólna,
Ily nagy reméntelen, s jaj ki nagy véletlen,
El nem meccették vólna!

---

[1]) Ujabb Nemzeti könyvtár II. folyam. Köpcsényi és Jánosházai Bíró Liszti Költői Munkái. Kiadják Ürményi, Kazinczy G. Zsedényi E. Eötvös, Toldy F. stb. Pest. Emich. 1853.

[2]) Előbb Hunyady Jánosról beszélt a költő

[3]) A sors istennői, a Moirák vagy Párkák. Hárman vannak és az emberi sorsot szövik. Klotho a rokkát tartja, Lachesis a szálakat fonja, Atropos ollóval kettévágja az elkészült fonalat s így ők az ember születésének, életfolyamának és halálának intézői. Ebből vehető észre, hogy Liszti is, mint mások (Zrinyi, Gyöngyösi stb.) belevegyíti a magyar tárgyú hőskölteményébe a classicus (görögrómai) mythologia egyes helyeit.

IX. Liszti Lászlótól Bessenyei Györgyig nincsen kezem ügyében adat arról, hogy Mátyásról szólott volna az ének. A mult század vége felé a megindúlt, különböző irányú szellemi mozgalomban Bessenyei volt az első, kinek lantját pengetésre készti Mátyás alakja. Ő egy nagyobb epost irt párrímes sándorversekben. Ezt azonban a censura nem engedte kinyomatni, mert, mint tanulmányozója, Závodszky nagyon helyesen jegyzi meg, ama nemzetietlen korban nemzeti király dicsőítéséről és győzelmeiről zengett. Bessenyei e müvet 1782. körül Bacsányi János a pálosok pesti könyvtárában lelte meg, hová a szerző helyezte el. Bacsányi ismertette is a Kassai Magyar Muzeum I. kötetében (1788—89.) A pálos szerzet feloszlatása következtében a bencések pápai könyvtárába jutott, hol a nagyérdemű Toldy Ferencz ismét fölfedezvén a saját és a M. T. Akadémia könyvtára részére lemásoltatta. Itt 4. réten 117. lapon van meg a hat énekes epos. Ezt valamint a »Hunyadi László tragédiáját háromi játékban és versekben« (Bécs 1772.) valamint »Hunyadi János élete s viselt dolgai« (Bécs 1778.) c. prózáját s más hasonló tárgyú művét mi célból irta, maga megmondja a »Természet világában«:[1])

Óh, magyar Scipió! . . . keserves sohajtás,
Te Hunyadi János! elfáradt kiáltás,
Múzsám hozzád fordul! Látja nagy lelkedet
Egéből lenézni, zokogni szívedet.
Régi magyar hazád néz reád a sírból!
Ti keresztyénségünk felemelt bástyái
Elmultatok, mint e világnak csodái.
Alvásban heverünk sírhalmaitokon
Földünk barázdálván határaitokon,
Mellyeket érdemmel hajdan szereztetek,
És vérrel, fegyverrel megvédelmeztetek;
Letettük fegyverünk, a vitézkedést is,
Eloltottuk tüzünk s dicsőségünket is.
Kardunk félre téve a pennán vakarunk,
Vagy nád aklainkban marhát veszünk s adunk,
S avult törvényeinket fótozzuk pennával,
Nem takarhat már be rongyos palástjával!
Végre elsülyedvén többi nemzetekben,
Nincs nevünk, sem szavunk a nagy esetekben.
Régi dicsőségünk édes jaj siratni,
S vitéz tetteinket versekbe iratni!
Nem maradt itt egyéb, csak az emlékezet,
Mint ledűlt Trójánál a régi nevezet!
Volt Ilion, a mely össze lett omlását
Nézte és siratta örök elmulását.

Bessenyei Mátyás királyát behatóbban fejtegette Závodszky Károly,[2]) kinek nézete ma is elfogadható. E szerint a verses krónika fő hőse Mátyás mindig előtérben marad. A népmonda és történelem Mátyása sokkal magasztosabb, Mátyás királynak a nemesség és vitézség a fő jellemvonása, de csak ugy, mint bármely derék katonában. Bessenyei nem ismeri vagy fel sem veszi a mondákat, melyek a Hunyadiházhoz és Mátyáshoz fűződnek. Fölfogása nem emelkedik fölül a történelmi adatokon. Bessenyei fő törekvése mind a hat énekben ugyanaz, a mi minden kró-

[1]) Mus. nat. 1811. nagy 4 r 3 köt. 1. könyv. 76—77. l. Závodszky közlése után.
[2]) Závodszky Károly, Figyelő 873.

nikás verselőnek, t. i. a krónikás hűség. Szóval dicsőíti, kitünteti mások fölött. Gyarlónak mondható az a kiemelés, melylyel az adóssággal terhelt s ereklyével hazajövő II. Endrétől kér Mátyás tanácsot a kormányzásban. Nagy gondolat nincs a költeményben, nincs emelkedés, haladás s így az érdekkeltés is hiányzik belőle. Mátyás seregével mindenütt diadalt arat. Könnyű előtte az akadály, azért csekély becsű annak leküzdése. Bonyodalomról szó sem lehet. Így sem felfogása, sem szerkezete nem helyeselhető. Mind a mellett erős hazafias érzéséért és ügyes előadásáért ma is nagyon becses s valóban megérdemelné a kiadást! Különben Bessenyeinek mintaképül Voltaire egy hős-költeménye szolgált, a melyben az a legnépszerübb francia uralkodót, IV. Henriket énekli meg.[1]) Bessenyei hőskölteménye sincs meg egészen. A hatodik énekben a Kázmér-féle viszálylyal véget ér.

Tartalma: Mátyásról énekel, ki tudott parancsolni, verni, védni és népének atyja lenni, a nehéz viszonyok közepette. Fiatal még s már is csatatér várja. Fridrik és a csehek egyaránt fenyegetik, de ő nem esik kétségbe. Bécs felé Nagy Simont, Rozgonyi Sebestyént a csehek ellen inditja. Nagy Simont a kétszer annyi ellenség, de kivált a főurak pártoskodása megtöri. De a vert had bővitve ismét az ellenre tör s győz. Mátyás örömében Nagy Simont öleléssel tünteti ki. Fridrikkel kibékülve a csehek ellen küldi Rozgonyit. Ez Vadna mellett Vulgatat megriasztja. Az Galgóczra fut. Rozgonyi Galgóczot ostrom alá veszi, majd Gálszécs s más vár ellen megy. Mindenütt győzve a királyhoz vissza tér, a ki épen Szilágyi Mihálylyal szólalkozott össze s ezt börtönre veti. Szilágyi megszabadúl, de sajnálja Mátyás tettét s félti jövőjét. Mátyás beösmeri tévedését. Tisza-Varsányon találkoznak s megbékülnek. Mátyás bocsánatot kér. Szilágyi megenged. Ez a török ellen indúl hadával, Mátyás pedig Giskrát támadja meg, ki magát megadva felajánlja szolgálatát. Mátyás elfogadja s jósággal s adománynyal látja el. A török Mátyás több oldalú elfoglaltságát hallva a magyar királyt megtámadja. Szilágyi ellene megy, de veszt s így a török ismét előtör, most Erdély ellen. Itt Pongrácz vajda áll vele szemben. A küzdelemben egyik fél halálba fut, a másik kerüli. Pongrácz s Ali bég összetűznek. Ez utóbbi elfut. Mátyás ezután Jajcza ellen indúl, hire megelőzvén. A bég megijed s keményen ágyúztat a magyarokra, de Mátyás mégis elfoglalja a várat. Haran bég megadja magát. Mohammed azonban új haddal készül a király ellen. Az ujra megindult harcban a jajcaiak már szorongásban vannak. Mátyás Szapolyai Imrét küldi segiségökre. Mohammed seregével elillan.

E közben Mátyás Budán mulat. Rómából ajándékot kap, Velenczével meg szövetkezik. Szapolyai Imre Sterinczet megvéteti, de maga is sebet kap. Ekkor Erdély lázzad fel. A király siet a szinhelyre, győz és törvényt lát. Kardjától rendre dől az ellen, de ő is megsebesül. Így indúl Budára. Utja közben álmot lát. Álmában Szilágyi lelke elvezeti előeinek árnyéka közzé. Most megpihen egy kissé, de új ellenséggel száll szembe. A pápa kérésére ugyanis Podjebrádot akarván megfékezni, Csehországot pusztitja. A cseh király találkozni óhajt vele. Össze is jönnek. Podjebrád kérdi a támadás okát. Talán, hogy nem ugyanazon módon imádja az istent? Mátyás a pápa parancsát emliti s a háborútól el nem áll. Küzdenek. Mátyás győz, de még több sikert remél, mert Bécsből pénz és vitéz segitsége igérkezik, bár nem katonára, hanem pénzre volna szükség. Fridrik az igért segélyt halogatja. Mátyás a tél beálltával haza indúl.

---

[1]) Széchy (Závodszky) Károly, Beö hy. Képes irodalom történet. II. k. 26. lapon.

De mig a pápa s Róma kivánságára idegen földön harcol, s idegen koronát keres, itthon a magáét csaknem elveszti, mert Janus Pannonius esztergomi érsek néhány főurral és főpappal ellene összeesküvést szít, Kázmért hívván meg királynak. De Szapolyai az érsek és király közt helyre állitja a békét. Mátyás az érsekhez sietve, ezt arról győzi meg, hogy az isten dicsőségéért a vallás érdekében küzdött. De Janus kimondja, hogy Isten nem talál örömet a vészben és vérben. Most hódolva borúl a király lábai elé. Ez fölemeli s egymás karjaiba omolva békén válnak el. A király gyors intézkedése a főurakat is maga részére hajlítja. Kázmér egyedül hagyatva Mátyástól engedelmet kér a hazatérésre, mentegetődzve, hogy ő csak a hívásra jelent meg, de esze ágában sem volt Mátyást királyi székétől megfosztani. Mátyást őt haza vezeti. Majd Budára tér s kegyelmet oszt. Ezután Morvába tör, de lanyhán folyt e hadjárat. Mindenik fél eltörődve békére hajlik s a két tábor közé vert sátorban a királyok találkozván kibékülnek.

Az akademia kéziratából kiirtam a következő sorokat:

Ama nagy Hunyadi Mátyásról éneklek,
Kit dicsőségének karjai közt lelek.
A' ki trónusáról tudott törvényt szabni
S hazáján mint atya király uralkodni.
Szerencsétlenségét sok kárral viselte,
Hol még is veszélyét nagy szíve nem félte
Szenvedések által tanúlt jól érezni,
Tudott parancsolni, verni, védelmezni,
Számkivettetése vitte királyságra,
Mely megtanította az uralkodásra.

Mindjárt az invocatioban egyebek közt ezt mondja:

Gerjedezz szívemen, írd rá törvényedet,
Hintsd széllyel munkámon erődet, fényedet.
Mutassa csillagod itt a királyoknak,
Melly tengeren kelljen zúgni thrónusoknak.
Lássák a fövényen mászkáló halandók
Hogy porban fetrengnek s mindnyájan mulandók
Mond(d) meg, hogy miképen dúlták sok nemzetek
Kiontván véröket vitézi szerzetek,
S Mátyásban is mi volt nagy katonasága,
»Kinek oly híres lett győző magyarsága.«

X. A francia szellemtől áthatott Bessenyei György után, kinek őse Mihály a Mátyás alnádora volt s a kit ez előd díszes állása is sarkalhatott a Mátyás magasztalására, a népies irányú Pálóci Horváth Ádámot is megszállta a vágy ama fényes kort megénekelni. Csupán Hunyadi fenséges alakja is lelkesíthette a »Hunniás« költésére, melynek előszavában világosan kimondja, hogy Hunyadinak minden tette »fia királyi székre leendő emeltetésének ellenállhatatlan eszköze volt.« Azonban az epos-ból ez az alapeszme nem vehető ki. Horváth a maga korára sem céloz a költeményben, bár a költő nem volt megelégedve a korabeli állapotokkal. Az előszóban ugyanis érint effélét, mondván, hogy a jutalmat a tisztségekkel összetévesztik, s az érdemeket oly hivatalokkal jutalmazzák, a melyekben »érdemeket nem tettünk s nem is tudunk hozzá.« »A »Hunniás vagy Magyar Hunyadi, azaz ama híres magyar vezér Hunyadi János

életének egy része, melyet Virgilius Éneisse formájába öntve négy sorú magyar strófákkal leirt,«*) csak annyiban tartozik ránk, a mennyiben Mátyásra némi vonatkozás lelhető benne. Mikor ugyanis Dénes esztergomi érsek megfordúl Brankovics szerb fejedelem udvarában, hogy a fogolylyá lett Hunyadi Jánost kiváltsa, az egyezség szerint egyéb föltétel mellett Mátyás a szerb despota leányát fogja nőül venni. Az epos vége felé a belgrádi csata után lázba esett Hunyadinak megjelenik álmában Nagy Lajos király s mint Vergilius Aeneas-szal a dicső utódokat, előre láttatja az apával Mátyás dicső jövőjét. Végül a hős végperceiben bő tanácscsal és intéssel halmozza el gyermekét.

XI. Horváthnak másik müve már Mátyás idejében szerepel. Címe: »A Tétényi Leány Mátyás királynál.« A régi kis-világbeli magyar erkölcsnek és észnek példája vigjáték formában.[1]) Előszavában a játékszínekre ajánlja és mintegy védi az esetleg jöhető birálat ellen. Majd azt bizonyitja, hogy a »dráma aesthesise« megvan benne. Aztán mentegeti magát, miért alacsonyitja némely szavában Mátyás a tétényi leányt. Horváthnak egyébiránt az »asszonyi nem felül való sovány vélekedése«, mit a király ajkára adott, a saját családi boldogtalanságát juttatja az olvasó eszébe.

A vigjáték birálata[2]) a hibák feltüntetése mellett eléggé méltányolja a szerző törekvését. Előadták-e valahol? nem jöhettem nyomára. Tartalma: Mátyás király, Fodor kiséretében utazása közben betér a tétényi bíróhoz. Ennek leányát okosságáért megkedvelvén Budára viszi s a leány az udvari cselédek egyike leszen. A királynak Budára érkezte után, kancellárja uj könyvekkel kedveskedik. Egy kapitánya pedig egy kocsmai verekedésről tudósitja. Mátyás ál ruhában a csapszékbe megy s kitudva a baj okozóját, egy közvitézt, maga elé rendeli s itéletet tart fölötte. Ráckevi Ferkó, a katona azonban ördöngös ember: ajtónyitó füve s altató szere van. Ezekkel Szilágyi Juli, a tétényi biró lánya a királyt kijátsza. Mátyás a lányt udvarából kiűzeti, mert ez a veszekedőket az ő parancsa ellen segítette. A lány a büvös szerrel elaltatja a királyt s a saját szobájába cipelteti. A király nem sokára fölébred s helyzetén elcsudálkozik, de Juli okos beszéde s jó vacsorája lecsillapitja haragját. Mátyás a tilalmat megszünteti s a lányt Ferkónak igéri. Azonban egy boszorkányos asszony beszédéből megtudja, hogy Juli, Ferkó és egy (nem szereplő) pap egymásnak testvérei. Most az okos leány Fodornak lesz a felesége. A darab nehány helyén Mátyás több ügyes-bajos ember dolgában lát törvényt s békit ki több perlekedőt. Horváthnak e különben gyönge müve a király okosságát, igazszeretetét akarja kiemelni.

XII. Ezen időtájban irt szintén a népies iskolához tartozó költő, Szentjóbi Szabó László egy nemzeti érzékeny játékot három felvonásban: »Mátyás király vagy a nép szeretete jámbor fejedelmek jutalma.«[3]) Mint cimlapja is bizonyitja, Szentjóbit e drámai mű irására — mint Gyulai Pál találóan fejtegeti — [4]) »I. Ferencz közelgő koronázása lelkesitette, meg az vágy, hogy kifejezhesse hazafias eszméit és érzéseit.«

---

*) Egyszer jelent meg Győrben 1787.

[1]) »Régen irta és most közrebocsátja Horváth Ádám. Pesten Tratner J. Tamás betüivel. 1816. Ajánlja méltóságos Br. Majthényi Örzsébet asszonyhoz, méltóságos k. kamarás Paléni Inkey János ur hites társához.«

[2]) Tud. Gyüjtemény 1819. II.

[3]) »Azon alkalmatosságra, midőn Ferencz Buda várában 1792. jun. 6-án magyar királylyá megkoronáztatott.« Buda, 1792. Német forditásban ugyanott és akkor. Ujabban harmadszor Franklinnál. 1882. Olcsó könyvtár. 135. sz.

[4]) Az Olcsókönyvtár kiadásában.

»Szentjóbi Mátyás királya mintegy tisztult typusa a magyar kezdetleges történelmi drámának.«

»I. Mátyás és I. Ferencz trónralépte között alig van hasonlatosság: amaz választás, emez örökösödés utján jutott trónjához, amaz egy dicső magyar család, emez egy európai dynastia sarjadéka. Azonban Szentjóbi mégis talált. Mátyást atyja érdemei emelték trónra; Ferencz atyja, II. Lipót, szintén nagyérdemű fejedelem, a ki visszaállitotta a magyar alkotmányt, barátja volt a haladásnak, ezért fiának éppen oly örömest nyujtja a magyar nemzet koronáját, mint Mátyásnak, de megvárja tőle törvényei tiszteletét s jóléte és dicsősége emelését. Ez alapeszme sugalja a dráma alakjait. Szentjóbi az ifju Mátyásban a magyar király eszményét akarta fölmutatni a szintén ifju Ferencz királynak s környezetében a dynasztikus, de alkotmányához ragaszkodó magyar nemzetet: Szilágyiban és társaiban a hazafias arisztokratiát, Vitézben az alkotmányos papságot, Erzsébetben a fenkölt lelkü és erélyes magyar nőt s a Hunyady-házhoz ragaszkodó vitézekben a hű és hálás magyar népet.« S Gyulai e talpraesett állitásokat a műből felhozott példákkal bizonyítja.

Különös figyelemre méltó az, a mire Gara kéri a királyt a 3. felvonás 5. jelenetében:

»Kegyelmes király! csak egy kérésem vagyon hozzád a haza nevében, bár ez reád nézve szükségtelennek látszik is. »Válaszszad Buda várát lakóhelyedül!« Épitsd meg ennek romladozott kőfalait, és ékesitsd meg hajlékait. A mi kevés időd az ország terhes gondjaitól, az idegen hadaktól megmarad, ó »járd el azalatt az országot, mulass itt is, amott is«, ismerd meg ennek hasznait és jövedelmeit, »ismerd meg ennek alkalmatos fekvését«, ismerd meg, hol kelljen a természeten kevés mesterséggel segiteni, »ismerd meg kiváltképen a föld népének irántad való kimondhatatlan szeretetét és gyönyörködj' méltán ezen szent érzésnek boldogságában«, midőn a »te fejedelmi kincsed alattad valóidnak szeretettel teljes szivéből telik ki.«

Nekem úgy tetszik, mintha maga a költő akarná ezt Ferencz királynak mondani.

E darabot 1793. jul. 3-án a koronázás után egy évvel adták először, azután többször századunkban is egész a negyvenes évekig, különösen országos és megyei ünnepségek alkalmával s 1834. dalmüvé alakitották át. S csodálatos dolog, hogy ez a dynasztikus érzelmű drámairó egy demokratiai elveket terjesztő káté ismerése, s annak föl nem jelentése miatt börtönbe került. Ott halt el alig 28 éves korában.

E kedvelt dráma tartalma a következő: A Rákos mezején nemzeti szinü sátrak előtt Gara és Ujlaky, a Hunyadiak ellenei csodálkozva a szokatlan sokaságon, rosszat sejtenek, Ők Kazimir lengyel királyt akarják a magyar királyi székre emelni. Ezzel ellentétben a nép és katonaság a Hunyadiak pártján áll. Bár ezt Garáék tudják, mégis biztatják az épen jövő lengyel követet. Majd Szilágyi Mihály és Erzsébet beszélgetnek a királyválasztásról, ez utóbbi bölcs mérsékletre int s azt mondja: ha Kazimir többet tehet a magyaroknak, ám legyen királyom. Szilágyi ezt nem helyesli sőt kijelenti, hogy Mátyásnak királylyá választatását fogja kieszközölni. A gyülésből érkező Rozgonyi, Szilágyinak és Erzsébetnek elmondja, mily bosszankodással szól a nádorispán (Gara) a közeli nagy seregről, melyet minden áron távol szeretne tartani az országgyüléstől. Erzsébet most is mérsékletre inti Rozgonyit és az ő párthiveit. Vitéz a gyülésből kihívott Ujlakyt és Lindvayt a Mátyás megválasztatásának helyességéről s a Kazimir mellőzéséről akarja meggyőzni, de hasztalan. Ujlaky mindenképpen arra törekszik, hogy Kazimir he-

lyett inkább Gara legyen király, Mátyás semmi esetre sem. E közben a gyülekező polgárok és katonák hangulata Mátyás mellett nyilvánúl, Erzsébet a lelkesedő polgárság hevét csillapítani iparkodik. Majd Szilágyi arról tudósítja, hogy több jelöltről volt szó a gyűlésben, de ő (Szilágyi) lemondott s hasonlóra akarta kérni a nádort is. Ezalatt a nép künn előretódul s nagy hangon kiáltja ki Mátyást királynak. Erzsébet most is csititni készül, de látván a kedvező köz hangulat nyilvános kitörését, szent fogadást tesze, hogy ha Mátyás lenne is a király, fia nem fog bosszút állani a Hunyadiak rossz akaróin. A nádor — a néptömegnek ellent nem állhatva — most már nem ellenzi Mátyás megválasztását. (I. felv.) Mátyás Prágában Madróczy fogolytársát vígasztalja a szabadúlás reményével. Nem sokára jön Katalin, a Podjebrád leánya, kit Mátyás viszont szerelemmel szeret. Mátyás elbeszéli a leánynak az ő családja (atyja és bátyja) sorsát. A két szerető örök hűséget fogad egymásnak. De jő Rozgonyi s Ujlaky és a foglyokat szökésre késztik, kivált Ujlaky ösztönzi Mátyást, mert (véli a főúr) elszökés esetén könnyen lehet Magyarország királya s bosszút állhat testvére haláláért. Mátyás nem egyezik bele. »Inkább holtomig rab maradok, mint nemtelen fegyver ereje által emeltessem föl.« Rozgonyi örömmel győződik meg Mátyás nemes gondolkozása felől, melynél fogva, mint Mátyás szavaiból kiveheté, ha ez király lenne, nem állana bosszút családja megrontóin. Rozgonyi s Ujlaky távoznak. A cseh király a lengyel követtől hallja, hogy Mátyást a magyarok királylyá választották. A lengyel követ királya nevében kéri Podjebrádot: ne adja ki Mátyást, mert ellenkező esetben a lengyel király haddal támadja meg Csehországot. A magyar küldöttség föllép s kéri Podjebrádtól váltság díj fejében a királylyá választott Mátyás szabadon bocsátását. A cseh király nem enged. (II. felv.) Ekkor a király elé jön Erzsébet, a Mátyás anyja, kinek erélyes föllépésére kevés húzavona után habozni kezd Podjebrád. De jő Katalin, ki atyjának négy szem közt megvallja szerelmét Mátyás iránt s esdekel annak szabadon bocsátásáért. Ő (Katalin) hiszi, hogy Mátyás visszajő s atyjától nőűl kéri. A cseh király ezt az esetet kancelláriusának elbeszéli, sőt ennek ragvaiból azt is megtudja, hogy Mátyást mindenki szereti. Erre elővezetik az ifjú fogolyt. A király hozzá nyájasan beszél, majd vele annak vonakodása ellenére barátság-pohárral koccint s őt, mint magyar királyt köszönti. A magyar rendek és Erzsébet bevezettetvén, a cseh király előttök Mátyást, mint magyar királyt üdvözli. Mátyás eleinte vonakodik e nagy kitüntetéstől, majd a rendek a magyar közhangulatot Mátyás előtt megismertetvén, ez az egész ország egyhangú óhajtása előtt meghajolva kész elfogadni a trónt. Kölcsönös öröm és lelkesedés. Majd Mátyás a rendek, anyja s bátyja előtt ünnepiesen megkéri Podjebrádtól Katalin kezét. Az épen jövő leány némi szerénykedés után nem ellenkezik. Erzsébet megöleli leendő menyét. Most a cseh király Mátyás méltóságát országa rendeinek tudtúl adja. Ezek szintén hódolattal üdvözlik az uj magyar királyt. Most Vitéz püspök Katalint és Mátyást összeadja. Erzsébet, Szilágyi s mindkét nemzet tagjai s a nép nagy örömmel látják az örvendetes eseményt.

XIII.—XVI. Kisfaludy Sándor, a nemesség és a magyar lovagkor kedves költője, ki egy historiai drámát is irt Hunyadi Jánosról, több költeményt irt Mátyás idejéből. Gyönyörű regéi közül a nagy király korában játszik »Csobáncz« (1807) »A megbosszúlt hitszegő« (1824.) Döbrönte« (1832.) »A somlai vérszüret.« (1835.) »Ecseghvár« (u. akkor.) A »Csobáncz«-ban egy ifju örömmel megy Budára, a Mátyás seregébe, hogy kikeletkor Báthorival a török ellen indulhasson: »A megbosszult

hitszegőben" hasonlóképen jut szerep Mátyásnak, kinek szava alattvalói előtt magán körben is nagy fontosságú. Nézzük a tartalmat:

Bús Lázár leánya, a szőke Janka s Dancs Mihályé, a barna Berta unokatestvérek igen szeretik egymást, habár örökségi pörpatvar miatt az atyák gyűlölködnek. A két leány a két szomszéd falu alatt egy tölgyfánál szokott adni találkozót. Lébényi Miksa egy szomszédos birtok úrnőjének, egy német származású anyának csélcsap fia a páduai egyetemről, ki tanulás helyett inkább a nők után járt, haza jön s anyja ösztönzésére a két leánynak udvarolni kezd oly célból, hogy valamelyiket, mint szép és gazdag leányt elvegye. Alig volt Miksa háromszor Jankáéknál, ezt nőül kéri. Janka a vonzalmat viszonozza s húshagyó kedden titokban jegyet is vált vele s a menyegzőt pünkösdre ki is tüzik. Husvétkor a szülék előtt is megtörténik a jegyváltás. Azonban az örökségi perben a legfőbb törvényszék ítélete következtében Dancs Mihály, a Berta atyja lőn a nyertes fél. Bús Lázárt mérgében megüti a szél. Az egész környék osztozik a család fájdalmában. Janka atyja temetése után bubánatba merül, hiába vigasztalja őt Berta. Lébényi pedig, ki gazdag létére is inkább a Janka vagyonára, mint szerelmére áhitozott, egy levélben a gyűrűt visszaküldi. Jankát a sok csapás, még jobban jegyese hűtlensége sirba hervasztja. Temetésén, pünkösd napján ott van Lébényi Miksa is, ki csakhamar ezután a még vagyonosabbá lett Berta felé hajlik. Ez utálattal fordúl el szeretett rokona csalójától. Lébényi nem tágit sőt annál hevesebben jár Berta után, emlegetve, hogy Jankát csak anyja sürgetésére kérte meg. Miksa mégis szégyenkezve kényszerűl távozni. Ekkortájt fordúlt meg Mátyás király a közeli vidéken Pokon, hol több főnemessel mulatozása közben szóba jön a Janka szerencsétlen sorsa is. Szóbeszéd közben Mátyás elitéli Lébényi viselkedését s azt a szót ejti el, hogy megérdemelné a hitszegő Lébényi a megtorlást, minthogy irott törvény úgy sem fenyitheti meg. Berta bátyja, Gábor, ki Mátyás katonája volt s titkon úgy is vonzódott Jankáért, a király szavaira szabadságot kér, hogy bosszút állhasson Lébényin. A király megengedi, hogy Dancs Gábor ijesztéssel megbüntesse Miksát. Gábor most titokban tervet forral Bertával Lébényi ellen. Ekkor Berta csakhamar levélben ígéretet tesz Lébényinek, hogy kész már hozzá nőül menni, de csak úgy, ha Janka koporsója előtt fognak kezet egymással. Berta találkát is tűz ki Lébényinek a temetőbe. Miksa megijed, azonban egy vén remete tanácsára erőt vesz félelmén és elmegy a sirkertbe. Berta és Lébényi lemennek a kriptába. Már a Janka koporsója előtt állanak, a mikor ez nagy zajjal fölnyílik s belőle Lébényit kárhoztató szavak hallatszanak. Miksa rémültében eszét veszti s összerogy. Berta a sirboltból kirohan s az ott várakozó szolgát ura segitségére küldi. A szolga többed magával nagynehezen szekérre teszi elalélt gazdáját s ennek anyjához haza szállitja. Lébényi nagy sokára életre kel, de józan észre többé nem térűl. Ennek hire a király fülébe is eljut, ki elgondolván a történteket, Dancs Gábort — előre is megbocsátván neki — magához hivatja. Gábor őszintén elmondja a királynak, hogy Jankát ő akará elvenni, de a két család perpatvara miatt késett, Lébényi hitszegése miatt pedig Janka elhunyt s ő (Gábor) így állott bosszút, hogy a sirboltban koporsóba bujva megijeszté Lébényit. Ez rémültében Isten sujtoló kezétől eszét veszté. Gábor tettében a király Isten büntetését látja. — Berta, hallván Lébényi szomorú állapotát, őt felvilágositandó, hozzá megy, de Lébényi Berta láttára a Rábába öli magát.

Ime a romantikus irányu költemény meséje. Mátyást e költemény is igazságszerető fejedelemnek mutatja, mint a ki a gonoszság, e helyen

a hűtlenség megtorlását kivánja s nem engedi, hogy az ártatlan nőt a könnyű vérű férfi bosszúlatlanúl kergesse halálba. Nem hagyható említés nélkűl azonban — az ijesztés különös módját nem számitva — kisfaludynak az a helytelen megokolása, mi Mátyás felvilágosúlt szellemével éppen nem fér össze. E helytelen indité: Mátyás szavai szerint Dancs Gábor hagyja meg a világot ama vak hitében, miszerint Janka lelke szólalt fel a koporsóban, nem az elbujt Dancs Gábor. A Kisfaludy Sándor királya ezt azért mondja, hogy hadd lásson itt a világ büntető igazságot. Az előbbi szavak sehogysem illenek a tudományosan mivelt és világos fejű Mátyás ajkára.

»Döbrönté«-ben arról értesűlünk, hogyan megy férjhez a király természetes leánya. A tévedést a költő nem leplezi, de nem is dicséri. Mennél szigorúbb hangon beszél a nagyapa leányának bal lépéséről, annál szebben tűnik föl az ősz férfiú jelleme, ki bűnben fogantatott unokája eredetéről az ártatlan mennyasszony tudtán kivűl a vőlegényt egybekelés előtt felvilágositja.

A »Somlai vérszüret« ide vonatkozó jellemző versszakai ezek:

Mátyás király győztes karral
Sujtván a tar nyakára,
Diadallal s dicsőséggel
Téve vissza Budára;
S vezérinek tanácsára,
Melyet bizvást állhatott,
S ön eszének javaltára,
Melybe bátran bizhatott,
Nyugtot enged fegverének,
Hogy fekete seregének
Pótolhassa hiányát,
S majd — folytassa irányát.

Köz volt egész magyar földön
Az öröm és vigalom,
Urlakokban hegedűkkel
Összehangzó czimbalom
Pór kunyhókban a furuglya
És nyekegő dudaszó,
Minden nemű s korú magyart
Örömzajokra vonszó.
»Éljen (hangzék) Mátyás király!
Ki atyja fénynyomában áll;
A törököt leverte,
S a nagy harczdíjt megnyerte!«

Ennek folytatása »Ecsegvár.« Ebből ennyi tartozik tárgyunkra: Egy hős szeretne harcolni Mátyás seregében,

De alázva lévén sorban
A fejdelmek negédi,
Mély békében lengyel s török,
Cseh és német szomszédi.
S Mátyás király nyájaskodva,
S mindig dicsőt munkálkodva,
Diadalmin nyugtában
Ül Visegrád várában.

Kormánygondtól menekhetés,

És mulatság kedvéért,
De akkor is, mint mindenkor,
Élvén halván népéért,
Szeretett ő csapongani
Országában tétova;
S mint vizsgáló barát s biró
Sok csínt s vétket megróva.

Gyakran jára Palotára
Ő tulajdon jószágára,
És vadászott körében,
A Bakony vad bélében.

Kinizsivel s másokkal sokszor vadászgatott a Kikiri tó környékén. Kinizsi bosszankodik, hogy az ellenség nyugton léte miatt nem harcolhat. Mátyás a haragos hős vezért lecsillapítni akarván, többek közt így felel:

»De ha neved előtt fut már
A török, nem leszek agár,
Ki őt mindig kergessem,
S népem javát megvessem.
Népem java szent irányom,
Midőn biztos békében
Hol itt, hol ott fordulván meg,
Törvényt teszek ügyében.

Szeretek én múlatságot
Összekötni haszonnal;
Ez fűszere életünknek,
Melynek sorsa, jó és bal.«
A dicséret felvidítá
S a bölcs szózat meghóditá
A harczdúló oroszlánt (Kinizsit)
Bár szeme harc-szikrát hányt.

Majd a királynak véleménynyilvánitása a somlai véres küzdelemről, illetve egy hitvány ember kudarca fölött, egy másik vitézét még büszkébbé teszi. Majd Kisfaludy Sándor az események folyamában Dicső-Szentmártonról, az ott levő tudósokról, gazdag könyvtárról, Esztergomról, annak híres főpapjairól s a pártos Vitéz érsekről szólva: Visegrádra tér át,

Hová kelet, nyugot hozza
Hódolatát Mátyásnak
A lelkes óriásnak.

Visegrád az, azon korban
Legpompásabb királyvár,
Mikor békét, harczot a föld
A magyar Dunától vár;
Hol a lelkes királyi hős
Leleményes elmével
Egy tömegbe varázsolva
Élteti nagy lelkével,
A mi szépet nagyot és jót,
Szemet, szivet, észt bájolót
A természet teremt s bír,
És széthorda már a hír.

Hajh! mit lát itt Ecsegváry!*)
Mindent, a mit emberész
Kigondolhat s végre vihet
Jó kézmüves, nagy művész;
Mindent, miket fejedelmi
Tehetség és hatalom
Létre hozhat, s díszesithet
Munkálkodó szorgalom.
Mindent, a mi e világban
Hányva, szórva több országban,
Mit az ember alig hitt,
Összegyüjtve lát ő itt.

Majd a hatalmas Nagy Lajos korabeli Visegrádra emlékezve így folytatja:

Magasabbra emelt téged
Mátyás lelke, Visegrád!
A föld minden fejedelme
»Irigy szemmel néz most rád.«
Mert bár erő és hatalom
Rád csillagfényt önthetett,
Csak Mátyásnak lelke lehelt
Anyagodba életet
A tudomány gyöngyeinek,
Nagy elmék nagy miveinek
Vagy te most oly kincstára,
»Mely homályt von Rómára.«

Miként hajdan Jeruzsálem
Vala zarándokoknak
Pezsgő útja és oltára
Buzgó áldozatoknak:
Ugy Visegrád fő tárgya most
Az emberész- s léleknek:
»Oda folynak tudósaik«
»Minden mivelt népeknek,«
A nagy hirnek nagy tartalmát,
A nagy lélek diadalmát
A föld porán vizsgálni,
S valóságot csudálni.

XVII—XXI. Toldy Ferencz a Kisfaludy Károly életrajzához[1]) vetett jegyzetben idézi a költőnek Gaal Györgyhöz irt levelét, melyből kétségkivül kitünik, hogy Kisfaludy Károly egész sorozatát akarta megirni a Mátyás korában játszó drámáknak. Ama sorokban igy nyilatkozik: »Mátyás Deáknak ne huzzon fel barátom német nadrágot.[2]) Nem több egyszerű apotheosisnál Hunyadi Jánosra s Mátyás is charakterének csak egy vonásával van előállitva; a magyaroknak, kik historiájokat ismerik, fog ugyan tetszeni, de a németeknek nem, valamint Szilágyi Szabadulása sem. Mind a kettő részét teszi egy cyclusnak, melynek cime lesz: »Mátyás kora« és ennek életéből mutat fel scénákat. Öt van. Szeretném tizenkettőre vinni fel.« Ezután Gaáltól oly szerzőket kér, a kik anekdotákat őriz-

*) A rege hőse, ki most szerelmi bánatában szórakozni akarva utazik.

[1]) Magyar költők élete 2. k. Pest. 1861. Ráth. a 171. lapon.

[2]) Czélzás arra, hogy Gaál György ne forditsa ezt németre. Gaál u. i. németre forditgatta Kisfaludy K szindarabjait, melyeket a német birálat és néző közönség is szivesen fogadott.

tek meg a király életéből. Toldy négy ilyen darabját hozza fel : Janus Pannonius, Szilágyi Szabadulása, Mátyás deák, Hüség próbája. Szerinte volt egy Toldija is, de ezt eldobta, s utóbb a »A sastoll« balladáját irta helyette[3]) Egyébiránt Kisfaludy Károly, ki költeményei anyagát leginkább a magyar történetből szokta meriteni, két felvonásos drámáját Kemény Simont nem számitva — még a »Budai Hadjáték« és »Visegrád« cimü költeményét is a Hunyadiak korából vette. Ez utóbbi sok mással együtt töredék maradt.

Nézzük a tárgyunkra tartozó s meglevő egész müveket a megjelenés sorrendje szerint :

»Szilágyi szabadulása.« Dráma egy felvonásban. 1823. Benne Mátyásnak kevés, de szép szerep jut. Tartalma : Szilágyi Mihályt a király foglyaként őrzi a világosvári kapitány, Lábatlan. Szilágyi szakácsa zúgolódik s ki akarja szöktetni urát. Időközben jő Ambrus udvarnok a király hamisitott levelével, mely a kapitányt Szilágyi meggyilkolására készti. Lábatlan él a gyanupörrel, azért maga megy el Mátyáshoz, mert nem hiszi, hogy a király olyan rossz lelkü legyen előbbi jóltevője iránt. Azalatt Világosvárott zendülés támad és Szilágyit ki akarják szabaditani a fogságból. Szilágyi ily módon nem kiván szabadulni. De jő Lábatlan s a közkatonai öltözetü Mátyás. A király tapasztalván, hogy Szilágyi nem óhajt ártatlan vért ontva menekülni, Szilágyi karjába omlik, a levélhamisitó Ambrust pedig a törvény itélete alá bocsátja. Ezután Mátyás a vele jött Szilágyinét is elővezetteti férje örömére, aztán Szilágyit a török ellen induló sereg fővezérévé teszi. A fejedelem a jelenlevők éljenzése közben öleli meg kedves rokonait.

Ez a kis dráma is fenkölt lelkü gondolkozásáért magasztalja Mátyást, mint a ki a vele történt méltatlanságért megbánás után nem áll bosszút.

»Mátyás deák« vigjáték egy felvonásban. (1826.)

Ebben Turu Márton öreg bíróval beszélgetve a kérkedő kántor elbizakodottan emlegeti, hogy az öreg biró leányát feleségül veszi, de a leány ki nem állhatja a részeges kántort. Örzsi jelenti, hogy két lovas tart a házhoz. A leány örömmel gondol Matyijára. Mátyás deáknak öltözve megérkezik s belép a biró hajlékába. A biró szivesen látja, de a kántor kicsinylőleg veszi a diákot, ki viszont okos feleleteivel sarokba szorítja a kántort. A biró most a »János kulacsá«-ból kinálja kedves vendégét, a király vélt iródeákját s felszólítja, hogy igyék Hunyadi János, majd fia, a király egészségére. A biró a kulacsról, melyből nem minden ember iszik ám, elmondja, hogy abból egy csata idején Hunyadi, a dicső vezér ivott. E csatában meg is verték a törököt. Mátyás meghatva hallgatja az atyja hős tetteiről szóló elbeszélést. A biró is ott vesztette el az egyik karját. Mátyás a lelkes szavak hallatára igéretet tesz, hogy őszre a leány menyegzőjét kitartja. A dicsekvő kántor önmagát, mint derék férjet mutatja be. De a leány őszintén bevallja, hogy nem szereti a kántort, hanem egy más ifjút, Balta Matyit, ki a fekete seregnél szolgál. Ekkor belép Upor László főispán, kit Mátyás sugva kér inkognitója el nem árulására. A főispán oda kiáltja: Soká ne késs, deák !

Upor távoztával a biró a deáktól Mátyás felől tudakozódik, de ez csak annyit mond : Él-hal népéért ! Erre a biró igen melegen emlékezik az elhunyt Hunyadi Lászlóról s a gyermekkorában csintalan Mátyásról. Ezután a királyt nézni mennek. Mátyás kellemes benyomással távozik.

---

[3]) Kisfaludy K. ugy látszik, a nógrádmegyei mondát ismerte, mely Mátyás idejére s a nógrádmegyei Nagyfaluba helyezi a Toldi Miklós születését, müködését.

A falu uccáján a nép a királyt »éljen« kiáltással fogadja. Örzsi a király személyében Mátyás deákot ösmeri föl. A kántor mint a nép szószólója zavarában a király mellett álló aranyos mentéjű urat alig tudja pár hebegő szóval üdvözölni. A király most így szól a bíróhoz: Mátyás deák, mint király megtartja szavát. Nézd meg jól Hunyadi fiát. Én vagyok a csíntalan gyermek.

A bíró megijed, le akar borulni, de Mátyás megnyugtatva mondja: »Te nekem rég nem érzett örömet szereztél. Mint ismeretlen vándor kezemet nyujtám, most királyi jobbom nemességre emel! Örzsinek meg gyűrűt nyujt a király: »Képzeld Balta Matyi küldi; ezzel vele eljegyezlek. Te meg — fordúl Örzsihez — a nekem igért csókot vitézemnek add át, kit nem sokára hozzád küldök.« Egyuttal gondoskodását is megigéri a király, hogy a »János kulcsa« folyvást tele legyen! A bíró a nagy kegyelemtől örömében alig jut szóhoz. A kántor megrémülten térdepel le és zavarosan kér bocsánatot, ha netán megsértette ő felségét. Mátyás megkegyelmez neki s vidáman válik meg rajta csüngő népétől, dicsőítve azoktól, kikkel érintkezett.

Ez a kalandkedvelő és népétől kedvelt királyt festi. Itt nem szerelmeskedik, hanem a szerető párt szívesen adja össze. Örömmel hallja inkognitóban atyja s bátyja dicsőitését, s a béna harcos őszinte szavait, mely ő róla, mint csíntalan gyermekről mesterkéletlen nyilatkozatot közöl. Azonban a magáról megfeledkező kántort is okos tanáccsal látja el: »nem a ruha tesz emberré.« »Eme kis tárgyban semmi vigjátéki. — mondja Erdélyi*) — hanem más alapeszme foglaltatik. Azaz vigjátéknak is jó, de mert a Hunyadi névhez annyi pietas köti a magyart, úgy érzem, hogy itt felsőbb hang sem ártana. Az öreg Turu épen oly kedély, oly tisztelő jellem, mint Peterdi »Szép Ilonkában,« Vörösmartynál. »János kulacsa« megérdemelné, hogy önálló műnek volna címe s anyaga.«

»Hüség próbája« vigj. egy felv. (1828.)

E kedves kis vígjátékban Mátyás ismét álruhában személyesen győződik meg egy királyi jószág hűtlen kezeléséről. Kérdezősködés után tudja meg a cselédségtől, mily lelketlen sáfár bánik el önkényesen, igazságtalanul és kapzsian a királyi vagyonnal. Hozzá még a sáfár őt is, ki királyi tisztviselőnek adta ki magát, meg akarta vesztegetni és az alája rendeltekkel is cudarul bánik. Személyesen szerzett tapasztalatot a királyi ménes nyers szavú, de becsületes mesterének tiszta jelleméről is. A király a hűtlen tiszt helyét mással tölti be s ez által egyúttal alkalmat nyujt a hű alattvaló fiának egy derék leány feleségül vételére, sőt maga a király segíti elő ügyöket, habár a gaz sáfár a maga leányát máshoz, egy vén gonoszhoz akarta kapzsiságból erőltetni.

Ez ügyes szerkezetű és szellemes mondásban gazdag színdarab Mátyást könnyed módon mély belátásu, igazságos és körültekintő fejedelemként állítja a néző elé, tehát aesthetikai motivumokkal is: a bűn megtalálja büntetését, a jóság jutalmát! Lássuk, mint vélekedik felőle Erdélyi János, a költő aesthetikus és bölcselő. »A hűség próbája« úri, uradalmi anyag, a mennyiben gazdatisztek hűsége vagy másokhoz hajló görbekezűsége van kipéldázva egy koronajószágban, hol Mátyás maga megfordúl és titkon beavattatja magát eme tiszti huzavonák praxisába. Hogy szerelem is van benne, mondani fölösleg, hogy Vidor, udvari bolond, fölötte bölcs és tőle igazi mély humorú beszédet hallani, előre képzelhető. Szavai ritka fordúlatú előadás, élettapasztalati gnomák, a

*) Pályák és pálmák Bpest 1886. Franklin I. 137. l.

phorismák, Kisfaludy Károly didactikus elméjének ugyanannyi eszmeszikrái.«*)

Belefogott költőnk egy »romános hőskölteméný«-be is. Ez az »Elte«, mely Hunyadit volt hivatva megénekelni. Szép részletei vannak ugyan s pár csatajelenetet veszünk észre benne, de a 9 részecskéből álló kezdet még csak nem is engedi sejtetni, minő szempontból óhajtá lantjára venni Hunyadit s lett volna-é benne Mátyásról emlékezet.

Szükebb közben mozog Kisfaludy K. két kis epikai költeménye: »A sastoll« és a »Budai harcjáték.« »A sastoll«-ban, mely Toldy szerint Mátyás idejében történik, a vén Toldi a csufolódó udvari ifjak egyikét kényszeríti nehéz köntöse fölvételére: Az ifjú vonakodik a sok csatát látott ruhát fölvenni, de az épen érkező király parancsára — akarva nem akarva — Toldi Miklós a gúnyolódóra adja a köntöst. Az ifjú a nagy súlytól »hamuként összedől.« A király intésére köntöse ujjából Toldi vastekét s buzogányt huz ki e szavakkal:

»Ősz van, itt hűs szél legyint
Megbéleltem egy kicsint.«

»Budai harcjáték.« (1828.)

Mátyás tornajátékot rendez Budán. Elmegy oda a cseh Holubár is, fennen kérkedve nagy erejével, vitézségével. Kinizsi vezér ki akar állani a cseh bajnokkal. De egy szép ifjú dalia a fekete seregből kiválik s kéri Kinizsit, hogy ő hadd szálljon szembe a hencegővel! Kinizsi helyt ad az ajánlkozó kérésének. Az ismeretlen dalia és Holubár közt erős küzdelem támad. Már-már veszélyben forog az ifjú élete, de ez csakhamar ledöfi a csehet. Nagy az öröm a magyaroknál. Most előáll Országh a bajbíró s föllebbenteti a győztes sisakját.

Az ismeretlen küzdő senki más, mint — Mátyás, a király, ki ily szókra fakad:

Mint elsője szép hazámnak,
Első védje is vagyok,
S kétszer élek nagy hirében,
Ha nevem tettel ragyog.

A cseh szégyenszemmel illan el. A nézők örömzajjal harsogják:

Éljen Hunyad vére Mátyás
A vitéz, a nagy király.

XXII. Gondolom, Kovács Pált a Kisfaludy K. »Mátyás Deák«-ja bátoritá az »Alkirály« megírására. Erre mutat több szereplőnek ugyanazon elnevezése is (Upor, Vidor.) Megjelent az 1832. Aurórában. Cselekvénye nagyon szegény. Van benne alakoskodás, a nép kiváncsisága, lopásra ösztönzés, kalandra vágyakozás. Itt is férjhez ad Mátyás egy fekete seregbeli harcoshoz egy kipróbált hűségű leányt. Azonban az egész mű igen keveset ér. Legügyesebb benne az udvari bolond csevegése. Bonyodalmat hiába keresünk a darabban. A közvitéz elaltatása s királyként szerepeltetése s az igazi királylyal cipeltetése gyerekes izetlenség; az alvó álkirály mellett való fecsegés is csak üres szalmacséplés. A leggyarlóbb leghalványabb utánzata Kisfaludy művének. Bajza, az éles eszű kritikus is inkább csak a tárgyáért vehette be az Aurórába.

XXIII. A classicus ódák költője, a magyar elfajulását hevesen korholó Berzsenyi Dániel keblét is fölmelegité és lelkesité a Mátyás ko-

*) Palyák és Pálmák. I. k. 130 1

ra. Lelkes ódát szentel ő ama nemzeti nagyság emlékének. A »völgyben ülő gyáva kor«-nak nagy szüksége is volt ilyen költőre, ki a szunnyadozó nemzetet a mult nagyságára figyelmeztetve a sivár jelenben szebb jövő alkotása végett nagy dolgok véghez vitelére sarkantyúzza!*)

Költeményének felirata: Nagy Lajos és Hunyady Mátyás. Fölváltva s párhuzamosan énekel a két hatalmas királyról s mig amazt fényes csillagként tündökölteti az ó világ sötét ködében, mint a kinek égő arculatja közibénk sugárzik: addig Mátyáshoz ily kérdéssel fordúl:

Ki vagy te bajnok s rettenetes király
Gyémánt sisakban mennyei fény között?
Ki úgy ragyogsz, mint Pharusz égi
Lángja az éj sivatag homályán.

Aztán igy folytatja:

Corvin, ki héró atyjai nyomdokin
Árpád szerencsés fegyverivel vivott,
Midőn az országos Dunának
Partjaibó! Helikont idézett.

A bölcs s vitéz kor, mint az idős Halál
Mindenhatóság fegyvereivel csatáz:
Őnéki a bérczbástya csak por
S rózsalevél Boreas kezében.

Két nagy királyunk nyert koszorús nevet
A régiségben: mindenik a szelíd
Múzsák barátja, s mindeniknek
Múzsa szelíd keze tört borostyánt.

S a tudományterjesztő, hatalmas Lajosnak lelkes magasztalása után ismét Mátyásra tér át ekképpen:

S mikor ragyogtak tornyaid, óh Buda!
Felségesebben, mint mikor a dicső
Király s Apolló tisztelője
Bölcs Hunyadink kezein virágzál.

Mint hajdan a nagy Delius oszlopit
Delphus csudáit, napkelet, alkonyat
Bámulta, s a fáradt zarándok
Ormai közt iszonyodva állt meg:

Sok messzi ország bölcsei, bajnoki
Jöttek hazánknak látni dicső egét,
Réműlve nézett a világ ránk,
S nemzeteket tapodó erőnkre.

Majd fájdalommal emlékezik sorsáról a magyar népnek, mely Hunyadink alatt a legkevélyebb polcra emelkedett, keményen szólva Mátyás két utódáról. Mint látjuk, a legodaadóbb hévvel lelkesül a költő Mátyás hatalma és tudományszeretete mellett és örömmel hasonlitja Lajost és Mátyást a görög mythologia isteneihez: Palláshoz, ki a bölcseség és tudomány istennője vala, meg Delius Apollohoz, mint a világ-

*) V. ö. Dr. Zlinszky Aladárnak »Személvények a magyar nemzeti lyra köréből« c. művében a Berzsenyi költeményeihez irt jegyzetekkel és magyarázatokkal.

gosság és költészet képviselőjéhez. Mátyás dicséretébe szépen hozza bele Berzsenyi előbb az ó világ hét csodái egyikét, az Alexandriával szemben fekvő Pharos sziget híres világító-tornyát, később a muzsák kedves mulató helyét, a Helicon ligeteit, ama vonatkozáson értvén a Mátyás európai hírnevét, ezen a mythicus tárgyon a Sodalitas Litteraria Danubiana-t azaz a dunai tudós társaságot, mely Mátyás idejében virágzott.*)

XXIV.—XXVI. Czuczor Gergelyről már a bevezetésben volt pár szó. Ott pedzettem, mennyire buzgott ő ama szép idők eseményeinek költői feldolgozásában. Azonkivül, hogy fönt érintett nagy szabású költeményét, mely 7 énekben 6305 versett nyujtott, töredékesen bár, megirta, sőt Feszler és Engel után Hunyadi János viselt dolgait is előadta, mely két kiadásban látott napvilágot, még apróbb müvecskékben is hevült a nagy hős emlékéért. »Hunyadi János, Hunyadi László« epigrammái, »Hunyad és neje« kisebb elbeszélő költeménye is tanusitják, míly örömest veszi lantjára ama kor szeplőtlen jellemü férfiát. »Kinizsi«-je is arra az időre gondol vissza. Igen gyönyörű az általánosan ismert »Hunyadi«-ja »Kiáll amott a szirttetőn« kezdettel, melyben a személyi sértésekre nem gondoló nagynak rendíthetetlen hazaszeretetét ércnél maradandóbb emlékben örökité meg. Remeknek mondható az a poémája is, melyben »Hunyadi halálá«-n kesereg. Mátyást közelbről érdeklőt azonban csak három költeményét tudok. Egyik a »Mátyás szobra.« Ime itt adom :

Harcban erős, békében igaz bíró vala Mátyás.
Művészet, tudomány hírli királyi nevét.
Évek századin átragyogának tettei hozzánk,
S a nép ajkain él róla sok úri kaland,
Mátyás annyi dicső emlékét hagyta nevének :
Míly kár, hogy szobor is nem juta róla reánk.

Istennek hála! A szobor sem késik soká. Hiszen e sorok irásakor már arról szólanak a hazai lapok, melyik jeles szobormintát fogadja-e a kolozsvári müszaki bizottság, hogy kevés idő mulva érc is hirdesse a felejthetetlen uralkodót.

»Mátyás király.« — E szerint Mátyás szegény családból származott, s ha tán nemes volt is, csak bocskoros s igy lett belőle ostoros szolga. Orra nagysága vagy egyéb ok miatt ingerkedtek vele a parasztok, de Mátyás is visszavágott a gunyolóknak. Mint cseléd, jól végzi dolgát, ezért bizony jól is tartották. Egyszer gazdája kiküldte őt szántani. Dél felé járt már az idő, mikor a másik szolga is kiment a mezőre. Emez csak félvállról beszélt Mátyáshoz, ő meg mit sem törődve e beszéddel, dolgához látott. »Tudod-e mi az ujság? Az urak Budán összegyülve királyt akarnak választani. Neked jó nagy orrod van? Nem szagolod, ki lesz a nép ura.« A kacagó szolga gúnyos szavaira Mátyás ekként válaszolt: »Az uj királyt ma angyalok teszik. S az lesz, a ki vas asztalról eszik.« Azzal az ekét megfordítva ebédjét a szántóvason költötte el. Ezt látván szolgatársa, gúnyolódva mondá: »Te koldús! te lennél a király. No ha az ostorom nyele kizöldül, mig egy fordúlót szántok a dűlőn, akkor csakugyan te leszel a király s én a te bolondod.« Akárhogy történt: az ostornyél kizöldült s íme jönnek az angyalok s koronát a fejére akarják tenni. Matyi csak huzódozik, sőt még az ösztökével meg is üté a koronát, azóta görbe a keresztje, de biz mégis ő lett a király.

A nép igaz szeretetének nyilvánulása ez a Mátyus földi népmon-

*) Lásd erről bővebben Ábel Jenő dr. könyvében: Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. Budapest. 1880. A M. F. Akadémia könyv-kiadóhivatala.

da, melyhez hasonló nagy számmal található a nép elbeszéléseiben, hagyományaiban és kötetlen beszédű irodalmunkban is.

»A legszebb ének.« — Hunyadi Mátyás országa nagyjai közt fényes teremben győzelmi ünnepet ül s a legjobb lantosnak gyöngygyel rakott arany szalagot igér jutalmúl. Bejő egy ősz lantos és hízelgő szavakban dicsőíti a királyt. Künn a nép, benn az országnagyok örömrivalgása szakitja félbe a lantos énekét. A király most egy ifjú énekest szólít elő s ez lantja pengetését az országnagyok magasztalásával kezdi s így folytatja:

»Honn és midőn csatára száll,
Tivéletek nagy a király!«

Mátyás örömmel nyújtja a jutalmat a részrehajlatlan dalosnak és serlegét magasra emelve köszönti a köré gyűlt népet ily szavakban:

»Üdvözlöm én a nemzetet
S szívembe foglalom,
Javára lenni nem szünend
Tanácsom és karom,
S szegény s nyomott ügy őrfala
Lesz a király udvara.«

Hat mélyen a nagy áldomás,
Elfogva szíveket,
Örömkönyük melengetik
A serlegöblöket,
S habár nem üt zajt a terem,
De forr belül szent érzelem.

S agg Szécsi szól a biboros:
Áldás, uram, reád!
A nemzet íme néked is
E nap jutalmat ád:
Te mondál legszebb éneket,
S díjúl nyerél hű sziveket.«

Köztudomású, hogy Mátyás igen szerette a költészetet, s udvarában levő több alkalmi költőről emlékeznek a korbeli tudósitók. Emlékezetben hagyták, hogy Mátyást délvidéki hadjáratában Janus Pannonius kisérte, ki latin verseivel is e kor legkitünőbb lantosai közé tartozott. Ez a Janus Pannonius a bosnyák földön a magyar harcosokat magyar nyelvű szerzeményeivel lelkesité csatára. Arról is van a korabeli íróknál szó, hogy Mátyásnak volt egy Gábor nevű költője, ki az udvarában magyar verseket szavalt. Czuczor költeményében Mátyásnak ez a dalkedvelő természete ösmerszik meg, de még inkább az, menynyire szereti hazáját, nemzetét, azért őt illeti ama nap legnagyobb jutalma: az ország szeretete, mely a koronás főnek legnagyobb ékessége.

XXVII.—XXVIII. Vörösmartynak »Czillei és a Hunyadiak« drámájában hősünknek kevés szerep jut. A költő már itt sejteni engedi a gyermek Mátyásban a leendő nagy embert, ki eszével s vitézségével meghódítja s féken tartja elleneit. A gyermeket atyja temetésén látjuk először e darabban, a mikor a történet tanusága szerint is — Kapisztrán megjósolja neki, hogy király lesz. E jóslattal vigasztalja a hős szerzetes a bánkódó özvegyet. Majd Hunyadiné kivánságára a két fiú atyjok sirján megesküszik, hogy egymást nem hagyják el s a testvéri viszályt kerülik

(II. felv.) Mátyás, a gyermek a felnőttek iránt előzékenv. (Az elejtett kardot fölveszi s átadja.) A vitézek kardját vizsga szemmel tekintgeti, mint a Tóth Kálmán kis Mátyása próbálgatja. (III. felv.) Mátyás a hires római történetirót, Tacitust olvasgatja, majd vivni akar egy ifjuval, a ki tulajdonképpen férfi ruhába öltözött nő s akit a fiu éles látása tüstént fel is ösmer. Továbbá a gyermek utólag belátván, hogy balléptü nőt talált haza kisérni, szégyenkezik, de azért nem lesz hozzá durva, sőt gyöngéden szól hozzá mindaddig, mig nevelője, Vitéz el nem vezeti, hogy a csillagászatban oktassa. A fiu nevelőjét tiszteli, sőt tart is tőle.

Most értünk a költészetünkben örökre gyöngyszemkét ragyogó mühöz, az általánosan kedvelt »Szép Ilonká«-hoz, melyben Vörösmarty valósággal remekelt. Ebben »minden természetes és költői, Mátyást . . . nehány találó vonás egészen megeleveniti. Mátyás nem mint csábító jelen meg, kitől visszariadt volna Ilonka: egy sikeretlen vadászat uralmában mintegy önkéntelen adja át magát egy kellemes óra benvomásának, akaratlanul csábitja el Ilonkát, ki csak igy elcsábitható.*) A hazájáért lelkesülő királyt szépen jellemzi pár szavaival, miket az öreg házi gazda unszoló szavára mond:

Éljen hát a hős vezér magzatja,
Addig éljen, mig a honnak él,
De szakadjon élte pillanatja,
Melyben attól elpártolni kél.

Nem kevésbbé jó hatást tesz ránk a költő szava akkor is, midőn a megbékült főurak társaságában egy győzelem után Mátyás ünnepiesen robog Budára. Mily fölemelő ugyanakkor a nép örömujjongása s a felharsogó éljenzések hosszú folyamata. Sokan is foglalkoztak e remek munka széptani fejtegetésével. Közöttük a Gyulaién kivül legkimeritőbb a Szemere Pálé.[1])

XXIX.—XXXI. Garay Jánosnak, ki Hunyad kardja, Hunyadi László cimen a derék hősről zengett, Mátyásról három epikus költeménye van. Az első »Mátyás király Gömörben.« Meséje ez:

Mátyás király tevékeny volt. Ha nem kellett hadakoznia, pihenés helyett biráskodott. Bejárta országát s mindenkinek igazságot szolgáltatott egyaránt. Dolgai szüntén áldomást is tartott. Igy egy alkalommal Gömörben egy lakoma után tréfán törte az eszét s a szőlőbe rándult ki a főurakkal. »Im dolgozék a munkás, mig vigadánk, urak! Nem váltanók fel őket, hogy ők vigadjanak.« Az uri nép kelletlen követé a királyt, ki most kapát vőn a kezébe s kapált, hasonló munkára szólitván föl főuri kisérőit. Mátyásnak, ki dologhoz szokott, könnyen ment a munka, de az urak mellőle csakhamar kidültek. A főurak megunván a tréfát, panaszra fakadtak. Hallgatván e panaszt Mátyás, el nem fáradva megáll:

Arczára méltóság ül, szigor van homlokán
S a lelkendő urakhoz ily szó jön ajakán:
Am hagyjuk a szokatlan dolog kisérletét,
De megjegyeznetek kell nehéz verejtekét:

A föld, urak! kemény rög s ki ezt megmiveli,
Véres verejtékének gyöngyével öntözi.
Azért, ha máskor isztok, nem kell felednetek
Az áldomásba szőni, hogy »éljen népetek!«

*) Gyulai, Vörösmarty életrajza.
[1]) Lásd összes müveinek Szvorényitól szerkesztett kiadásában.

Ez meg a pórnép iránt való végtelen ragaszkodás és vonzalom tolmácsolója. Második a »Királyi kaland.« Ebben a költő burkoltan szól Mátyás csalóközi enyelgéséről, melyet a mádi legény meglesett. Az a kaland vadászat közben egy hársfa alatt történt. A legény a fát bosszúból kivágta s igy a király a kedves hárs alatt többé nem talált enyhülést. Mátyás nem vonta kérdőre a legényt, hanem mérgében gyorsan visszanyargalt Budára. E gyönge verset el is hagyhatta volna Garay és müveinek kiadói. Ez az egyetlenegy mü, melynek tárgya nem volt méltó a megéneklésre. Vagy másként kellett volna szerkeszteni. Hasonlóképen selejtes kidolgozású a harmadik, a »Mátyás temploma.« E szerint Mátyás nem csak szép palotákat, hanem templomot is épittetett. Elkészült már a hires budai templom is, csak a kereszt hiányzott róla.

»Három falut a hősnek s aklom legszebb pejét;
Ki föl merészli tenni a szent kereszt jelét!«

Szólt Mátyás. Sokan megpróbálják, de hiába. A vén Toldy igy könnyen emeli föl a nagy nehéz keresztet. A nép Toldynak csufolva mondja: Vesd pokolba buzogányodat, két mázsa nyomtatékkal könnyebb lesz. De Toldy mit sem hajt a szóra, hanem fölteszi a keresztet. Vas karjától meging a szent tárgy. S mivel nem áll elég erősen, ujra munkához fog, fölkapja a buzogányt s rettentőt sújt a kereszt felé. A nép alant azt véli, mennykő ütött bele.

A rettentő ütéstől a szentegyház falak
A földbe két araszszal alább szállottanak,
S a hány ütést a hős tett, mindig megannyival
Alább alább sülyedt és alább szállott a fal.

A király dorgálja Toldyt: bedől alatta a föld s egyházunk oda van. Toldy megérti e szót s leszállva meghajtja magát:

Csak azt akartam — ugymond — királyom, hadnagyom,
Hogy van Budába ember, bebizonyitanom.
Ember vagy, ősz, gonosz, de verjen meg a tatár,
Három faluval ér fel, melyet tevél, a kár.

Én hát magamnak tartom mind három falumat,
Isten nevébe vidd el legszebbik lovamat
De fényes udvaromban többé ne lássalak
Se nagy Budán ne légyen többé számodra lak!«

Toldy kegyvesztetten elbujdokol s nincs a hazába sehol maradása. Majdnem éhen vész el lovával együtt s a rettentő buzogány lett mindkettő sirköve. Garay ezt valamely elfajult, félszeg népmonda után költhette. Ennek ki nem adása sem lett volna kár az irodalomra. Nézetem szerint Méhner Vilmos sem helyesen jár el, midőn e két utóbbit is ujra kinyomatta a ponyva irodalom helyét pótló garasos népies vállalatában.

XXXII. Vajda János*) is irt egy effajta költeményt »Mátyás tréfája« név alatt. E szerint Mátyás Német-Ujhelyt ostromolja. Ugyanekkor Mahmud szultántól olyan követ érkezik a táborba, a ki sokat tud, de keveset mer. A követ a vezérek előtt dicsekszik, hogy rábeszélő szavaival mindenkit rá tud venni arra, amire akar. Mátyás ezt hallva szól: »Engem úgy ismernek, hogy a tudomány embereit szeretem. Hát jöjjön elém a bölcs férfiu!« Jön a követ, de dörg az ágyu, hull a golyózápor, hul-

*) Vajda János költeményei Bpest Aigner. Nemz. könyv I.

lanak a vitézek. Mátyás rendületlen áll a csatazajban. »Üdvözöl a . . . üdvözöl a török szultán.« Hebegi a követ s ijedtében többé szóhoz nem jut. Mátyás : Eredj haza s mondd uradnak, küldök követet, a ki hogy ha rábeszélni nem épen tud, mint te, de tud szólni, hogy megértsem.« A török nem mer haza menni, hanem a magyar határszélen egy faágra felköti magát, a szolgától haza küldvén a zsineget.

XXXIII—XXXVI. — Tompa Mihály négy költeményben magasztalja Mátyást. Egyik szebb a másiknál. Nézzük őket egyenként.

»Király kutja« 1846 — Előhangját jellemző volta miatt irom ki

Mátyás király felől szól a rege,
A ki nagy becsben állt a nép előtt,
Melynél vándor diák, utas, vadász
Képében megszállt, megfordúlt vala ;
S hol a tányér, hol a párna alatt
Sok szép aranyat elhagyogatott.
Ki ösmeretlenűl lesé ki a
Hamis birót s húzóvonó urat.
És volt ijedség, volt hála s öröm,
Annyi szomorú s tréfás jelenet:
Ha végre magát megösmerteté.
A népnek ő ma is nagy embere!
Ő az, kit ajka mindenek felett,
»Igaz voltáról« dicsér, emleget,
És országszerte tettiről regél.
Ha elfelednék is a paloták:
De a kunyhókban mind örökre él!

Tartalma: Egyszer Abauj bércein vadászgatott kiséretével, tevékeny lelke egyre óhajtván a munkát, zajt és kalandot. Mátyás a vadak elejtésében is az elsők közt állta meg helyét. Midőn igy a napi fáradság után az elejtett vadak torát vigan űlte meg a vadásztársaság, Mátyás kerűlt, fordúlt s egyszer csak a kis völgyi faluba ment kalandra, hol annyi rózsaarc található. Útja közben Mátyás forráshoz ért, hol fiatal pór lány dalolva bugyogtatá zöld mázú korsaját. A király nyájason kér vizet a leánytól, kinek minden vére arcába ment a vadász láttára.

De a forrásviz el nem olthatá
A vadász szomját, melyben az epedt,
Bámulva a szűz arcát, termetét:
Szemével itta kecseit mohón,
De égő ajka váltig szomjazott . . .
A lányka olyan ártatlan vala,
Piros kis ajkát csók nem érte még,
S a szép vadász oly szomjú, oly heves!
A kút fölé hajolván ujolag
Kis korsajával a bájos leány,
Mélázva nézett a fenékre le;
Akkor meglopván a heves vadász:
Általkarolta karcsú derekát.
S piros ajkára hőcsókot nyomott.
Aztán, — egyik sem tudta, hogy esett?
A szép leányka ékes korsaja
Véletlenül lehullt és — összetört . . .!
S ijedtében a völgyi forrás
Azonnal jéghideggé borzadott . . .!

A szép vadász többé meg nem jelent. A lány pedig

Könyűs szemekkel, halványan, kijárt
A völgyi forrás mohos szélihez,
Ülvén felette, búsan, egyedül:
Hosszan merengett felbuzgó vizén . . .
Szemében köny és hű emlékezés,
Ajkán sohajtás, e szótlan beszéd!
S a csendes láz, a melytől a virág
Elsárgult, lehullt a forrás körül:
Alunni vitte a sápadt leányt,
Legszebb virágot egykoron . . .!
Sirhalma ott van a kúthoz közel;
Csendes már a sziv, csendes a vadon . . .
Csak a forrásnak beszél halk nesze,
De a bú okát nem beszéli el.

A monda a régi forrást most is királykútnak nevezi. E gyönyörű költemény méltó párja Vörösmarty Szép Ilonkájának. Tompa szeme előtt bizonyosan ez a költemény lebeghetett, midőn a királykútról szóló mondát hallotta. Ott is, itt is a szerelmi bú emészti el a hervadó leánykát. Úgy látszik nekem, mintha ebben Tompa versenyre kelt volna legalább tárgya azonosságánál fogva a Vörösmarty remek művével; a melylyel csakugyan vetekedik is e mű szépségben, a mint azt az idézett helyek gyöngéd s finom rajzolása is igazolja.

»A budai országgyülés. — (1852.) Mig Mátyás 1471-ben a csehekkel bánik el, addig itthon kilenc megye nemessége s több hatalmas főúr, köztük főként Ujlaki s Vitéz pártot üt ellene s helyébe Kázmér lengyel királyt akarják meghívni. Az elégületlenek meghivására Kázmér már útban is van a Rákos felé. Mindez Mátyás ellen részben a sok adó, részben a harcolni nem szerető főnemesség haragja miatt történik. Mátyás ezt megtudva hirtelen országgyűlést hirdet Budára s a pártos főurakat is szép levélben hivja meg, hivatkozván ösmert hűségökre. A pártosok főbbjei meg is jelennek Vitéz érsek kivételével. Az aggódó gyűlésezők körében Mátyás megjelen s méltósággal, de nyájason körülnéz, majd örömmel üdvözli az országgyülést s kicsiny jelentőségűnek tüntetvén föl a pártütést a zendülők neveit elhallgatva kérdi: kinek leszen vendége Kázmér? A király szavait mély csend követi. Majd hangosan kiáltják: »Vitéz a lázzadó!« Erre a király igy szól:

No hát ha mégis van a dologban valami:
Szóljon kegyelmed, »ösmert hű bajnok Ujlaki!
Mi volna jó tanácsa: had menjen ellene
Kázmérnak? vagy talán csak bevárni kellene?
E szó bűvös hatását leirni nem lehet, —
Felkelt, állott . . . és bámult, ez volt a felelet.

Most hangzott a királynak mély, ellágyult szava:

»Igen, hadd jöjjenek! hisz hű népünk itt vagyon,
Hűség, nem pártütés űl e lelkes arcokon!
A hír hazug! — nincs itten, ki értünk vért nem ont,
S nincs a kiért meg nem hal Mátyás király viszont!«

Most Ujlaki felocsúdva szégyenében elismeri vétkét, s esküvel fogadja, hogy holtig híve marad a királynak. Az országgyülés meghatva üdvözli Mátyást, ki most a megtért Ujlakit bosnyák alkirálylyá teszi. S

igy többeket jószág, hivatal osztogatással megnyerve a gyűlés örömrivalgása közt távozik.

S fején, mely nem hajolt meg úr s vész előtt soha,
Még egyszer oly erősen állott a korona.

A pártütés megszűnt. A Rákosra érkező Kázmért ellensége várta, Vitézt pedig kevés idő mulva fogságában szégyen és harag vitte sirjába. Ime itt is a nagylelkű, fenkölt érzésű fejdelem!

A jós festő. (1852.) — Vitéz János esztergomi érsek körében az elégületlen nagyok tanácskoznak, miként foszszák meg királyi székétől Mátyás királyt. A gyűlés éjfélben oszlik szét. Vitéz nem tud aludni. Reggel felé azonban elszenderül s íme fejénél egy idegen sötét palástban áll. A pap ijedten kérdi: ki vagy, mit akarsz? »Festő . . . . munkát!« Az érsek megrendeli, hogy a terem falára az eddig élt magyar királyokat fesse le Szent Istvántól az utolsó Mátyásig. A szép képek nehány nap alatt elkészülnek. Vitéz a műkincsen elbámúl. — Éjjel ismét titkos tanács gyűl egybe. Vitéz Mátyás képe előtt megállva mérgelődik s boszankodva kérdi: »Meddig leszesz még e végső helyen? S ki jő utánnad?« Az érsek borzadva lát Mátyás után négy alakot. Az elsőn egy halvány király szundikál. A második alak mellett emésztő tűz s rombadőlt falvak, városok látszanak. A harmadik képen a haza cimere fölött két öltözetlen férfi küzködik.

A legutólsón a szent korona
Sötét fátyollal fedve gyászola.

Vitéz sejté, mi a kép jóslata?
De az intés lelkére nem hata:
Királya ellen tovább is töre,
Mig Visegrád lőn gyászos börtöne.

E szép költemény mintegy hallgatagon dicsőiti Mátyást, ellentétben jelenitvén meg az utána következő gyászos időket. Egyszersmind az a gondolat is kifejezésre talál benne, hogy Mátyás az ellene pártoskodót szigorúan is meg tudá fenyíteni.

»Mátyás királyról. (1858.) A székely föllázzadt ellene. Vezérük Fancsi. Most épen gyűléseznek. A vezér a felbujtogatott székelységet Mátyás költött halálhírével lepi meg. E szavakra az előbbi nagy zajt néma csend váltja föl s a székelyek kétkedve állanak.

S egy ösmeretlen rögtön előlép,
— Sisakrostélyzat borítva képét, —
És mond: — ki eddig csak néze szótlan —
»Budán halott van! — halott valóban!«

Fancsi, a hazug hír gyártója megijed a szón s kémmek gondolván a beszélőt, gőgösen kérdi tőle: Tán többet is tud Mátyásról?

»Tudok! ki békén s harcban kisértem,
Ösmerve vágyat s titkot szivében!«

Lehet, szózatja könnyen füledbe csendül. S tovább erős hangon igy folytatja:

Tudom: hűséget mikép jutalmaz,
S mit nyer, ki vétett: a pártos, a gaz!
Mint mondta mondom: nincs semmi drága!
Éltem, nyugalmam népem javára!

S ki rút zavargást tudsz bé hűségbe:
Hallj szót galád fő és ronda népe.«

Zaj kél. Vezér s had most már »sokat« hall; —
»Ki vagy? halál rád . . .! föl a sisakkal . . .!«
»Legyen! nagyon jó, ha láttok s látlak:
Nos . . .! engem hínak Mátyás királynak!

Erre a lovag felüti rostélyát s

Igen sok egy perc, hogy összefagyjon
A szívben a vér, a szó az ajkon!

S hozzá a vakhit még rémeket told:
Lángszem . . . fehér arc . . .! élő-e vagy holt!?
Élő e vagy holt, ki úgy betoppan . . .?
S félni miként kell tőle jobban . . . .!?

És most Mátyás:

»Mily sok derék tölgy! dús lombja zöldel . . .
Ha megrakatnám gonosz gyümölcscsel . . .!
Legfőbb helyet »fenn«, a főnek adván:
De . . , most az egyszer kegyelmem a fán!«

A király megkegyelmez a megréműlt pártosoknak, ily s szavakkal küldi őket a lengyelek ellen:

De székely harcolj! harcolj vitézűl!
Mig vérpatak foly holtak szivéből . . .
Előre mindig . . .! ki hátrafordúl:
E »képre« bukkan, — s jaj lesz azontul!

És tudni székely! javadra lészen:
Hogy nyitva, húnyva jól lát e két szem!
Akárhol a fej, de gondja itt jár . . .
S Mátyás király él, ha meghal is bár!

Ime a bűnös elpártolásért nagylelkűen megbocsátó király nemes alakja Tompa Mihály drámai erejű előadásában, mely az epos csodás mysticismusát is szerencsésen alkalmazza. Míly méltóságos vonás van a fejedelem charakterében, mely vérontás, börtönbedobás nélkűl is elejét tudja venni az elpártolás veszélyes következéseinek!

XXXVII. Erdélyi János, a népies irány kiváló kedvelője az 1458. »Választó gyűlést« igy adja elő:

Őszi hűvös időben őrtűznél tanyázik a vitéz bosszankodva, hogy török ellen nem mehet. »Egy török sincs tán már a világon?« Ej dehogy nincs, vitéz Bánó bátya, Feljön a hold nem soká, meglátja.« Válaszol a haragos vén katona mérgelődő szavaira egy diák. Ez ingerlése még inkább tüzel az öreg harcos, de szép kérésre megjuházva borozás közben szívesen beszéli el ifjú bajtársainak a már többször elmondott kedves tárgyát, a Mátyás megválasztatását: Egy hideg téli nap Szilágyi hada, negyvenezer fő táboroz a Rákoson. Vezérök nyugtalanúl járkál a Dunaparton, majd katonáihoz lelkesítő szózatot intéz, emlékeztetve őket a nagy Hunyadira és az ártatlanúl elhunyt Lászlóra. Szavait harsogó rivalgás követé, »Mert friss emlék volt, a mit beszélle, Lelkeinkben, mint a tegnap éle; S a Hunyad név, nagy név és az is lesz, Mig a földön egy magyar szív érez.

Most — folytatja az agg harcos — halk suttogás kél a seregben, mert némelyek azt hitték, hogy Szilágyi az alkalmat megragadva magát tételi királylyá. Ez esetben Szilágyi tördöfésnek lett volna áldozatja. De Szilágyi, öcscsére, Mátyásra gondolt. Ekkor a gyanakvók a tőrt eldobták. A nép pedig diadalkocsin hurcolta végig Pest város terein. Uj nótákat kezdtek énekelni, Mátyás képét zászlókon emelni, Hogy magasban minden honfi lássa, Hűs Hunyadnak ki lehetne mássa, S áldást mondván a Mátyás nevére, Esküvének szentűl hűségére. A diák az öreg szavaira föllelkesűlt s szeme könybe lábbadt. Majd — fűzi tovább az elbeszélést Bánó, — bitófákat állíttatott fel a part mentén bakókkal együtt, hogy ezt Budáról is láthassák. Ezután a Duna zajló jege beállt s Szilágyi a jég torlaszain nehány ifjúval Budára megy s zászlaját a várban felüti s azt izeni a nagy Hunyadi özvegyének: hagyjon föl a keserűséggel. A várban zárt ajtók s ablakok mellett folyik a tanácskozás a leendő királyról. Arról szól az íge, hogy még ez éjjel történjék meg a Gara megválasztása s holnap bemutatják az uj királyt a népnek. És ha egyszer diszlik koronája, Hódolattal néz s hallgat reája. E közben a tábor zenéje, a nép- és harangzúgás meg fáklyafény mellett a vén hős is intést ád hadának. A nép egy szép palota elé vonúl s a zászlót lobogtatja. A palota ablakából kihajlik Mátyás anyja s bús fátyolát szélnek ereszti. Erre a nép öröme még határtalanabb lesz. Azalatt Szilágyi a gyülésterembe megy, egykét ablakot kinyit, a honnan lehetett látni a nagy sereget s a bitók mellett a vérbakókat. »Árulás«, hangzik fel a teremben, de Szilágyi hangosan kiált fel: Éljen Mátyás, magyarok királya! Mi is utána harsogjuk, — mond a vén Bánó, az elbeszélő — A mit ottfenn neki feleselnek, Rá alulról kardjaink felelnek. Mint magát a vén Szilágy viselte, Azt csak Hollós Mátyás érdemelte.« De Bánót már nem hallgatja senki. A diák van csak mellette ébren. Társi mind elszunnyadtak körében. S a mint Bánó széttekint, jön a hold, És a holddal a török sereg volt. A diák felpattant: »áldjon isten Jó vitéz!« mond, s híre hamva sincsen. Nézi Bánó, mit nyomott kezébe? S egy arany pénz csillog a szemébe. Nézi reggel s Mátyás képe rajta: »A király volt!« és nagyot sohajta: Nem sértette-é meg a beszéddel; S az arany pénzt emlékül tevé el.

Mátyás itt is, mint sok más eddig elsorolt műben, ál ruhában igyekszik alattvalóinak felőle való érzületét, gondolkozásmódját megösmerni. Ez általános népi vonás. A nép ugyanis szereti az előtte kedves királyt ismeretlenűl gyakorta szerepeltetni, annyival is inkább, mivel, mint a történelemből is tudjuk, Mátyás nem egyszer nyult efféle fogáshoz a hangulat kipuhatolására. Ezt cselekedte csehországi hadjáratában és más esetben is, melyeket Fraknói magvas munkája is több ízben említ. Ezt tételi vele Erdélyi János is, ki Mátyásnak egy szójátékot is tulajdonít, a holdét, célzással a török félholdra. Mátyás az érte lelkesedő s őszinte szavú elbeszélőt meg is jutalmazza.

XXXVIII.—XXXIX. Lisznyai Kálmán, a palóc dalos háromszor (?) szól hősünkről. Az egyiknek »Hogy hivták Mátyás királyt« a címe.*) A másiké: Halálitélet és tudomány.**) Ez utóbbit jutalommal dijazták, s ajánlá Desseffy Emilnek, a m. akademia elnökének. Ez utóbbinak hosszas jelszavához a költő megjegyzi, hogy forrásúl a hagyomány s Budai

*) Új Palócdalok. Pest. Lampel. 1858.

**) Lisznyai Kálmán Szavalatkönyve. »A magyar nyelv szelleme« cimű, felolvasásra két szitett előbeszéddel, melyet a költemények együtt »Költői Estély« cimmel tartandó szavalati körutjára szerkesztett össze. A szerző arcképével. Pest. Lauffer és Stolp. 1861.

Ézsaiás meg Valkai Imre történeti beszélye szolgált. A harmadikat a Hunyadiház diadalünnepét nem kerithettem meg. Az első íme ez: Volt régesrégen egy ünnep. Minden évben egyszer tartották. Ez volt a »király vendégül hívása.« A gyermek és öreg imádsággal, az ifjú dallal, a leány csókkal hivta. Keresztúton a viszhangtól is megkérdezték: Mikor jön el a király? Beénekelték a nevét a barlangba, templomba, harangba. A pap meg a szószékről hívogatta. A török csaták idején is így hivták a királyt, tartja a rege: »Mátyás király én királyom, ország ura, uraságom; szép koronás gyermekünk, gyönyörű szeretetünk: Gyere hozzánk e nyáron, szép táltos paripádon.« Mindenki, minden hely téged vár. Utadra piros lombot hullat a vadrózsa is. Hí a madár énekével. Éjjel a legszebb csillag vezeti lépteid! A vadgalamb is puha ágynak tépi le kebléről a tollat számodra. A zsivány subát terit s míg alszol, még a leeső falevelet is felfogja. A merre te jösz, még az üszőnek is teje csorran, hogy tejút legyen jártodban. A kis méh szekérkenőcsül hullatja mézét s a nép az országút porába szórja áldását. — Ne hozz útravalót, tanácsadót, fülbemászó bogarat, — csak szép mesemadaradat a fekete hollót s fehér paripádat. Beszéded' úgy hallgatjuk, mint egy fölszentelt harangot. »Ne hozz hát egyebet, csak szívedet, az nem csal meg tégedet. Veled jön még két csillag: a vitézség, bátorság. Hős király! te vagy nekünk tündérmesénk, énekünk.« Harcaid után a vitéz így dalol: »Piros rózsa, piros seb, a piros seb kedvesebb! Rózsa kalapomon, seb az oldalamon, a rózsát mátkámért a sebet hazámért hordom s érte vivó, diadalra hívó kedves királyomért.« Gyere »parancsoló jó gazdánk, tekintsd meg a barázdánk: Aranyszín kalászban piros buzaszem: a mikor akarod, tied minden szem. Vigy el egy kalászt Budára, koszorúnak koronádra.« Jöjj Tokajba, hol »aranycsemely folyik a szőlő szeméből; fördjél benne velünk szived jó kedvéből. Vigy egy gerezdet Budára, Ékességül koronádra.« Tekints be a néphez, nézd meg munkásságát. Mindenütt tieid laknak, kik néked örömmel adnak bort, búzát, vért, szívet. És mind ezt az igazságért, »melynek mértéke nálad van, nagy erős lelkedben, s melyet oly bátran tudsz mérni s tartani kezedben.« S a fent idézett refraint ismételve így végzi a költő:

Te vagy nekünk öcsénk, bátyánk, Atyánkfia, testvérünk;
Egyiknek ez, másiknak az, Erőnk, csontunk, szivvérünk.
Isten után te vagy legjobb hozzánk, Te vagy a második Miatyánk,
Gyere siess hozzánk!!

Semmitse tesz, ha Budán Felejted is a koronát:
A mi szeretetünk A te koronád.

S mely rejt magában örök, szent varázst:
Ölelésünk Szentistvánpalást.

A »Halálitélet és tudomány« itt következik:

Mátyás alatt Buda vára Úgy tündökölt mint az égbolt;
A hír, dicsőség napjától Költészettől, tudománytól, —
Az ész, szellem erőssége, S az igazság kővára volt.

Világhírű nagy könyvtára A tudományok Mekkája:
Oda zarándokoltak mind A tudósok gyermekekint.
Nemcsak vendégszeretettel Fogadta ő és hazája.

Dalnok, tudós, festő, szobrász Honának tartá e hazát, —
Perikles, Plátó, Leonidás Közt itt történt csak kézfogás, —
S viszhangozá egész világ Mátyás királynak jelszavát:

»A müveltség jog,« mely emel, Tekintélyt és hatalmat ad;
Az ész fénypolcra tör s tüzét Onnan árasztja s hinti szét,
Mint szellemlángot, — világot Mint nap a fényt, sugarakat.

Mátyás könyvei közt tanulmányoz. A márvány csarnokban sétál Ország Mihály. Iladi parancra vár Dóczi s Kinizsi Pál. Az ablak mellett hevesen beszélnek Szapolyai, Magyar Balázs és Rozgonyi Rajnáld. A könyvtárajtónál Galeotti, Bonfin várakoznak. A szomszédos virágteremben búsan állnak a nemzet rózsái, a gyönyörű hölgyek. Köztük földig feketében Czezinge Erzsébet imádkozik bátyja éltéért. Ott volt az ármányos Dócziné, Országné. — Vitéz esztergomi-érsek, a király nevelője és Janus Pannonius, kinél édestestvér a lant és a kereszt, súlyos láncon űlnek a vár siralomházában. »Mátyás király iránt, mindkettő azt hivé: nem árulás — honszeretet, mi bűnössé tevé.« Bíznak Mátyás nagy lelkében s az igazságban.

2. Egy melléktornácon fekete vérpad mellett hóhér tűn elő, kezében pallos. Ez a lázzadók ellen készült, kik Kázmért hívták be Mátyás ellen. A lázadás vezére Vitéz, szitója a nemzet szabadságköltője: Janus Pannonius a legkedvesebb barát, Ki annyiszor zengé Mátyás diadalát. Kinek a királyról lantja annyit zendült, Elhűtelenedett ellene fölzendült. Mert — vélekedésök szerint — Mátyás a szabadság ellen tör s zsarnokságával a törvényt tiporja. A nép várja a két rab halálítéletét.

3. »A király fájó bosszúban ég, nehány forró könycsepp borítja sasszemét.« Töpreng magában: A két lázitót halálra szánja-é? De eszébe jut, hogy neki Vitéz jó nevelője volt. Ez nem érti, nem érzi ama kemény nyomást, mit a köznépen tesznek a pártos nemesek, ez apró zsarnokok, s igy a magyar nemzet mindig szenved. A nép szeretete — vélekedik a király — az én emelkedésem lépcsője. »Ez elragadtatás tüzes percenetén költészet ihlete olvadt át szellemén.« Eszébe jutnak a Janus Pannonius szép dalai s a szent barátság s a költő húga »Czesinge Erzsébet, az Árpád hegedős boldog menyasszonya, a kik által szebben ragyog a korona.« Majd a király Bonfin könyvéből olvassa: »A nemzetek lelke a szabadság s törvény. Ezt kell dönthetlenül egygyé olvasztani s mennyország e földön igy fog megnyillani.« Majd a király az Igazság szobra felé vet egy pillantást. »S ily ihletés közt fölszólalt. — Kegyelem! Engesztelés édes angyala légy velem! Költőt ölni annyi, miként istent ölni, ki istenerővel szokott tündökölni.« Szóval a király erőt vesz felindulásán és elküldi Czesinge Erzsébettől a kegyelmező iratot az elitélt két főlázadónak. A hóhér már készen állt a szomoru tettre, midőn jön a piros levél:

»S a népség megzendül, mint egy nagy orgona: Éljen Mátyás király! s a magyarok hona!«

4. S lőn országos kibéküles a Rákoson s egy akarattal hoznak törvényt. Janus Pannonius követ lőn s a pápától rövid időn áldó izenetet hoz Mátyásnak, ki most 40000 tanuló számára iskolát akar állitani. A terv már készen van, s nem sokára Rómából megérkezik reá az arany bulla. De a sors másképpen intézkedett. — Ime ez a gondolatmenete Lisznyai Kálmán költeményének, mely Mátyást új oldalról mutatja be. Olyannak t. i. ki önmagán győzedelmeskedik.

XL. Thaly Kálmán, a régibb szabadságharcok serény történetírója, a kuruclabanc költészet buzgó búvárlója néha napján nem csak Kliónak áldoz, hanem Apollónak is. Olykor ő is felhangolja a lant idegeit s búsongva harsog a hatvanas évek elején Mátyásért s annak sírját a költészet fris lombjával ékesíti. A »Mátyás sírja« a »Szigeti Al-

bum«-ban*) domborúl föl szemünk előtt. — Fehérvárott az ős egyházban, István és a többi társaságában aluszsza mély álmát a koronás fők koronája. Világverő jobbján csillog-villog ősi kardja, homlokán hervadatlan repkény. Elhunytakor messze földön önmagától búg-bong az ódon egyház ős harangja Sötét felhő: hollók serge száll Budára, majd Fehérvárra. A Hunyadiak madarai vészt jósolva vesznek részt a temetésen. Megzendűl az oltáron a gyászmise, zokog a honfi, rí a holló. Nehéz napok, borús évek jönnek . A mohácsi vészre a nagy halott teste megrázkódik a sírban. Majd fölkél s hét nap, hét éjen zokog bús sohajjal. A medence Mátyás könyétől megtelik minden éjre, Úgy siratta szép országát . . . Jaj hiába! Oda léte, híre, fénye, ragyogása! Hét nap mulva ismét csönd lesz a sírban. Nyugszik a nagy halott, homlokán az örökzöld borostyán. De majd egykor — mond a rege — még fölébred, Nem búra, de meglátni a b o l d o g népet . . . Még fölébred s megszakad mély álmodása, Hogy a magyar népet ismét nagynak lássa.

XLI.—XLV. Tóth Kálmán kobza is számtalanszor zengi e kor nagy tetteit. »Szilágyi Mihály«, Brankovics«, »Gara Mária«, »Hervoja története«, »Kinizsi Pál« mind abból az időből merítik tárgyukat. Ezeken kivűl vonatkozás van más költeményében is Mátyásra. Ilyenek a »Ki volt nagyobb?« »Midőn alkudoztunk«, »A mit az isten végzett«, »Emlékezés«, »Szilágyi Erzsébet.« Vizsgáljuk meg a tárgyunkra tartozókat egyenként: A »Kinizsi« cimű költeményben Mátyás álruhában tér be az öreg Kinizsihez, hogy megtudja, miért nem áll be ennek óriás erejű fia katonának. A király igen jól érzi magát az egyszerű molnár és vendégei körében. Borozás közben, mit a vándor máriása segitett elő, Mátyás, a jövevény szántszándékkal kedvezőtlenűl beszél a királyról azaz önmagáról és midőn egyszerű alattvalóinak hűségéről s arról értesűl, hogy az erős fiú csupán vagyontalan, öreg szüleit nem akarja gyámol és kereset nélkül hagyni: eltávoztakor egy erszény pénzt s levelet hagy a szegény családnál. Erre az ifjú Kinizsi Pál, ki az előbb véletlenül látott Báthori Jolánka iránt reménytelen szerelemre lobbant, útnak ered, hogy felcsapjon a Báthori csapatába. Pál sok vitézkedés után kapitány lesz s többek közt a harcoló királyt is megmenti a veszélyből, majd Jolánt, a vezér lányát is megkapja feleségül. S a király, hogy örömet szerezzen, éppen a lakzira megjelen az öreg Kinizsipárral s mulatozik övéivel. — E népies versezetben is szeretve-szereti a nép s urak a királyt, ki alatt mindenki megtalálja a keresett igazságot.

A »Midőn alkudoztunk« felíratú arra céloz, hogy jól esnék a magyarnak, ha mostani dicső királya is, mint egykor Attila, Nagy Lajos és Mátyás, e hazában lakhatnék! — »Szilágyi Erzsébet« a törökverő hős gyönge magzatát festi harci vágyában, majd az anya honszerelmét, ki — leküzdve anyai szeretetét — fölserdült fiát csatába küldi! — Az akadémiai székfoglaló: »A mit az Isten végzett« c. költeményében Tóth Kálmán végig fut a haza történetén, s Mátyásnál mintegy örömben duskálkodva, dicsőség fényében sütkérezve állapodik meg és mellette igen sokáig időz:

Jön, miként egy Dávid, a börtönből, porból
S aztán félvilágnak a homlokán tombol.
Mennyi fény, dicsőség! — több már nem is lehet!
Reszket tőle nyugat és fél tőle kelet,

*) Szigeti Album, MDCCCLX. Kiadták Szilágyi István, P. Szatmáry Károly. Pest. Róth Mór bizománya. Sok jelesünk írt belé, mint Arany, Greguss, Jókai, Józsika, Lévai, Szász K. a két Szemere, Thaly, Tóth K, Tompa M. stb.

Mindenütt forg, mint egy két águ parittya,
Bécs város előtte kapuit kinyitja
S hódolni jön oda a legyőzött török.

Épen ostrom van: — az ágyú bömböl, dörög
S e közben fogadja Mátyás a követet
Ez majd eszét veszti, porba omlik, remeg,
Azt hiszi: Isten, ki türelmétől fosztva,
Parancsolatjait menydörgés közt osztja.

Fénynyel lett aztán a magyar udvar tele,
Messziről jöttek a nagy világról bele,
Boldog király volt, ki itt nevelte lányát:
Egész hozomány volt, ha már Budát látták.

Ide ömlött minden — mint tengerbe ömlik —
Művész az ecsetjét, tudós hozta könyvit,
Koszorújokat a költők itt keresték —
És jöttek bajvivók, lovagok, leventék
Csodálni a gazdag és hatalmas hazát, —
A hol lakoznak a büszke, gőgös Garák
S Ujlaky, a gazdag fényűző levente,
Kinek tiz falut ért vállain egy mente.
S boldog volt a nép is, szent volt az igazság,
Nem mondta a szegény hiába panaszát.
Mit is mondok? szegény? hisz csak gazdag van most,
Kis király volt itt a legutolsó csatlós.
E közben Mátyásnak hire elment messze,
A végtelenségben szárnyait feresztve;
Túl sok-sok országon, túl a tengereken
Hol már szokás, nép, nyelv és minden idegen.
Az együgyű halász, ha már hálót kötött,
S nem tudott, mit tenni nagy unalma között:
Arról gondolkodott tenger partjainál,
Valjon mit csinálhat most a magyar király?!

Ime a költőnek hév elragadtatású műve, mely paradoxonban bővelkedve alig tud eltelni a rég porló alak magasztalásával s még a 48—49. szabadságharcnál is visszatér hozzá. Az ember igazán nem tudja, mennyit idézzen belőle, hogy a jellemző sorok szebbnél szebb gondolataiból valami jelentőset ki ne hagyjon.

XLVI. Gyulai Pál: »A tudós.« — Egykor a hires fejedelem udvarába beköszön egy idegen s hizelgő szavakat intéz hozzá. Mátyás nem szivesen hallgatja a mézes-mázos beszédet, azért szavába vágva kérdi, miért jött? Ez fennen dicsekszik tudományával, minőt még nem látott a világ. Azzal az ajtó elé áll s a kulcslyukon száz meg száz borsót dobál keresztül. A király a nagy tudósnak jutalmúl egy véka borsót adat. E történetke tárgyát Gyulai hallotta Gáspár Jánostól, ki azt a néptől kölcsönözte. Binder Jenő »Nehány Mátyás királyról szóló trufánk s rokonaik«*) c. értekezésében ennek két német variánsát ismeri. Az egyikben Nagy Sándor előtt mutogatja magát, s az ő ügyességét, jelesül messze tartott hegyes tűkre hajigál lencse és borsó szemeket s azok a tűk hegyén

*) A brassói reáliskola értesitője $189^2/_3$

fönakadnak. A világbiró egy icce borsót ad jutalmul a mesternek. A másik változat szerint a naplopó egy tű fokán át jókora messzeségről kis lencseszemeket szórt a pápa előtt. Jutalma a remélt pénz helyett félicce lencse lőn. Ebből kétségtelen, hogy e történetke a Mátyás idejénél előbbi s idegen eredetű; azonban a népből való, ki ezt hallá, az eset megtörténtét kedves királya személyéhez fűzte. Gyulai után ugyanezt az anyagot némi kiszinezéssel feldolgozta Lantos Lebestyén diák: »Mátyás király meg az olasz, vagy a lepipált hiábavalóság.« Megjelent a Méhner féle népies vállalat 107. számaként. Ebben némi szerep jut a néző főuraknak is, a kik nagyon csalódva érezték magokat, mikor az elmés király méltó jutalmat talált föl. A főurak ugyanis eleinte azt hitték, hogy a haszontalan léhűtő valami nagy jutalomban részesül. Annál melegebben éljeneztek kellemes csalódásuk után, mennél jobban dohogtak az előtt. Ennélfogva Lantos Lebestyén, az az Szabó Endre az érdeklődést fokozva csattanósabb végét adta a mondának.

XLVII.—XLVIII. Jókai Mór, jubilált világhírű regényirónk is többször emlékezik a nagy királyról. Nagyon is köztudomású az a nyilatkozata*), melyet az 1861. felirati vitá alkalmával mondott: »Ha nem Hunyadi Mátyás ül a trónon, mit bánom én . . . stb.« Egyebeket mellőzve, felhozzuk itt azt az igen jellemző költeményét, melyet »Dózsa György« c. tragédiájában egy szereplő költő ajkáról hallunk. Ezt habár kézi könyvekben is gyakran olvasható, mint rendkivül szép és a Mátyás irodalomban kimagasló művet ím itt adjuk:**)

Régi dal, régi dal, régi dicsőségről!
Fényes napnak ragyogása rózsafelhős égből.
Világverő Mátyás sirján még a virág zöldül,
S a dicsőség hová tünt el a szép magyar földrül?

Fényben uszott az úri nép, bőségben a szolga,
Az utolsó parasztnak is öröm volt a dolga,
Igazságot a szegénynek, diadalt a hősnek,
A gyöngének oltalmazást, harczot az erősnek.

Örömmel jött a jó barát örömek házába,
Reszketve jött az ellenség, siralmak harczába;
Fejedelmek, kezeiket nyujtják szövetségre,
Ki meg dugta mind a kettőt háta mögé, félve.

Tudós urak tudományát aranynyal fizették.
Magyar nemzet virulását világnak hirdették;
Merre nap jár, merre hír jár, három tengerpartnál,
Boldogabb nép, délczegebb nép nem volt a magyarnál!

Világverő Mátyás sirján még a virág zöldül;
A dicsőség hova tünt el a szép magyar földrül?
Leáldozó nap sütése, alkonyodó égről:
Régi dal, régi dal, régi dicsőségről . . . .

A »Jó könyvek« című irodalmi vállalatban, mely a rossz ponyva-históriák helyébe a népet olcsó és egészséges olvasmánynyal látja el, mindjárt az első szám Jókainak egy népregéjét adja »Mátyás király és Bente úr« névvel. A 4. szám is az ő műve: »Mátyás király és a szegény varga.« Ezt. valamint az előbbit is a Jókainál megszokott hu-

*) Lásd Magyar Hirlap 1894. jan. 6. számában, a 23. és 27. lapokon.

**) A kötetlen beszédben irott költői művekről talán egy más al alommal.

mor és kedves előadás, sőt még a naiv népies hang is jellemzik. A Bente úrral való eset a következő:

A moldvai vajda Erdélyt egyre háborgatja. A király a fekete sereggel készül ellene, de maga előbb foltos diákköntösben kémkedni indúl. Átmegy az ojtozi szoroson s mindent megvizsgálva megint visszaoson. Utjában nagyon megéhezik s betér egy szép úri házba, melyben, mint egy kecskepásztortól kitudakolá, Bente uram lakott. Ez szivesen látja a jövevényt s egy tál lencséhez űlnek. Annak elköltése után jóizűen iszszák a borvizet. Majd jön a torma. Mátyás szabódik az evéstől, mert már — mondá — jóllakott. A székely vékony vacsorája miatt szégyenkezve elmondja, hogy ő bizony nem így élt mindég. Volt neki mindene, de egy átkozott szomszédja megrontotta. Mátyás kérdésére a gazda kifejti, hogy szomszédja, a királybiró, a földje mellett elfolyó Oltot egy gáttal másfelé terelte, nyáját pedig a moldvai sereg hajtotta el. S most így éldegél. Van még egy lova, ha csatára szólítják, azon megy harcolni a királyért s hazáért. Mátyás szemébe köny tolul, majd haragra lobban s azt a tanácsot adja Bentének, menjen fel Budára, ott Mátyás diák szívesen látja. S egy királycímeres vasgyűrűt ad a kezébe, hogy azt mutassa fel Budán. Mátyás jóizű alvás után másnap búcsút vesz szives gazdájától. A székely magára öltvén nyestprémes mentéjét elindul Budára. Útközben Cinkotán megjárja, mert szíves házigazdája, a vendéglős, fizetni nem tudása miatt mentéjét lehúzza nyakából. Budára érkezve nagy sokára bejut a királyhoz kinél éppen ebédhez ülnek. Mátyás asztalhoz ülteti vendégét s egy leföddött tálat tétet elébe megrakva lencse helyett ezüst pénzzel. Majd torma gyanánt a második tálban aranyat tesznek föl. Bente úr nem akarja elfogadni a sok pénzt. Jó lesz majd a seregnek, mely Oláhország ellen indúl. A királyt becsületes székelyt hüségéért királybiróvá szándékozik tenni. Bente azt sem fogadja el. Jobban szeretne hadnagy lenni a végvidéken. A király helybe hagyja a székely kérését, majd látva, hogy a mente hiányzik róla, kérdezi, hát azt hol hagyta? Bente hazudni átall, azért burkolt szavakkal adja elő, hogy a cinkotai mélységben maradt le nyakáról. Az urak tréfálva céloznak a cinkotai iccére. A székely dörmögve mondja: »Ha tudják, ne kérdjék!« De a király int, hogy ne vegyék el a szegény kedvét. S most a főurak a király ösztönzésére sok kacagányt s mentét raknak rá. »Elbirod-é ezt a sok mentét, kacagányt?« kérdi a mosolygó király. »Elbírnék biz én még, ha kell ötvenet is.« Bente a sok ajándékkal haza tér s otthon jól foly dolga. A sok fényes mente idők multán elszakadt ugyan, de a székely hűség ma is teljes épségben áll fenn.

XLIX.—LI. Arany János, mint a Hunyadi csillagá-hoz vetett jegyzetéből kitűnik, egy Hunyadi-balladakört akart írni. Előhangjául szolgált volna ennek a Hunyadi csillaga. Első darabja lett volna, jegyzi meg a Both bajnok özvegyénél, egy Hunyadi-balladakörnek, melyből csak Szibinyányi Jánk, V. László és Mátyás anyja készült el. Kapisztrán töredék maradt. Both bajnok özvegye Teleki József gróf szerint Hunyadi János édes anyja. E regeképben Arany a Both, illetve Hunyadi család sanyarú sorsával azt az eszmét példázza, »hogy a sanyarúság lehet bölcsője a későbbi fénynek és hatalomnak sőt az igazi erkölcsi nagyság az élet nehéz küzdelméből folyik ki.« (Greguss.)

Szibinyányi Jánkban — haud ignota loquor — a törökverő Hunyadi Jánost, mint a szerb népköltészetnek is hősét magasztalja.

»V. László« csak annyit éreztet, hogy a király a Hunyadi László törvénytelen megöletése miatt és a lázadástól féltében Mátyást fogoly-

ként viszi cseh országba, de a tragikus tárgyú ballada szép ellentéteként már vigasztalásúl jelzi a végső sorban a rab Mátyás visszajövetelét.

»Mátyás anyja« meg a szerető szüle aggodalmát, végül a Mátyástól érkezett, várva-várt levél miatt való örömet zengedezi.

»Mátyás dalünnepe.« Arany a stanzákban a visegrádi énekversenyt szándékozott megénekelni s mint tőle megszoktuk; magasztos ihlettel. Csak 12 stanza készült el. Maga mondja:

Ama fényes időt hozom emlitésbe,
Mikor a nagy király bevonúla Bécsbe,
Lobogók lobogtak száz diadalíven,
Száz harang némult el az ágyúdörgésbe'
Csillogó követség, hódolatra híven,
Üdvözölte Mátyást győzödelmes néven,
S a bámuló népnek, bár látott elégszer,
Csaknem elvakitá szemeit az ékszer.

Mátyásnak Bécsbe történt diadalmas bevonulásakor a kiséret fénye s dicső megjelenése mellett az ő egyszerüségét, s mégis kimagasló egyéniségét, öltözetét, alakját, harci ménét, a pénzszórást, szelíd kegyességét s fiát Jánost remekül rajzolja. Irodalmunkra igen nagy kár, hogy e sokat igérő költeményt Arany nem fejezhette be.

LII. Pósa Lajos, az apróság kedves mesélője »A furfangos csizmadiá«-t zengi. — Élt Ó-Budán egy szegény varga. Ez felesége unszolására szegénysége enyhítése végett ajándékba visz a királynak egy pár szép csizmát. De az ajtónálló csak úgy bocsátja be a királyhoz, ha a királyi ajándék felét neki adja. A második őr is ezt kivánja. A király a szép beszédű csizmadiát s ajándékát szívesen fogadja. A király viszonzásúl száz aranyat akar adni. De ő pénz helyett száz botot kér. A király ámul-bámul, végre kérdi a vargától: Mi öröme telik benne? A csizmadia csak kérését ismétli. A király, mit volt tennie, száz mogyorópálcát akar vágatni. Am a csizmadia olyan száz botot kér, milyet a gazoknak deresen szoktak osztogatni. A király csak néz, végre két markos testőrét hívatja. A varga megörvend s a király kegyelmét köszönve távozik. Utána a két testőr. Az ajtónállók kérik az igéretet. A csizmadia őket a fizető hivatalba hívja. A testőrök meg is fizették kinek-kinek a maga felerészét. A király ezt hallván, mosolyog s a majsztramot még inkább megajándékozza. A varga otthon alig tudja feleségével megszámlálni a sok aranyat. S térdre estek . . . úgy imádták A magyarok nagy királyát. Ez is a fejedelem igazságos és bőkezű voltát példázza.

LIII.—LIV. P. Szathmáry Károlytól a »Jókönyvek« 5. sz. a. adták ki a Révai testvérek »Mátyás királyt és a gonosz kamarást.« Szól ez a nagyon is elterjedt monda az ő gőgös tisztviselőjéről, kinek templomba menésekor cselédei tizenkét arany tálat raktak lába elé. Egy alkalommal a király is meglátta e jelenetet s a vendéglőben, a hova beszált, ezt a verset hagyta:

Itt volt Mátyás király — Megevett hat tojást
Látta aranycsészén — Járni a kamarást.

A kevély úr mikor ezt hallá, szégyenében meghalt. Sok változata van: Jókai »A magyar nép adomái« c. gyüjteményén kivül a Györke történet[1] anekdotái[1]) közt is olvasható.

Ugyancsak P. Szathmáry Károly a Jókönyvekbe dolgozott 51. 52. sz. a. a Vitéz Holubár Venczel lovagról. Viggal elmegy hőskölteménynek

[1]) Kolozsvár 1851.

nevezi a népies versezetet irója. Benne Holubár nevetséges színben tűnik föl. Itt Mátyás a meghódoló cseheket seregébe fogadja s az ellenség ellen küldi. Holubár tetteinek folytatása a »Mátyás udvara.« ez is a nép szája ízént adja a budai harcjátékot s az ifjú király győzelmét a cseh fölött. Erről már Kisfaludi Károly is énekelt.

LV. Erdélyi Jánosnak a mondását*) megszivlelhette egy poétánk s írt egy népies poémát. Ez a »János kulacsa vagy a hűség jutalma.« Kiadta Méhner Vilmos[2]) Méltó, hogy bevezetéséből valamit idézzek:

»Meghalt Mátyás király, oda az igazság!«
Panaszként ezt hej be sokszor hangoztatják,
Mióta gyászt hozott virágvasárnapja
A legdicsőbb királyt sirató magyarra.

Ritka király volt ám Hunyad dicső fia,
Maradt is fönn róla sok szép história,
Miket a magyar nép soha sem felejt el,
Hűségesen őrzi, gondos kegyelettel.

Mert kivált a népnek volt ő nagy barátja, —

Fényes palotája sohasem volt zárva;
Bátran bemehetett hozzá özvegy árva
S bármily rendű, rangú ügyesbajos ember; —
Vigasztalan bizony tőle sohse ment el.

Sőt még azt se várta, míg az elnyomottak
Jussokért, segélyért hozzá folyamodtak,
Gyakran maga jártkelt titkon, ál ruhában;
Kitudni, hogy itt-ott mi hiba s hiány van.

Turu Márton nevenapján a vendégek jó kedvvel fogyasztják az ételt s italt. Jó példával jár elől a piros orrú kántor, ki a bíró egyetlenegy lányát magának szeretné feleségül, mert hát akkor neki is lenne a jómódban része. Örzsi nemcsak szép, de jó gazdasszony is, ki rég meghalt anyja helyett viszi a ház gondját. Most is ő sürög-forog a tálakkal a vendégek körül. Mig a leány hosszabban a konyhában marad, a kántor kapja magát s Turu elé tárja szíve érzelmét. A bíró a dolog elintézését a leányra bizza. Örzsi éppen most lép be egy daliás ifjúval. Az új vendéget asztalhoz űltetik. A kántor nem jó szemmel néz a véletlenül érkező ifjúra s azt gúnyosan faggatja és orvvadásznak vagy garaboncásnak csúfolja. Az ifjú jövevény ügyesen visszavág s aztán magát Mátyás diáknak, a király leghívebb emberének adja ki. Erre Turu:

»No ezért a hírért öcsém, megérdemled,
Hogy János kulacsa érintse a nyelved!«
»Tudd meg, nem akárki iszik e kulacsból,
Nagy Hunyadi János ivott egykor abból!
Mint a szemem fényét, úgy őrzöm azóta,
Hej pedig hát régen, nagyon régen volt a'

Erre elmondja a kulacs történetét, a mint az Kisfaludy Károly vígjátékában is megvan. Mátyás a kulacsot kezébe kapva a bíróért akar

*) Lásd föntebb a 22. lapon a Mátyás diákról mondattak végén.

[2]) Budapest, 1886. 12. sz. Szerzőjét hiába kérdeztem, még a Méhner boltjában sem tudták megmondani a Méhner alkalmazottjai. Kicsoda a szerzője? Maga Méhner a megmondhatója.

inni, de az öreg ráparancsol, hogy a vezérre köszöntsön. Mátyás apja emlékére emeli a kulacsot. Turu most a király felköszöntésére buzditja a deákot. Ez egy kissé habozik, de nem soká fölkiált, akár mint a Szép Ilonka lovagja, a Peterdi vendége:

»Éljen hát a király! — De csak addig éljen,
Mig hű népe javát hordja a szívében!«

Nyílik az ajtó s fényes vadász urak toppannak be. A vendégsereg elámúl, csak a vándor fog kezet a diszes urakkal, kik közül egy tréfásan mondja: Fölséged szépen kijátszott minket; míg mi hegyet, völgyet összejártunk, addig fölséged »jó borocska mellett, jó meleg szobában áldomásokat mond, s kire? — ö n m a g á r a.« Erre megnyúlt a kántor uram arra, Turu vendégei mind hulltak a porba, az »öcsém« titulust Turu is restelte, csak Örzsike szíve lett reménynyel telve. Most Mátyás a kántorhoz fordúlva annak sértő szavaiért megbocsát s a csatában megcsonkúlt Turu Mártont, az öreg birót azonnal nemessé tesz. Örzsivel pedig kötődik, hogy a kántornak adja feleségül. A leány vonakodik. A király szól: »No ne búsulj, hoztam neked szép leventét!« Felel a leány: »Nem kell nekem, nem kell, van énnekem párom, hogy ha holtig kéne, addig is megvárom! Fölségednél szolgál a fekete hadban, azé lesz a kezem, szivem annak adtam!« »Nem-e Balta Matyi neve a vitéznek?« Kérdi egy szép vadász, és mind reá néznek. És valóban ő volt Örzsi választottja, Örzsikének férjűl a király őt hozta. Egymásra borúltak, mint egy fa két ága, teljes volt fiatal szívök boldogsága. Meg is tartották a lakzit hamarjában, — a kántor nagyokat ivott bánatában. — A közlöttekből is akárki veheté észre, hogy ez nem holmi haszontalan ponyvahistória, hanem a nép szája izét gondosan fürkésző s ügyesen kifejező iró öntudatos munkája. A verselőnek minden esetre Kisfaludy K. hasonló tárgyú vigjátéka lebegett a szeme előtt, sőt egyenesen annak epikai formába öntött szerencsés, népi hangú feldolgozása. A jó izlésű átalakitó határozottan ösmeri Vörösmarty Szép Ilonkáját. Ugy hogy én ennek irójául valamely jeles költőnket tartom. E kedves kis költemény ment a népiességet hajhászó minden sallangtól. Nézetem szerint a nép előtt is, melynek szánták, igen tetszős olvasmány. Megérdemli, hogy szélesebb körben — miveltebb olvasók közt — is elterjedjen. Nekem legalább üde naivsága és természetes gyöngédsége miatt szerfölött tetszik. Cikornyátlan, vonzó előadásáért az anthologiák is bevehetnék, azoknak is díszére válnék, mert a legkényesebb izlésű olvasót is tudja gyönyörködtetni.

LVI.—LXIII. Dalmady Győző egyike ama dalosoknak, a kik poémáikban legtöbbet gondolnak Mátyásra. Legujabban megjelent hazafias költeményeiben tizenegy helyen emlékezik róla. A »Hunyadvár szép napjá«-ban, melynek irására Vizkeleti Béla festvénye adott ihletet, gyöngéd családi jelenet tárúl elénk, midőn a hazatérő Hunyadi az anyja mellől apjához futó kis Mátvást a lóra, ölébe kapja, »A király tanácsá«-ban s »A budai várban« is sohajtva gondol Mátyás idejére. »A szegedi királylátogatásra«, már jóleső örömmel jegyzi meg, hogy visszatért a Mátyás mesés időszaka. A »Nemzeti ének« az 1464. királyválasztó gyermekvers párja kivánt lenni. Majd a nagy király menyegzőjére is ir dicsőitő dalt. Annyira beleéli magát abba az időbe, mintha ő jelen volna ama szép ünnepségen.

A »Királyfi a tudósok közt« nem más, mint boldogúlt trónörökösünk, a kit Mátyáshoz hasonlít, a képzett fejedelemhez, ki a tudósok

közt is megállta helyét. Ott is kiváló volt. A »királyi jutalom« arról a szép jelenetről zeng, midőn Mátyás a temesi győzelem után zsákmánynyal haza érő sereg elé megy a budai várkapu aljába s nevökön szólított vitézeivel meghatottan szorít kezet. »Magyarország« c. költeménye mostani dicső uralkodónkat magasztalva kéri, hogy jöjjön hozzánk lakni Budára. A »Mátyás templom«-a is ugyanezt az eszmét tolmácsolja, de már ily véggel:

Budavárból messze látok: Uj korszak jő, fényes, áldott,
Elkápráztat a sugára — — — Itt lesz ő is nem sokára.

»Mátyás szülőháza« sem marad dal nélkül:

Te láttad őt születni ócska ház valaha:
Feltámad e még egyszer, És véle a haza?
Azt feleled szavamra: Minek? Hisz most is él!
A szíveket vezérli, És a haza remél.

LXIV. Elég kedves olvasmány a Méhnerféle »Magyar Mesemondó« 64. sz. k. kiadott »Mátyás király boszuja« is. Szini Péter ebben népiesen azt csevegi el, mint áll Mátyás bosszut Geréb nevü apródján engedetlenségért. Az apródnak ugyanis a király parancsából izenetet kellett elvinnie, de nem volt szabad utja közben kedveséhez térnie. Mivel ezt mégis megcselekedte, Mátyás őt börtönbe vetteti, de nem sokára Trauri nevü szobrásza Célia leányát adja hozzá, bár Mátyás is hevült a szép nőért. Geréb még várkapitánya is lesz Esztergomnak.

Igy áll boszút Mátyás! . . . Bizony, nem hiába
Gondol a magyar nép a porló királyra
Mert boszujában is ki oly igaz, nemes,
Emlékét őrizni örökre érdemes.

LXV. A Szent István Társulat népies hangu poétája is zeng hősünkről, mint a nép barátjáról.*)

A versecske három részből áll. A bevezetés a választás előzményeit, magát a választást az akkori kedves gyermekdallal, és a falusi bíróval, kántorral történt — előttünk Kisfaludy K. müve és a »János kulcsa« után ismeretes dolgát, a II rész a budai kutyavásárt, a III. a gömöri szőlőkapálást adja elég ügyes és nemes hangulattal. A befejezés mostan dicsően uralkodó koronás főnk szeretetére és tiszteletére buzditja a népet s igen talpra esetten és helyesen jegyzi meg róla, hogy egész méltó ő Mátyás király nagy hiréhez.

LXVI. Berczik Árpád operette-je egy felvonásban: »A király csókja.« Zenéjét szerzette Huber Károly. Ez is Mátyás idejében szerepel.[1]) Belőle csak annyi tartozik ránk, hogy Mátyás egykor vadászat után a budai szép juhásznőhöz betért pihenni s azt megcsókolta. Ezt is csak mellékesen tudjuk meg, mert benne Mátyás éppen nem fordul elő, mint szereplő személy.

LXVII. Még külföldi iró is veszi tollára Mátyás alakját. A nemzeti szinház könyvtára 154. sz. füzetében jelent meg egy vígdalmű: »Mátyás király« egy felvonásban. Szövegét irta Paul Millet és Jules Levallois. Forditotta Ábrányi Emil, zenéjét szerzé Berta Sándor. A darab történik Buda környékén 1476-ban.

Zacchi énekmester leánya, Ilona busong. A gazdasszony, Örzse észreveszi, hogy Ilona nem szereti Omode grófot, kihez atyja szánta. Bi-

*) Mátyás király, mint a nép barátja. Sz. I. T. 1890.
[1]) A népszinház könyvtára. 4. füzet. Bpest. Pfeifer F. 1875.

zony ha anyád élne, szól Örzse asszony, Imre grófhoz mennél férjhez, kinek atyja egy hollósegitségével Mátyást megmenté, de Imrének Mátyás megszabadulása után nyoma veszett. Ilona a Zacchi legjelesb tanitványát Ridolfót kedveli, kit Omode gróf három évvel előbb az énekmester gondjaira bizott. Zacchi leányának tudtul adja szándékát. De jő egy idegen, ki a király legjobb barátjának vallja magát s a ki a királytól egy összeesküvést hallott trónja ellen. Az összeesküvők közt volna a mester egyik velencei tanitványa. Zacchi megijed, kivül egy ballada refrainje hallik. Az idegen (Mátyás király) a dalban csodás megszabadulása emlékét ismeri föl. Örzse arra kéri Zacchit, hogy kergesse ki a tolakodó kérőt, Omodét s adja leányát annak, a kit az szeret: Ridolfónak. Zacchi nem hallgat rá, hanem kéri leányát, hogy mivel atyja ellen a királynál följelentést tettek, fogadja el Omode ajánlatát, az hatalmas pártfogó lesz. Omode jön. Zacchi örvend, De Omode megsejti, hogy Ilona és Ridolfó szeretik egymást. Omode s Ridolfó együtt maradnak. Omode elmondja, hogy Zacchi szeretné, ha Ilonát ő (Omode) venné el, de, mivel a leány Ridolfóhoz vonzódik, hajlandó engedni, ha Ridolfó az Omode hasznára a velenceieket Mátyás ellen ingerelné. Az ifjú a nemtelen ajánlatot visszautasitja. Omode gyorsan távozik. Ridolfó Ilonát értesiti saját élte veszélyben forgásáról. Omode csakugyan elfogatja az ártatlan ifjut. De Zacchi az idegennek, mint Mátyás barátjának védelmébe ajánlja kedves tanitványát. Az idegen meg is védi. Én őriztem, ugymond, Mátyást fogságában, hol nagyon vigyáztak reá, de mégis megszabadult. János gróf mentette ki. János rég meghalt, és fia, a ki birtokában van a rangját s vagyonát visszaszerző talizmánnak, a zürzavaros időben elveszett. Lásd ifju barátom, — fordul az idegen a fogoly ifjúhoz, — neked is ilyen talizmánra volna szükséged, hogy bajodból kiszabadulhass. Ridolfó: Mit ér a dal, ha királyom nem hallhatja. Idegen: Ellenkezőleg. Bátorság! A király figyel reád! Mind elálmélkodnak. Az ifju a király kérésére eldanol egy verset (a talizmánt.) A vers tárgya ugyanaz, a mi az Arany »Mátyás anyja« c. románcos balladájának. A király a dalosban megmentője fiát ösmeri föl s ezt gyermekének fogadja. Ilona és Ridolfó egybekelését most már Zacchi is helybenhagyja. Omode a király kegyét veszti. A kar énekel:

Éljen Mátyás nagy királyunk.
Tőle vár a jó jutalmat
Boldog nászt ő szerze nékünk.
Megmentője hü fiának
A ki bölcsen lát s itél.
És a büvös, gyáva fél!
Sziv vidul, derül a táj,
Igy fizet meg a király!

LXVIII.—LXXII. Ennyi az, amit rövid időnkhöz s a vidéki elszigeteltséghez képest — igen nagy utánjárásom mellett — gyüjtöttem össze a Mátyásirodalomról. A kötetlen beszédben irottakra nem is gondolhattam, mert azok felhasználása még messzebb üzött volna elmefuttatásom szük keretétől. Hiszen nagy sajnálatomra még az összes, versben készülteket sem vehettem elő. Van ugyanis tudomásom ily c. müvekről: A király Ludason, vigjáték 5 felv. Gaál Józseftől. (M. Történelmi Szinmütár. III. k.) Mátyás fia (1847.) és »Mátyás király lesz« mindkettő dráma 5 felv. Szigligetitől és »Mátyás Deák« Balog István színésztől, továbbá Tóth Béla jelles tollu irónktól, a Tóth Kálmán elhunyt költőnk fiától egy saját képzeletéből vett tárgyú költeménye: »Mátyás király a fekete erdőben.« Azonban, minthogy e müveket éppen nem tudtam megkeriteni[1])

[1]) Megjelent a »Budapesti Hirlap« 1891. évi karácsonyi mellékletében Vidéken több évvel előbb megjelent hirlapra, vagy annak számaira irmagul, elvétve lehet rábukkanni.

róluk nem szólhatok. Gyermekkoromból jut eszembe, hogy ama darabok közül egyikben másikban szini előadáskor sokat gyönyörködtem. A »Mátyás fiá«-ra ugyan ráakadtam, de az a már beteges sőt haldokló királyt hozza szemünk elé, mikor fiát, Korvin Jánost óhajtaná maga után megválasztatni.

A vázlatosan s itt-ott némi észrevétellel közölt verses művek, láttuk, nagy szeretettel szólanak e kiváló fejedelemről. Némelyik költő, mint a két Kisfaludy, Czuczor, Tompa, Tóth, Arany János lapokat szentelnek, egész sorozatát adják a róla szóló költeményeknek. A lyrai meg epikai s drámai költés majd minden fajában zengenek felőle. Dal, óda, elegia, epigramma veszi tárgyúl korát, egyéniségét. Históriás ének, gyermekversike, népmonda, regényes elbeszélés, epos, dráma sőt tragédia is keletkezik Mátyás idejéből. Még vigjátéki tárgyak is foglalkoznak jelesünkkel, úgy azonban, hogy csak az alsóbb rendű szereplők (kántor, sáfár, bohóc) válnak nevetségessé. Mátyás a komédiában is mindenkor kimagaslik jelleme egyik-másik szeretetreméltó vonásával.

Még a gyermekcsapat is örömmel üdvözli megválasztásakor, alattvalói meleg vonzalommal csüggenek rajta egész uralkodása folyamában, még azok is megengesztelődnek iránta, a kiket olykor a vas kéz, másszor az elégedetlenség ingerel ellene, de nagy lelkével csakhamar magához csatol. Mátyás minden tette, figyelem, érdeklődés tárgya. Elhunytakor a honfi-bánat keserűsége szólal meg. Bűvös-bájos mondacsoport támadt gyermek- ifjukorából. Tréfás kalandokat tulajdonítanak neki, olyanokat is mond felőle a szívós ragaszkodás, az érdeklődő vonzalom, a mik vagy mással történtek meg, vagy a miket másokról hallottak avagy csupán a képzeletnek ajkról-ajkra szálldogáló alkotásai. Halála után a gyászos idők sanyarú helyzetében szívesen merengenek el a boldog mesés koron, a melyben hazánk eladdig alig ösmert vagy gyéren található tisztességet s becsülést nyert más országok népétől s uralkodóitól. Különösen az elnyomás napjai sarkallják az ihletett elmét az ő, csodával határos dicső ideje magasztalására. Avagy a jelennek egy és más nagyfontosságú nemzeti ténye ragadja meg a költő leikét, hogy a maga korabeli eseményt vagy jelenséget kész szivvel hasonlítsa össze a Mátyáséval. De bármely alkalom vagy körülmény kelti föl az író érdeklődését általánosan kedvelt királyunk iránt, a szeretet és ragaszkodás folyton-folyvást meggyökeresedve s növekedve annál nagyobb mértékben fokozódik egyénisége irányában, mennél távolabb esik a nemzedék az ő, majdnem mythosba való időszakától.

Azonban bármily szívesen időznék is kedves tárgyam további fejtegetésénél, az idő rövidsége és a szükre szabott hely miatt kimerítőbben nem foglalkozhatom már vele. A rajtam kivül eső okok elhárítása nem levén módomban, még csak azt érintem röviden, hogy az elsorolt költemények legnagyobb részben a történelemben ösmert Mátyás hű képét adják vissza s csak lényegtelen vonásokban s neki tulajdonított apró kalandok előadásában térnek el némileg a történelmi alaktól.

Egyébiránt Mátyás jelleme a tárgyalt költeményekben sok szép lelki tulajdonsággal domborodik ki.

V a l l á s o s s á g á t Garay Jánosnál tapasztaljuk, mikor a haragos Toldi oktalan tette miatt félti a híres budai templomot, mit az ő, művészet iránti hajlama és áldozatkészsége épitett föl.

S z i v v e l - l é l e k k e l m a g y a r. Ezt a legtöbb költemény célozva vagy sokszor egyenesen kimondja. Nemzete, népe javáért él-hal.

V i t é z s é g e p á r a t l a n. Megijed tőle a török császár sőt minden ellensége. Jajcza, Szabács, Bécs, Német-Ujhely ostromában sze-

mélyesen részt vesz s életét igen gyakran kockára teszi. Holubárt maga győzi le. S e tulajdonságot vitézeiben is nagyra becsüli sőt személyes bátorságával fokozza is. A csatából győztesen hazatérő hősöket nevén szólítja, a vezért megöleli. Kinizsi, Rozgonyi, Nagy Simon vezérek különösen kedvelt emberek nála. Mátyás az utolsó közvitéznek is kedvét keresi. S viszont katonái is szerető hűséggel vonzódnak hozzá s alatta jó kedvvel szolgálnak. Az elhalt hőst maga is megsiratja. Okossága kora ifjúságában is nyilatkozik Szentjóbinál, Vörösmarty drámájában. Ez vehető észre alattvalói ügyes-bajos dolgai elintézésénél. (Horváth.) Könnyen föltalálja magát. (Bente urnál, Turunál, a borsóhajigáló ezermesterrel szemben stb.)

Közmondásos i g a z s á g a minduntalan előtérben. Hogy ezt az erényét gyakorolhassa, nem egyszer, — a történet-írók tanúsága szerint is — leszáll a nép közé ál ruhában s kitudva a bajt, keményen ostorozza a lelketlen tisztviselőt, az igazságtalan elbánást; jóságát érezteti az ártatlannal, a szegénynyel, azoknak magát többször csak ott hagyott levelével vagy ajándékával fedezvén föl. Nála a hűtlen sáfár, a gonosz hitszegő, a kevély kamarás, a kapzsi ajtónállók irgalmatlan elbánásban részesülnek. Szilágyi meg Vitéz tettökért börtönnel lakolnak.

Azonban n a g y l e l k ű is tud lenni. A tévedőnek, ha megtér, megbocsát. Igy viselkedik Ujlaky, Szilágyi, Fancsi s a székely lázzadók iránt részben Kisfaludy K. leginkább pedig Tompa költeményeiben.

Hizelgést nem tűr. (Czuczor.) Atvja emléke szent előtte. Nemes érzésű, fenkölt gondolkozású, mint királyhoz illik.*) Szentjóbinál még ifjonta is hallatszik ajkáról, hogy inkább holtig rab marad, mint nemtelen úton emelkedjék föl. De királyi fensége legszebben nyilatkozik Tompánál. (A budai országgyülés, »Mátyás királyról.«) Tóth Kálmánnál (A mit az isten végzett) legesleginkább pedig Arany Jánosnál (Dalünnep.) Kegyelmes voltát költőileg irja le Lisznyay Kálmán, kinél Mátyás önnön magán arat nagy diadalt az ellene lázongók fölmentésével.

Tudomány- és müvészetkedvelő természetét szépen kiemeli Kisfaludy Sándor (Ecseghvár) Berzsenyi, Tóth Kálmán, Lisznyay. Vörösmarty drámájában az ifjú Mátyás jó kedvvel olvassa Tacitust.[2])

A dalban is szerfölött gyönyörködik. (Kisfaludy Károly, Czuczor, Arany János stb.)

A vadászat, mulatozás is kedves időtöltése.

A kalandozásban sem utólsó szerepet játszik. (Hűség próbája, Tétényi leány, Választó gyűlés.)

A nőkkel való nyájaskodása, szép bánásmódja nem egy leánykában szerelmi szikrát gyújt lángra. (Szép Ilonka. Király kútja.)

A legtöbb költemény magasztalva ismételgeti, mennyire szerette népét s ez mily mértékben viszonozza. Ennek legfényesebb bizonysága az egyik versben idézett s róla fönmaradt közmondás is: »Meghalt Mátyás király, oda az igazság.«

Általánosságban legkitörőbb lelkesedéssel szól Mátyásról a halálán

---

*) Érdekes a Mátyás legnagyobb emlékérme hátlapján levő jelszava: »A király szelleme dicsőíti vagy elhomályositja országát.«

[2]) »Nekünk csak egy Mátyás királyunk volt, kinek udvara a renaissance vívmányait örökre meghonosította hazánkban, de oly korban, midőn egy nemzeti irodalom felsőbb kifejtésére a múlhatatlan előzmények magában a nemzetlen még hiányoztak, s ekép egy ilyen létesülésének, s az európai miveltségnek keleti fajunkba beoltása által, csakis előfeltételeit teremthette meg, a mi pedig később Erdélyben, Bethlen s a két Rákóczi György körül megindulni látszott, e kisded államnak csakhamar bekövetkezett elsülyedése miatt alakitó hatással nem lehetett.«

Toldy F. Irodalmi tásasköreink emlékezete. Bp. VIII. Szeml. 875. 1. lap (15. sz.)

kesergő ének (Néhai való jó Mátyás . . . .) a Kisfaludy testvérek, Erdélyi János, Tóth Kálmán, Jókai Mór, Lisznyai Kálmán és Arany János.

Nézetem szerint talán a Szent László és Nagy Lajos emlékezeténél is mélyebben véső dött be a Mátyásé a magyar nemzet szivébe, honnan meglehet, soha, de sohasem lesz kiirtható. A rendületlen hazaszeretetnek örökre dicső példaképe a pogánysujtó Hunyadi János, a nagy reményekre jogositó, de korán sirba döntött László, a nemzetét nagygyá tevő Mátyás ugy a történelemben, mint a költészetben mindenha kimagasló egyéniségek maradnak : Nem is csoda, hiszen

a Hunyad név, nagy név és az is lesz,
Mig a földön egy magyar szív érez.

(Rövid) Vozári Gyula.

Adatok.

A tanintézet 1893—4. tanévi történetéhez.

I.

Tanévi működésünket az 1893. évi augustus 29-én tartott alakuló tanárértekezlet nyitotta meg.

A felvételi-, pót-, és javitó vizsgálatok pedig ugyanazon hó 30. és 31-én tartattak meg.

A tanulók beirására szept. 1—4 napjai voltak kitűzve, a járvány fenyegető jellege következtében azonban ugy a beirások mint a tanitás megkezdése kétszeri megszakitással, egészen szept. 21-ig huzódott el, mely naptól kezdve aztán az előadások szakadatlan menetben folytak egészen a tanév végeig.

A gör. kath. ünnepek ünneplése, eltérőleg az előbbi években folyt gyakorlattól, csupán a gör. kath. tanulókra terjesztetett ki és igy az ünnepek által okozott mulasztások pótlására sem való többé szükség.

Az I. osztályba fölvételre jelentkező tanulók száma ismét meghaladta a törvény által megengedett maximumot, azonban még mindig nem oly nagy számmal, mely a párhuzamos osztály kérelmezését megokolttá tehette volna.

A négy felső osztályba beiratkozott 70. tanuló közül 29. választotta a görög nyelvet-, 41. pedig a görögöt pótló tantárgyakat.

Nemzetünk emlékünnepeit a tanintézet megfelelő módon ünnepelte meg igy okt. hó 4-én apostoli királyunk ő Felsége névünnepét és junius 8-án magyar királylyá történt koronázásának évfordulóját örömünneppel ültük meg, melyeknek jelentős része, programmszerüleg, az egyház és tanintézet falai közt folyt le.

Jelentős- és végeredményében messzire kiható ünnepe volt a tanintézeti ifjúságnak 1893. évi október hó 15-én, mint az ifjusági díszzászló ünnepélyes fölavatása napján.

A főgymn. tanulóifjuság diszzászlója.

Az 1891—2 tanévi zárünnepen hangzott el első izben a főgymn. igazgató fölhivó szózata, melyben a tanulóifjuságot a zászló jelentősége és rendeltetésére való hivatkozással arra buzditja, hogy ismerőik, rokonaik körében a nagy szünidő folyamán szintén gyüjtsenek, hogy a szükséges összeggel rendelkezvén, ünnepélyes kivonulások alkalmával mindig saját díszzászlójuk alatt jelenhessenek meg. A fölhivó szózat nem hangzott el a pusztában, mert a következő tanév elején a beiratkozó tanulók 152 frtról számoltak be. Ez összeghez hozzáadva az 1893. évi március 15-iki ünnepély tiszta jövedelmét 105 frtot rendelkeztünk a zászló költségeinek fedezetével.

A zászló maga, kiváló szép példánya az e nemű iparnak és dicséretére válik márkusfalvi Máriássy Etta k. a. izlésének, ki a kiállitás gondjait majdnem egyedül volt szives magára vállalni és megvalósitani. A zászló egyik oldala fehér, a másik kék nehéz moire-selyem; fehér oldalán az ország czimere-, a kéken a a tanintézet monogrammjával, valódi aranyhimzésben; körül arany rojt.

A főgymnásium teljes tanártestülete 1893. évi szeptember havi gyülésében a zászló-fölötti védnökséget egyhangulag magára vállalta és egyidejüleg intézkedett, hogy ünnepélylyel avatassék föl, és az ünnepélyen, nevében, szalaggal ékesittessék. A zászlószalag széles, nemzeti szinü, egyik szárán: Isten, Haza, Tudomány jeligékkel; a másikon: A főgymnásium tanártestülete 1893. Az összes föliratok valódi arany himzéssel.

Ugyancsak fenti gyüléséből kifolyólag intézkedett a tanártestület, hogy a zászló ünnepélyes fölavatásának eszközlése céljából hattagu küldöttség menesztessék Firczák Gyula munkácsi püspök ur ő Méltóságához, fölkérendők ő Méltóságát, hogy a zászló ünnepélyes megáldását magára vállalni méltóztassék. A küldöttség Fankovich Sándor igazgató vezetése mellett Bohner Jákó, Csomár István, Kalmár Jenő, Schultz Antal és Vozáry Gyula főgymn. tanárokból megalakulván, u. é. okt. 8-án tette tiszteletét Püspökur ő Méltóságánál, a mikor is előterjesztett kérelmünk szives meghallgatásra talált, igéretet nyervén, hogy az okt. 15-iki templom-fölszentelés alkalmából az ünnepély keretében ő Méltósága az ifj. zászlót is fölavatni kegyes leend.

Előterjesztett kérelmünk teljesedése fölötti örömünk, valamint a Püspök ur hagyományos vendégszeretetétől fölvillanyozva tettük meg végső intézkedéseinket az ünnepély sorrendjének megállapitása és a fölavatásnál szereplő egyének fölkérése körül.

Miután a tanintézetet látogató tanuló ifjuság négy vallásfelekezet kötelékébe tartozik, gondoskodnunk kellett, hogy az ünnepélyen mind a négy hitfelekezet a kötelékébe tartozó kiváló egyének által képviseltessék és közremüködésük a szögek beveréséhez kikeressék. Ennek folytán, miután a helybeli gör. kath. egyház fölszentelése és a püspök által celebrált istentisztelet véget ért volna, folytatólag kezdetét vette a zászlószentelési ünnepély, melynek megtörténte után következett a hagyományos szögverés.

Az első szöget *Firczák Gyula* munkácsi egyházmegyei püspök ur ő Méltósága és a főgymn. disz-zászló fölszentelője verte be. Jeligéje: Az Isten félelme, a bölcseség kezdete.

Következett Forgách János c. prépost, rom. kath. főesperes ur. Jeligéje: Vallásosság nemesiti az ifjuságot. Harmadiknak következett Desko János, gr. kath. főesperes ur. Jeligéje: A szabadság, egyenlőség, testvériség nevében. Majd Mizsák Péter ev. ref. lelkész ur: Ugy fényljék a ti világosságtok, hogy mások is látván a ti jó cselekedeteiteket, dicsőitsék a ti mennyei atyátokat.

Saphir Jakab ur, az izr. v. hitközség elnökének jeligéje: Az Isten nevében. F. Cseh Lajos polgármester ur, jeligéje: A város közönsége és a tanártestület közötti egyetértés nevében. Cziráky Jenő VII. oszt. tanuló, a tanintézet egykori és jelen növendékei nevében. A diszes sort bezárja Fankovich Sándor főgymn. igazgató: Virágozzanak oltalmad alatt hazám ifju nemzettségei késő évszázadokon keresztül, jeligével.

Ezt követőleg Fankovich Ilma kisasszony, a tanár-testület küldöttségének előleges fölkérése folytán, a már fölavatott zászlóra fölköti a tanártestület becses ajándékát, a diszes zászló-szalagot.

Az ünnepély, Püspök ur ő Méltóságának a tanulóifjusághoz intézet remek-szép és tanulságokban gazdag beszédjével ért végett. A szép beszéd szó-szerinti szövege a következő:

A munkácsi főgymnázium igen tisztelt igazgatója — és tanári testületének küldöttsége által meghivattam, hogy a főgymnáziumi ifjuság részére ezen zászlót megáldjam.

Ezen fölhivást készséggel fogadtam; mert azon remény biztatott: hogy e zászló, jelvénye leend a haladásnak, mely mint ilyen, a főgymnázium növendékeit folytonosan arra fogja figyelmeztetni, hogy a nemzeti cultura terén . . . fokozatosan . . . nagyobb és nagyobb hóditásokat tegyenek.

De örvendtem e szent ténykedésnek egy személyes reminiscentiam miatt is; a mennyiben mint a munkácsi kisgymnaziumnak egykori tanitványa, — iskolai pályámat itt kezdettem meg. — Most jól esik lelkemnek látni azt, hogy a kis mustármag, — mily hatalmas terebélyes fává fejlődött; — — — és hogy a kisgymnazium szerény hajléka helyett, ma itt, egy fényes főgymnáziumi palota hirdeti, nemzeti culturánk haladását.

De készséggel vállalkoztam e sz. ténykedésre még azon okból is, mert ez nekem alkalmat nyujt arra, hogy a főgymnáziumi ifjusághoz, nehány atyai intelmet intézzek.

Kedves ifjak! Egy elvitázhatlan ténnyel kezdem rövid beszédemet; — s ez az: hogy az ember oktatott lény.

Midőn még gyermekek valátok, egy anyátok volt és az ő keblén kaptátok első neveléstek. — Ő először is az érzékek rendje iránt világositott föl benneteket.

Azután a szónak hosszu és fáradságos átültetése által, megnyitá bennetek — az értelem forrását. — Később szivetek mélyébe még egy drágább kincset tőn le, — a lelkiismeret kincsét; — megbüntetett vagy megjutalmazott benneteket tényeitek szerint, ... megadá nektek az igaz — és igaztalan mértékét, vagyis erkölcsi lényt képzett belőletek.

Végre beavatott benneteket a hit titkaiba s megtanitott hinni láthatatlan dolgokat, melyeknek a láthatók, csak viszfényei, ... és ezáltal vallásos lényt képzett belőletek.

Életetek első hajnalától fogva igy valátok oktatva ama négy rendben, mely egész lényeteket képezi: az érzékek, — az eszmék, — a lelkiismeret — és a hit rendjében.

Midőn a gyermek átlépi az első oktatás korát, akkor az ifju valamely nyilvános tanintézetbe lép, hogy ott, valamely szakpályára előkészüljön.

Ime ti is ugyanezt teszitek most.

Midőn azonban szorgalmas tanulás által látókörötöket szélesbiteni iparkodtok, ne feledjétek azt, mit a Sz. Lélek mond, hogy: »Initium sapientiae, — timor Domini = A bölcseségnek kezdete, az ur félelme.

Ezen szavak azt jelentik, hogy a valódi tudomány — az igazi bölcseség, csak valláserkölcsi alapon fejlődhetik. Az ilyen tudomány nemcsak gazdagitja ismereteinket; — de megjavitja és megszenteli erkölcseinket is, és arra képesit, hogy azon kötelességeinket, — melyekkel tartozunk Istennek, királyunknak, hazánknak, felebarátunknak és önmagunknak, — — — készséggel és lelkiismeretesen teljesitsük.

Éppen azért, mi, minden nyilvános tanintézettől joggal követelhetjük azt, hogy általa necsak fölvilágosultak, — hanem hivők — és hazafiak is lehessünk. — Ti kedves ifjak! azon szerencsés helyzetben vagytok, hogy azon tanári testület, mely a ti oktatás — és neveléssekkel foglalkozik, — a kor kivánalmaink, — és hivatásának magaslatán áll. — Használjátok föl tehát e kedvező alkalmat és gyüjtsetek szellemi

kincseket, hogy ezek segélyével egykor a hazának hasznos polgárai lehessetek.

Valahányszor e zászlóra tekinttek, jusson eszetekbe, hogy ez haladásra buzdit . . . És valóban, haladni . . . . tökélyesbülni . . . . . az ember rendeltetése; — mert soha nem fog beállani oly időpont, a melyben tenni, — javitani — és tökéletesiteni valónk ne lenne.

Haladjatok tehát ti is k. ifjak: a vallásosságban, — a jó erkölcsökben, — a tudományban, — a munka szeretetben, — és a magyar haza iránti hüségben; mert csak igy lehettek egykor: diszei az egyháznak; megbizható védői a trónnak, — a hazának, — az alkotmánynak; igy lehettek egykor áldásai azon szükebb körnek, melynek család a neve, és melyet majd részetekre a Gondviselés kijelöl. Amen.

Üdülés, — majd tanulmányok szerzése céljából egyes osztályok, majd ismét egyes csapatok kisebb-nagyobb kirándulásokban vettek részt, mindig a tanár urak vezetése mellett. Nagyobb kirándulást rendeztek Gógh és Kalmár tanár urak 20 növendékkel bogarászás, lepkészés és mérnöki fölvételek eszközlése céljából a Szinyák völgyébe és Szinyák fürdőbe. Egy másik csapat ismét a természeti szépségek élvezése és a beszkidi vasut-épités pompás látni valóinak megtekintése céljából több tanár vezetése mellett Lawocneba rendezett érdekes kirándulást. Ez utóbbi kirándulásban . . . . növendék vett részt.

Tankerületi kir. Főigazgató Szieber Ede kir. tanácsos ur és a Ferencz József jeles rend lovagja, tanintézetünket 1893. évi november 20—25. napjain hivatalos látogatásában részeltette. A kir. főigazgató ur e napok folyamában tüzetesen megvizsgálta tanintézetünknek ugy tanulmányi, mint fegyelmi és administrátionalis állapotát. Éber figyelme kiterjeszkedett a gynásiumi nevelés-oktatás minden részletére. Az igazgató kiséretében meghallgatta az összes osztályokban a tanitás menetét. Beható vizsgálat alá vette a tanulók irásbeli dolgozatait és rajzait, a fegyelmi és tanulmányi naplókat, az igazgatói irodát, az ügymeneti könyveket és irattárt. Megtekintette az intézet összes helyiségeit, fölszereléseit és a muzeumokat.

Hivatalos látogatásának utolsó napján értekezeletet tartott a kir. főigazgató ur a tanári testülettel. Ez értekezleten tüzetes megbeszélés alá kerültek az intézet összes viszonyai. Közölve a tanári karral hivatalos látogatása alkalmával szerzett tapasztalatait, becses utasitások, irányitó észrevételek és üdvös tanácsok kiséretében buzditván a tanári kart további odaadó müködésre s végül a látottak és hallottak fölött megelégedésének adott kifejezést.

A nagymélt. vall. és közokt. kir. ministeriumnak 1893. évi ad 52.075. sz. a. k. intézvényével a tanintézet hivatalos meglátogatására dr. Csengeri János egyet. magán tanár ur kiküldetvén, megbizásának 1894. évi aprilis 17—21. napjain tett eleget.

Ministeri megbizott ur az igazgató kiséretében az összes osztályokban a különböző tanszakok és tárgyakban tett eljárás és módszeres tanitás meghallgatása céljából, mintegy 40 látogatást adott, megfigyelése tárgyává tevén a tanárok előadásait és a tanulók feleleteit. Tapasztalatait hivatalos látogatásának utolsó napján megbeszélés tárgyává tevén, végeredményében oda konkludál: hogy eltekintve némely tanároknak az ő nézetétől elütő és talán nagyon tág mederben folyó tanitási módszerétől, a tanintézetben átalában eredményes oktatás folyik; konstatálja, hogy a tanitás niveauja kielégitő, a mivel nem állitja, hogy azt még fokozni

nem lehetne, mi végből ajánlja, hogy az általa hosszasabban és kimeritőleg fejtegetett elvekből annyit, a mennyi az egyesek meggyőződésével, általános és helyi viszonyokkal összeegyeztethető, a gyakorlat terén is megvalósitani igyekezzenek.

Tanár-emberen kivül ki sem hivatottabb a tanári pályán és tanügyi administratió terén szerzett érdemek s hozzá még: hosszas szolgálat utján érdembe hozott elismerés méltatására, mint épen ugyancsak a tanár-ember. Bátran állithatjuk, hogy nem is annyira a szolgálatban eltöltött harmincz év, de maga az ötven éves életkor, ha senkinél másnál, de a tanárnál oly enerváltsággal jár karöltve, hogy talán ritkaságszámba megy, ha valaki ez életkoron túl beszámitható munkálkodásnak adja tanujelét Annál inkább örvendhetett a középtanodai tanárvilág, hogy akadt soraiból kiemelkedő oly egyén, ki negyven éves szolgálatával demonstrálhatta azt, hogy a szilárd és következetes akarat képes győzedelmeskedni az átalán elfogadott axiomán, hogy a tanár szolgálatban eltöltött 30 év után, hasznos és számottevő szolgálatra képtelen. Klamarik János dr. ministeri tanácsos ur ő méltósága az az egyén ki a természet e törvényét testi és szellemi életével halomra döntötte. Tanintézetünk tanártestülete részt követelt magának negyven éves szolgálati jubileumát ünneplő eme kiváló tanférfiu ünneplésében, kinek a középiskolai tanügy kifejlesztése körüli érdemeit hálatelt szívvel méltányland ó, országos ünneplésén magát képviseltetni el nem mulasztotta, megbizván Vozáry Gyula kebelbeli tanárt, hogy nevében a jubilánsnak szerencsekivánatát tolmácsolja. Legyen ujból üdvözölve e sorok utján, részünkről, kik számon tartjuk ünnepélyes kijelentését: »hogy a pihenés ideje még el nem érkezett.«

A tanártestület kebelében a lefolyt tanvében következő személyváltozás történt:

a) Gurnesevics Lajos r. t. saját kérelmére a nagybányai áll. főgymnásiumhoz helyeztetvén át, helyére, ugyancsak onnan Szántó Soma h. tanárt nyertük.

b) A tanintézetnek nyolcz osztályuvá történt kiegészitése folytán rendszeresitett két tanszék szintén áthelyezés utján töltetik be és pedig Bohner Jákó r. tan. és Matauschek Béla r. tanár személyében.

A tanártestület létszáma ez intézkedéssel teljes kiegészitést nyervén, müködésének rovatos kimutatását alább közöljük.

Egészségügy.

Tanártestületünkben e tanév folyamában, némely könnyebb természetü esettől eltekintve, megfelelő egészségi viszonyok uralkodtak. Matauschek Béla megrendült egészségének helyreállitása végett aprilis 30-tól kezdve hosszabb időre szabadságoltatott. Tanitási óráinak ellátását a tanártestület néhány tagja vállalta magára.

A mi a tanulók egészség állapotát illeti, az sem mondható épen kedvezőtlennek. Rövidebb-hosszabb ideig tartó betegségek fordultak ugyan elő, járványos kórok azonban nem voltak konstatálhatók.

Városunk tiszti főorvosa dr. Széll Kálmán ur a tanulók szemeit több izben is megvizsgálta, de trachomát nem talált. A himlőoltást pontosan ellenőriztük és az ujra oltásra kötelezett tanulókat nevezett tiszti főorvos ur ujra oltotta.

Nem hagyhatom fölemlités nélkül dr. Széll ur buzgólkodását a szegény sorsu gymn. beteg tanulók ingyenes gyógykezelése körül. Nagy szivességéért fogadja ezuttal is a gymn. tanulók összességének nevében kifejezett eme hálaköszönetünket.

A korcsolyázás céljaira rendelt saját külön jégpályát, a szokatlanul enyhe tél folytán nem volt módunkban berendezni, minek folytán tanulóink a gymnásium épületével majdnem szomszédos téglavető medenczéit voltak kénytelenek e célra fölhasználni.

A latorczai uszoda hasonlókép pusztulásnak adatván át, a gymn. tanulóifjuság a szabadban való fürdésre utaltatott. Szomoru bizonyságul szolgál e tény, hogy város és városi közönség mily alárendelt jelenségünek tartja egészségi ügyének gondozását, midőn e legprimitivebb hygienikus követelmény gondozásával csekély anyagi áldozatára való tekintetekből, felhagy.

A tanévzáró vizsgálatokat a következő sorrendben tartottuk:

1894. évi junius 15—16 magántanulók vizsgája.
» » » 18. az összes felekezeti hittani vizsgálatok.
» » » 19—24 nyilvános osztályvizsgálatok, beleértve a rendkivüli tárgyak vizsgálatait is.
1894. évi junius 26—27. szóbeli érettségi vizsgálat.
» » » 30. »Te Deum« és záróünnep az ösztöndijak és jutalmak kiosztásával.

II.

A tanintézet épülete a fontolva haladás előnyeinek demonstrálása végett ma sincs teljesen befejezve. A több kisebb munkán kivül, melyek utánpótlást igényelnek, rosz szerkezetüknél fogva ujjáalakitandók az árnyékszékek, beburkolandó a padmaly-gerendázat, kicserélendők az összes kályhák stb. mivel ezek legfőbb akadályai annak, hogy az állam még mindig késlekedik az épületet saját kezelésbe venni át.

A tanintézet taneszközei és szertárai az 1893 év végén lezárt leltárak szerint a következőkben csoportosittatnak.

1) Tanári könyvtár: 2923 köt. 94 füz. 1721 mű 6859 frt. 67 kr.
2) Rajzszertár: 1759 dr. 470 frt. 13 kr.
3) Földrajziszertár: 96 dr. 936 frt. 02 kr.
4) Természetrajzi gyüjtemények: 304 dr. 2156 frt. 67 kr.
5) Butorzat: 293 dr. 3725 frt. 77 kr.
6) Tornaszerek: 144 dr. 261 frt 50 kr.
7) Philologiai és történelmi muzeum: 856 dr. 430 frt. 92 kr.
8) Természettani szertár: 248 dr. 3073 frt. 33 kr.
9) Vegytani szertár: 151 dr. 224 frt 36 kr.
Együttvéve: 18.138 frt. 37 kr. értékben.

III.

Az intézetre, valamint a tanároknak a nyilvánosságot érdeklő személyes viszonyaira vonatkozó felsőbb rendeletek, az alábbiakban vannak csoportositva, és pedig:

1893. évi junius 23. 16.457 sz. A nm. v. és közokt. ü. miniszterium nem kifogásolja a tanártestület kérelmét, hogy a leckeórák a lehetőségig a délelőtti időre osztassanak be.

1893. évi julius 12. 25.715. sz. Matauschek Béla és Bohner Jákó tanárok hivatalból áthelyeztetnek. Krompaszky Béla rendes-, Ries Ferencz helyettes tanári kinevezést nyernek.

1893. évi junius 29. 1508 eln. sz. Az 1896. évi ezredéves kiállitás történelmi főcsoportjának kiküldendő előadója munkájában támogattassék.

1893. évi augusztus 14. 19.649 sz. A VIII. osztályt kellő eredménynyel végzett tanuló, az osztályt nem ismételheti.

1893. évi augusztus 28. 1983. eln. Az 1896. évi ezredéves országos kiállitás idejében tartandó congressusok, vándorgyülések, közgyülések, társas összejövetelek stb.-ben való aktiv részvételről.

1893. évi augusztus 28. 1934 eln. sz. Az idegen hangzásu keresztnevek lehetőleg magyar hangzásu keresztnevekkel helyettesitendők.

1893. évi október 13. 46.463 sz. A nyilvános tanintézetek tanárai és tanuló a tanulmányi utazások alkalmával a m. k. államvasutak vonalain kedvezményes menetjegyekben részesitendők.

1894. évi február 16. 3308 sz. Gorzó Bálint gr. kath. segédlelkész a főgymn. gör. kath. tanulók hitoktatójául elfogadtatik.

1894. évi február 22. 2934 sz. Vall. és k. okt. k. ministerium D' Amelio Pasquale: »Pompei. Dipinti Murali« cimű kiadványának egy példányát a tanintézet philologiai gyüjteménye számára ajándékul megküldi.

IV.

Tanártestület tagjai.

Bohner Jákó, rend. tanár; tanit 17 év óta.
Csomár István, rend. tanár; tanit 26 év óta.
Danielovics Kálmán, rend. tanár; tanit 12 év óta.
Fankovich Sándor igazgató; tanit 23 év óta,
Gógh Gyula rend. tanár; tanit 4 év óta.
Grosz Jakab rend. tanár; tanit 7 év óta.
Kalmár Jenő h. tanár; tanit 3 év óta.
Krompaszky Béla rend. tanár; tanit 5 év óta.
Matauschek Béla rend. tanár; tanit 5 év óta.
Ries Ferencz h. tanár; tanit 2 év óta.
Schultz Antal rend. tanár; tanit 23 év óta.
Dr. Simsay Lajos rend. tanár; tanit 6 év óta.
Szántó Soma h. tanár; tanit 2 év óta.
Vozáry Gyula rend. tanár; tanit 18 év óta.
Kabáczy Mihály, tornamester; tanit 2 év óta.

Hitoktatók.

Austerlitz Aron izr. vall.
Gorzó Bálint gr. kath.
Mizsák Péter ev. ref.
Schultz Antal rom. kath.

Rendkivüli tantárgyak előadói.

Danielovics Kálmán angol nyelv.
Fankovich Sándor ruth. nyelv.
Kalmár Jenő szabadkézi rajz.
Krompaszky Béla francia nyelv.
Orosz József, mű-ének.

Szolgaszemélyzet.

Prill János. I.
Kulina József. II.

A tantárgyak felosztása az 1893—94. évben.

Sorszám	A tanár neve és tanári minősége	Mely tárgyakból van képesítve vagy az 1893 XXX t. cz. 29 §. alapján jogosítva	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	A heti órák összege	Mely osztályban osztályfőnök	Más egyéb foglalkozása a tanintézetnél pl. jegyzőség v. valamely rendkívüli tantárgy tanítása
1	Bohner Jákó, rendes tanár.	Latin görög.					Görög (5)	Latin (6)	Latin (6)		17	VI.	
2	Csomár István, rendes tanár.	Magyar. ny. és irod.				Magyar (4)			Magyar (3) Görög pótló irod. (2)	Magyar (3) Görög pótló irod. (2)	14		
3	Danielovics Kálmán, r. tanár.	Latin görög.							Görög (5)	Latin (5) Görög (4) Bölcsészet (3)	17	VIII.	Angol nyelv
4	Fankovich Sándor, igazgató.	Földrajz történet.								Történelem (3)	3		Ruthén nyelv
5	Gógh Gyula, rendes tanár.	Földrajz, természetrajz	Földrajz (4).	Földrajz (4)		Természetrajz (3)	Természetrajz (2)	Természetrajz (3)			16		
6	Grosz Jakab, rendes tanár.	Latin görög német					Latin (6) Német (3)	Német (3)	Német (3)	Német (2)	17	V.	
7	Kalmár Jenő, helyettes tanár.	Szabadkézi és geom. rajz	rajz geom. (3).	rajz geom. (3)	rajz geom. (2)	rajz geom. (2)	Rajz (2)	Rajz (2)	Ábrázoló geom. (2)	Ábrázoló geom. (2)	18		Szabadkézi rajz
8	Krompaszky Béla, r. tanár.	Számtan physika		Számtan (4)	Physika (2)	Algebra (3)		Számtan (3)		Számtan (2) Physika (4)	18		Francia nyelv
9	Matauschek Béla, rendes tanár.	Történelem földrajz			Történelem (4)	Történelem (3)	Történelem (3)	Történelem (3)	Polit. földrajz (2)		15		
10	Ries Ferencz, helyettes tanár.	Számtan, physika	Számtan (3).		Számtan (3)		Számtan (4)		Számtan (3) Physika (4)		17	VII.	
11	Schultz Antal, rendes tanár.	Magyar német	Latin (7). Magyar (6). Szépirás (1).	Szépirás (1)							15	I.	
12	Dr. Simsay Lajos, r. tanár.	Latin görög				Latin (6) Német (3)	Görög pótló irod. (2)	Görög (5)			16	IV.	Az ifjusagi könyvtár őre
13	Szántó Soma, helyettes tanár.	Magyar latin			Latin (6) Német (4) Magyar (3)			Magyar (3)			16	III.	Tanár értekezleti jegyző
14	Vozáry Gyula rendes tanár.	Magyar latin		Latin (7) Magyar (5)			Magy. (3)	Görög pótló irod. (2)			17	II.	Az intézeti könyvtár őre
15	Kabáczy Mihály, torna mester.	Tornázás	Torna (2)	Torna (2)	Torna (2)	Torna (2)	Torna (2)	Torna (2)	Torna (2)	Torna (2)	16		

V.

Állandó tanmenet.

A nm. vallás és közokt. kir. minister úr 1888. évi május 24-én 21199. sz. a. k. intézvénye értelmében minden középtanoda tanártestülete megbizást nyert »állandó tanmenet« készitésére; megadatván az utasitások, melyek értelmében az eddigi módszeres értekezlet módositandó, valamint az egyes osztályok részére előirt tananyag beosztandó és tárgyalandó leend.

A gymn. tanártestülete a fentebb idézett kegyes rendeletnek eleget tevén, munkálatát elbirálás végett a magas kormánynál bemutattatni szoros kötelességének ismerte. Ez eljárás eredménye, hogy a kassai tankerületi nagyt. kir. Főigazgatóság 1889. évi febr. 13-án 1532. 88. sz. a. k. intézvényével — nyert megbizatásánál fogva — az I—IV. osztályra szóló az elaborátumot a maga teljes egészében előzetesen jóváhagyni és annak életbeléptetését elrendelni méltóztatott.

Ezen állandó tanmenet, az összefoglaló ismétlések heteinek rovatos táblázatával együtt, osztályonkint a következő:

I. Osztály.

Róm. kath. hittan.

Heti 2 órában. Tankönyv: Egri középkatekizmus.

I. Az ember végczélja és rendeltetése. A hit és az apostoli hitvallás 5. hét.

Összefoglaló ismétlés 2 hét.

II. Isten 10 és az anyaszentegyház 5 parancsolata 6 hét.

Összefoglaló ismétlés 3 hét.

III. A keresztény igazság, erények és kötelesség 4 hét.

Összefoglaló ismétlés 1 hét.

IV. A malaszt eszközei. Szentségek 7 hét.

Összefoglaló ismétlés 3 hét.

V. A szentelmények és imádság 2 hét.

Összefoglaló ismétlés 1 hét.

VI. Ezek után az egész évi tananyag általános összefoglaló ismétlése 3 hét.

Hittan gör. kath. részről.

Heti 2 órában. Tankönyv: Katekizmus. Néhai Popovics Bazil munkácsi püspök jóváhagyásával szerkesztette Kutka János kanonok. 5. kiadás.

Tananyag: I. A »Hit« jellege és általános ismervei. A ker. kath. hitvallás. A Szent-Háramságról és az egyes Isteni személyekről szóló tan. (Körülbelül 10 hétben.)

Összefoglaló ismétlés két hét.

II. A »Remény«, mint isteni erényről. Az ima és kellékei. A különféle ima, különösen az »Ur imája« és az »Angyali üdvözletről.« Az imák ideje és helye. (4 hét.)

Összefoglaló ismétlés (1 hét.)

III. A »Szeretet.« Általános rész. A tiz parancs és az egyház öt parancsa. (12 hétben, ism. 3 hét.) Általános ismétlés 5 hét.

Magyarnyelv.

Heti óraszám 6. Tankönyvek: Szinnyei J. Iskolai magyar nyelvtan. Magyar Olvasókönyv. Hetenként három óra olvasmányra, ezek szóbeli magyarázatára és előadására, versek tanulására, — három óra a nyelvtani anyag feldolgozására fordittatik, — és kéthetenként egy-egy óra iskolai irásbeli dolgozat készitésére.

A tananyag következőleg dolgoztatik fel:

I. Hangtan. A hangok felosztása, hangváltozások. Helyes olvasás és irás. (Két hét és egy hét ismétlés = 3 hét.)

II. Szótan. A szók jelentés szerinti megkülömböztetése. A jelen idejü ígeragozás. A névszók viszonyitása. Ragok és névutók használata. Házi feladatul egy, vagy két vers megtanulása hetenként az olvasókönyvből. (Öt hét és egy hét áttekintő ismétlés = 6 hét.)

III. Egyszerű és összetett mondatok. A főnév alakja mint alany, tárgy és határozó. Főnévi, melléknévi és számnévi jelzők használata. A névmások használata. (Hat hét és egy hét ismétlés = 7 hét.)

IV. Rendszeres igeragozás. Van, lesz, féle igék. Határozott és határozatlan személyragok. Hat hét, két hét ismétlés = 8 hét.)

V. Szóképzés összetétel által és képzőkkel. Képzők csoportositása. (Hat hét, egy hét ismétlés = 7 hét.

V. Szócsoportositás jelentés szerint. (Rokon értelmü szók.) Szócsaládok. Kötőszók. Indulatszók. (Két hét.)

VII. Általános összefoglaló ismétlés. (Négy hét.) Az olvasmányokból tárgyaltattak az olvasókönyv nyomán mesék. elbeszélések, görög — római és hun — magyarmondák; az irodalmi mesékből levonattak a tanulságok.

Latinnyelv.

Heti óraszám 7. Tankönyv: Pirchala I. Latín olvasó és gyakorlókönyv. Latin nyelvtan.

A heti óraszámból három óra fordittatott nyelvtani ismeretek elméleti tanitására, három óra gyakorlati feldolgozására az elméleti ismereteknek, egy óra iskolai irásbeli dolgozatok készitésére.

A tananyag következőleg dolgoztatott fel:

I. A latin a-b-c ismertetése, olvasás, a hangok felosztása szótagolás. Nemi szabályok ismertetése. Az első, vagy **a** tövü névragozás. Az első igeragozás ind. praes, infinitivusa és egyszerü imperativusa. A gyakorlati órákra házi dolgozatúl a gyakorló könyvből szók tanulása, nyelvtani órákra a tárgyalt tananyagnak megfelelő egy-egy név, vagy igeragozása. (Öt hét, egy hét ismét.)

II. Második, vagy **o** tövü névragozás. A második igeragozás praes. inf. és imperativusa. Az **a** és **o** tövü melléknevek ragozása, ezek használata a mondatokban. (Három hét, egy hét ism.)

III. A harmadik név és a harmadik igeragozás ind. praes, inf. és imperativusa, továbbá a harmadik névragozáshoz tartozó melléknevek. A perfectum raga. (Három hét, egy hét ism.)

IV. A negyedik név és negyedik igeragozás ind. praes, inf. és imp. (Egy hét ismétléssel.)

V. Az ötödik névragozás és az öt névragozás áttekintése (Egy hét ismétléssel.)

VI. A melléknevek tő és ragok szerinti áttekintése, a melléknevek fokozása, számnevek, névmások és azok ragozása. (Három hét, egy hét ism.)

VII. A s u m ige ragozása. (Egy hét ismétléssel.)

VIII. Első vagy **a** tövü igék rendszeres ragozása. (Két hét, egy hét ism.)

IX. Második igeragozás. (Két hét, egy hét ism.)

X. Harmadik igeragozás. (Két hét, egy hét ism.)

XI. Negyedik igeragozás. (Két hét, egy hét ism.)

XII. Szenvedő és körülirt igeragozás. (Egy hét, egy hét ism.)

XIII. A név és igeragozások áttekintése. (Három hét.)

Az olvasókönyvből fordittatott 39. gyakorlat, 21 latin és 18 magyar latinra és 8 mese, melyek könyv nélkül is betanultattak.

Irásbeli dolgozat volt összesen 32, melyek közül egy latin irás gyakorlására, kettő az egyszerü tőmondatokra ugy, hogy az első, vagy **a** tövü névragozás egyes és többes nominativusai s az első igeragozás ind. praes. egyes és többes alakjai forduljanak elő benne s a tiszta tőalak, egy gyakorlat egyszerü szenvedőtárgygyal bővitett mondatokra, az első névragozás egyes és többes accusativusának begyakorlására, egy a birtokos jelzővel bővitett alany vagy más mondatrész használatára, egy a második név és igeragozás tanult alakjainak gyakorlására ugy, hogy az alany melléknévi jelzővel bővitettetett, kettő az **a** és **o** tövü melléknevek használatára, egy a harmadik név és igeragozás tanult alakjainak használatára, egy a harmadik névragozáshoz tartozó melléknevek gyakorlatára, egy a negyedik névragozás és igeragozás alakjainak használatára, egy az ötödik névragozáshoz tartozó szók alakjainak begyakorlására, egy a különféle melléknevekre, három a melléknevek fokozásának begyakorlására, három a számnevekre, három a névmásokra, egy a s u m ige alakjainak begyakorlására, négy a négy rendes igeragozás különböző alakjainak begyakorlására, kettő a főnévi igenevek, kettő a melléknévi igenevek használatára. Ezek közül 20 extemporale, 10 az olvasókönyvből kiszemelt gyakorlat latinból magyarra forditva.

Földrajz.

Heti óraszám 4.

Tankönyv. Dr. Brózik Paszlavszky földrajz a gymnásium számára I. Segédszer: Kozma Gyula iskolai atlasza.

Földrajz alapfogalmak mint világtájak, térképolvasás sat. 2 hét

A m a g y a r s z e n t k o r o n a o r s z á g a i.

Az alföldek 5 hét

A Duna és Dráva, valamint a Dráva és Szávaköze és a tengerpart 3 hét.

Összefoglaló ismétlés 1 hét.

A felföldek 4 hét.

Mindezek tárgyalásánál megismertetnek a legszükségesebb tudnivalók, melyek a talajra, kőzetekre, növényekre és állatokra és magára az emberre vonatkoznak.

Összefoglaló ismétlés 1 hét.

E u r ó p a t ö b b i r é s z e i.

Európa körrajza, vizszintes tagozása, hegyrendszerei, alföldjei, vizei és tavai 5 hét.

Európa éghajlata, növényzete, állatvilága, nemzetei és politikai felosztása 4 hét.

Összefoglaló ismétlés 2 hét.

E u r ó p a o r s z á g a i n a k l e i r á s a 6 h é t.

Összefoglaló ismétlés 1 hét.

Általános összefoglalás 3 hét.

Számtan.

Heti óraszám: 3. Tankönyv: Dr. Beke Manó: Számtan.

Tananyag: I. Bevezetés a számtanba. Az egység és a szám fogalma. A számnak egész- és törtszámra, megnevezett és elvont számokra való felosztása. Az összevonható számok. A számolás mibenléte. A számok keletkezése 1 hét.

A tizes számrendszer szóbeli és irásbeli betanulása. Ennek alapján az egész számok és a tizedes törtek kimondása. A római számjegyek irása és használata 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. Összeadás és kivonás. a) Fejben: számsorok képzése felfelé és lefelé kettősökben, hármasokban stb. e sorok tagjainak tulajdonságai; a 2-, 3-, 4-nek stb. többszörösei, a 2-vel, a 3-al stb. osztható számok. b) Tárgyi ismeretet közlő feladatok s a tizes számrendszer alapján az egész számok és tizedes törtek összeadása és kivonása irásban 3 hét.

Szorzás és osztás. a) Fejben: a szorzási tábla összeállitása. Az oszthatóság 2-, 3-, 4-el stb. b) Egész számok és tizedes törtek szorzása és osztása irásban 5 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

III. A métermérték ismertetése. Ennek alapján a váltás és összevonás s a négy számolási müvelet különnevü összevonható számokkal 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

IV. A számnak törzs- és összetett számra való felosztása. A számok oszthatósága és annak külső jelei. A legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többes kikeresése 2 hét.

A közönséges törtszám s annak átalakitása. A közönséges és tizedes törteknek egymásra való átalakitása 1 hét.

Összeadás, kivonás, szorzás és osztás közönséges törtekkel. Az arányos osztás alkalmazva a közönséges és tizedes törtekre 8 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

V. Az időszámolás. Az időszámolás esetei és pedig: 1) a keletnek lefolyt időre való átváltoztatása; 2) a lefolyt időnek keletre való átváltoztatása; 3) az időtartam-, 4) a végpont-, 5) kezdőpont kiszámolása és végül 6) az időkülönbség különböző földrajzi hosszassággal biró helyeknél 3 hét.

Általánosan összefoglaló ismétlés 3 hét.

A szeptember és junius hónapokat kivéve havonként egy-egy iskolai dolgozat, melyek mindegyikének tárgya két-két szavakba foglalt s a tanulók ismeretkörébe vágó példa kidolgozása.

Házi előkészületül: óráról-órára egy-egy a legközelebbi előadáson betanult tananyag begyakorlására vonatkozó példa kidolgozása.

Rajzoló geometria.

H. ó. 3. Tankönyv: Rajzoló planimetria a közép iskolák I. osztály számára irták Fodor és Vágner,

Hetenkint 2 óra rajzolás és 1 óra elmélet. Rajzok táblai előrajzolás mellett az iskolában készittetnek. Házi feladatképen a tanulók a főbb tételeket leirják és a tárgyalt sikidomokat papirból kivágják.

I. Bevezetés a rajzgeometriába és a nélkülözhetlen rajzeszközök megismertetése és kezelési módja. Azután 1.) A pont származása és jelölése; pontcsoportositás, távolság. A vonalak nagysága és mérése. 2) A papir beosztása, felező pontok, felező vonalok, a vonalok irása: A függőleges és viszintes, a négyzet. Rajz 3) A párhuzamosság, négyzetes háló készitése, a négyzet. II. rajz. 4) Függőleges és viszintesekből alkotott decoratio vonalok, III. rajz. 5) A négyzet felezői, átlói, a merőleges-

ség, IV. rajz. 6) Az egyszerü meánder, kihuzás, recsetelés. V. rajz 7) Négyzetekből alkotott egyszerü diszitmények. VI. rajz 8) A derékszögü paralellogramma és az általános derékszögü háromszög és ezekből alkotott diszitmények, VII. rajz. 9) A parallelogramma mindkét átlója, az egyenszáru-, egyenoldalu- és minta háromszög. VIII. rajz 7 hét, összefoglaló ismétlés 3 hét.

II. A szögek és ivek. 1) szög származása a szabályos sugár rendszer, szögmérő és alkalmazása. IX. rajz. 2) A szögek nemei és az ezekkelí számvitelek. X. rajz. 3) A távolságok, ivek és szögek osztása. XI. rajz. 4) A körkerületének osztása, belülirható szabályos sokszögek. XII. rajz. 5) Csillagidomok. XIII. rajz. 4 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

III. Sokszögek. 1) Rhombus és egyenköz, mindkettőből alkotott diszitmények. XIV. rajz. 2) A deltoid és az általános háromszög. 3) Trapéz és az általános négyszög. Deltoid és trápéznek rajzolása. Szövetminták XV. rajz. 4) A sokszögek és szerkesztésök. XVI. rajz 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

IV. Az idomok kerülete és területmérés u. m. egyenközök trápézek s sokszögek. Pythagorási tantétel XVII. rajz 3 hét, összefoglaló ism. 1 hét.

V. Az összeillő, symmetrikus, hasonló és egyenlő idomok. Központi sugárrendszerbe rajzolt symmetrikus diszitmények XVIII. rajz 2 hét, összefoglaló ismétlés, 1 hét.

VI. A görbe vonalok. 1) A kör, átmérő és hur. A központi és kerületi szög. XIX. rajz. 2) Az érintők szerkesztése és a kör körülirt szabályos sokszögek. XX. rajz. 3) A kör viszonylagos fekvése. XXI. rajz. 4) A kör kerülete a II. és területe XXII. rajz 3 hét, összefoglaló ism. 1 hét.

VII. A körivekből összetett görbe vonalok XXIII. rajz. Elliptikus, tojás, kigyó és csigvonalok XXIV. rajz. Görbevonalu, symmetrikus diszitmények XXV. rajz. 2 hét.

VIII. Ezek után általános összefoglaló ismétlés 4 hét.

Szépirás.

I. osztály. Heti óraszám 1.

Az első időszakban és a második időszaknak közepéig üteny irás tanittatott, azontul az év végeig folyóirás Nagy Sándor szépirási mintái után.

Tornázás.

Heti 2 órában. Tankönyv: Testgyakorlástan, irta dr. Kelen József.

Tananyag: Állások: alap-, keresztezett-, lépő-, terpeszkedő- és guggoló.

Tagszabadgyakorlatok: karlökések- és ütések minden irányban; törzshajlitások és forgatások, sark-, térd- és lábemlések, lábvetés és forgatás. Alapjárás meghatározott számu lépésekkel és anélkül, oldal- és arczsorban.

Birokgyakorlatok: huzás- és tolás által s taliga, angyal hordás és háton való cipelés.

Katonai gyakorlatok: A gyakorlati szabályzat a m. kir. honvédgyalogság számára I. r. 2, 3, 4, 5 (kivéve a huzódás) és 6. §§-ai u. m. állás, a sor felállitása, igazodás és fedezés: fordulatok, menet előre, hátra és oldalt, kanyarodás oldal és arcsorban, rendekbe fejlődés és sorba szakadás.

Szergyakorlatok: magas és távolugrás. Gyakorlatok: létrán, mászás rudon és kötelen.

II. Osztály.

Róm. kath. hittan.

Heti óra 2. Tankönyv: Róder Biblia I. r. ó-szövetség I. Világ teremtése Ábrahámig 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. Ábrahám. Izsák és Jácob pátriachák 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

III. József története 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

IV. Mózes és az istenfélő Jób története 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

V. A Birák és Ruth története 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

VI. A királyok Izrael és Juda országa. Judith 4 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

VII. A próféták 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

VIII. Az asszíriai, babíloni fogság 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 h.

IX. Izrael kiszabadulása a fogságból és további állapotja az igért megváltóig 2 hét.

X. Ezek után az általános összefoglaló ismétlés 4 hét.

Hittan gör. kath. részről.

Heti 2 órában. Tankönyv: Katekizmus, mint az I. osztályban, és Róder ó-szövetségi biblia. Tananyag: a szentségekről általán. A hét szentségekről részletesen (10 hét. ism. 2 hét.) II. A keresztény kötelességekről« általán. A bün és nemei. A ker. jócselekedetek (3 hétben. ism. 1 hét.

III. A »4 utolsó dologról« (3 hét. ism. 2 hét.) A fönmaradó mintegy 14—15 hétben az ó-szövetségi biblia eseményei és általános ismétlés.

Magyar nyelv.

Heti óra 5, 2 óra olvasmány, 2 óra nyelvtan, 2 hetenkint felváltva 1 iskolai és 1 házi dolgozat. Tankönyvek: Szinnyei: Iskolai magyar nyelvtan. Magyar olvasókönyv.

A) Nyelvtan. A mult évi tananyag u. m. a Hang- és Szótan rendszeres ismétlése es pedig: I. Névragozás és névszó képzéesek. II. Igeragozás és igeképzések 4 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

B) Mondattan. I. Szókötés. A tő és egyszerü mondatok osztályozása a kijelentés módja és a mondat alakja szerint 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. Az egyszerü mondat mellékrészei: 1) Jelzők és kiegészitők 2) A határozók különféle fajai és osztályozása. Az átvitt és képes értelemben használt helyhatározók; a rokon és egymással cserélkező határozók megkülömböztetése 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

III. Szóegyeztetés: 1) Alany és állitmány. 2) Tárgy és tulajdonság nevek, 3) Számnevek és névmások egyeztetése 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

IV. Szóvonzat: 2) Névragok és pedig a tárgy-, segitő ragos nevek és az átvitt értelmű helyhatározók mint vonzatok. 2) A határozói viszonyt jelölő ragok és névutók. 3) Szórend 5 hét. összefoglaló ism. 2 h.

V. Mondatkötés. 1) Az összetett mondatok és nemei. A mellé- és alárendelő mondatok kötőszavai. 2) Az alanyi, tárgyi, jelző és határozó mondatok különböző fajai. 3) Az igemódok és igeidők használata. 4) A mondatok röviditése 6 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

VI. A többszörösen összetett mondat és egyszerűbb periodus gyakorlati megismertetése, ugyszintén a mondatjelek használata 2 hét.

VII. Ezekután az egész évi tananyag általános összefoglaló ismétlése 2 hét.

Olvasmányok. I. Mesék, leirások és elbeszélések 1—24. II. Prózai történelmi olvasmányok 21—51. III. A görögök történelméből 64—73. IV. Róma történetéből 74—75. V. Szavalati darabok: 1) A sastoll. 2) Kont. 3) Rozgonyiné. 4) Hunyady 5) Szilágyi Erzsébet. 6) Hunyady László, 7) Mátyás a szántó. 8) Mátyás király. 9) A honfiak haragja. 10) A legszebb ének. 11) Mátyás király Gömörben.

Iskolai dolgozat 2 hetenkint 1, egész tanévi 16 és pedig az olvasmányok vagy versek nyomán: 3 a név- és igeragozás, 2 a szókötés, 2 a szóegyeztetés, 3 a szóvonzat, 4 a mondatkötés és 2 a többszörösen összetett mondatok begyakorlására.

Latinnyelv.

H. ó. 7. 3 óra olvasmány, 3 óra nyelvtanitás, 1 óra extemporale. Tankönyvek: Pirchala: Latin olvasó és gyakorlókönyv. — Latin nyelvtan.

A) Mondattan. Egész éven át az olvasmányok alapján a fő- és mellékmondatok gyakorlati megkülönböztetése kötőszók szerint, valamint az egyszerűbb igenévi szerkezetek begyakorlása.

B) Declinátiók az első osztály nyelvtani tananyagának rendszeres ismétlésével kapcsolatban:

I. A declinátiókra vonatkozó szükséges kiegészítés u. m. hiányos és bővelkedő főnevek, esetjelző eltérések, genus-szabályok és kivételek 5 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. A melléknevek ragozása, azok rendes, tőváltoztató, hiányos körülirt és nyomatékos fokozása; melléknévi határozók képzése 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

III. Névmások, névmásnyomósitások és névmási határozók 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

IV. Számnevek, számnévképzők, számnevekből származott szók és a számnévi határozók 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

C) Conjugatiók.

I. Személyragok s kötőhangzók; mód- és időjegyek; az igeidők képzése a 3 főalak szerint, az igeidők osztályozása és igeragozási rövidítések 1 hét.

II. Verba anomalia defectiva és impersonalia 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

III. A magánhangzós tövü igék főalakjainak képzése 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

IV. A mássalhangzó tövü igék főalakjainak képzése, csoportositva az igetőben levő mássalhangzók osztályozása szerint 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

V. Verba deponentia et semideponentia 2 hét.

VI. A mellé-, alárendelő kötőszók csoportositása 1 hét.

D) A szóképzés rendszeres tárgyalása és csoportositása 2 hét.

E) Ezekután az egész évi tananyag általános összefoglaló ismétlése 4 hét.

Olvasmányok Róma történetéből, könyv nélkül betanittattak. Folytonos szótanulás kapcsolatban az olvasmánynyal, tárgyi és etymologikus csoportokban.

Extemporale hetenkint 1, egész tanévi 32, és pedig 1 a többes-

számú főnevekre, 1 az egyesben mást és a többesben mást jelentő szókra, 1 a bővelkedő, 2 a hiányos, körülirt és nyomatékos fokozásra, 2 a számnevekre és számnévi határozókra, 2 a nyomatékos és határozatlan névmásokra, 2 az ige röviditett alakjaira, 3 a tőváltoztató, 4 a magán, 6 a mássalhangzós és 2 a deponens igékre. Végre 4 az igenévi szerkezetü mondatok begyakorlására.

Földrajz.

Heti óraszám: 4. Tankönyv: Dr. Brózik-Paszlavszky földrajza gynasiumok számára, II. Segédszer: Kozma Gyula iskolai atlasza.

Ázsia körrajza, domborzata és vizei 3 hét.

Talajnemek, éghajlat növény- és állatvilág 3 hét.

Azsia népei és országai 4 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

Afrika tagozása, hegy- és vizrajzi viszonyai 3 hét.

Talaja, növényei és állatvilága 2 hét.

Afrika népei és országai 2 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

Amerika tagozása, domborzata és vizei 3 hét.

Éghajlat, növény és állatvilág 2 hét.

Népek és országok 2 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

Ausztrália körrajza, domborzata és vizei 1 hét.

Talaj, éghajlat, növény és állatvilág, népek és országok 1 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét. Általános összefoglalás 4 hét.

Számtan.

Heti óraszám: 4. Tankönyv: Közönséges számtan. I.—II. füzet. Irta dr. Lutter Nándor.

Tananyag: I. Az első osztályban előadott tananyag megismétlése. (5 hét.)

II. Számolási röviditések. Egész számok és tizedes törtek négy számolási mivelete korlátolt pontossággal (4 hét.)

Geometria arányok és aránylatok. Az arányosság bővebb fejtegetése ennek alapján az egyszerü hármasszabály 4 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

III. Az összetett hármasszabály, a lánczszabály elemei és az egységre való hozatal módja egyszerübb és összetettebb példákra alkalmazva.

Az olasz gyakorlat 10 hét, összefoglaló ismétlés 3 hét.

IV. Százalék. A százalékszámitás mindennemü alkalmazása 5 hét, általános összefoglaló ismétlés 4 hét.

Irásbeli dolgozat és házi előkészület, mint az első osztályban.

Rajzoló geometria.

Heti óraszám 3. Tankönyv: Fodor-Wagner Rajzoló Stereometria a középiskolák II. osztálya számára.

Elméletre a téli hónapokban 2, az év többi részeiben 1 óra fordittatik, a fenmaradt időn a mértani testek természet utáni rajzolása gyakoroltatik, a prespectivikus szabályok alkalmazásával s a megvilágitás tekintetbe vételével.

A mult évi tananyag átismétlésére fordittatik 4 hét.

A szögletes testek u. m. a koczka, az oszlopok, az egyenes- és ferde hasábok, a gulák, szabályos testek s a szögletes testek általában 10 hét.

A gömbölyü testek, u. m. a henger, kup és a gömb 2 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

Ugy a szögletes, mint a gömbölyü testek tárgyalásánál mindenekelőtt az egyes példányok származása, azok határlapjai ismertetnek, a szögletes testeknél azok élei, az élek és lapok kölcsönös helyzete, s végre testszögei tanittatnak, szintugy az egyes testek hálózatának és mintáinak elkészitése is. Minden egyes példány tárgyalása után annak ábrázolása következik, és pedig először parallel, majd centralis projectióban a távlattan elemi szabályainak ismertetésével, utóljára nagyobb alakban szabadkézzel és árnyékolva a távlati ismeretek alkalmazásával.

Az egyenes a sik és a testszög. A sik- és az egyenes valamint két siknak kölcsönös helyzete a lapszög. A testszög származása és alaptulajdonságai; végre a szabályos testszög 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

A testek sikmetszei, a testek hasonlósága, összeillősége egyenlősége és symmetriája 5 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

A testek fölszine és köbtartalma 5 hét, összefoglaló ismétlés 2 h.

Általános összefoglalás 3 hét.

Szépirás.

Heti óraszám 1. Nagy Sándor szépirási mintái után magyar folyóirás 14 hét. Német folyóirás 12 hét. Rondirás 11 hét.

Tornàzás.

Mint az I. osztályban.

Ruthén nyelv.

Heti. 1 órában. Tankönyvek: Szabó Eumen: Orosz nyelvtan.

Tananyag: A hangtan, a főnevek ragozása és neme 8 hét, ismétlés 4 hét.

A melléknévek ragozása és fokozása 6 hét, ismétlés 2 hét.

A számnevek és ragozások 4 hét, ism. 1 hét.

A névmások 6 hét,

Általános ismétlés 6 hét.

III. Osztály.

Róm. kath. hittan.

H. ó. 2. Tankönyv: Róder: Biblia II. r. Uj-szövetség.

I. Közelebbi előkészületek a megváltó előjöveteléhez és gyermekkora 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. Jézus nyilvános élettörténete, tanitása és csodatettei 9 hét, összefoglaló ismétlés 3 hét.

III. Jézus kiszenvedése, halála és megdicsőittetése 6 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

IV. Az apostolok cselekedetei 4 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

V. Palesztina földleirása 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

VI. Ezek után általános összefoglaló ismétlés 3 hét.

Hittan gör. kath. részről.

Heti 2 órában. Tankönyv: Ó- és Uj-szövetségi biblia. Szerk. Popovics András.

Tananyag: I. A világ teremtése. Az első bün. Az emberi

nem elszaporodása és elfajulása. A vizözön. A Patriáchák. József és fivérei. Jób története. (körülbelül 6 héten, összefoglaló ismétlésre 2 hét.)

II. Mózes szereplése. A 10 parancs. A birák kora. A királyok. Zsidóország fölbomlása. A látnokok. (6 hétben; ismétlésre 2 hét.)

III. Uj szövetség. Jézus születésének körülményei; további élete; nyilvános fellépése, megkereszteltetése; tanitása, csodatettei. (6 hét; ismétlésre 2 hét.)

IV. A megváltás nagy munkája. Jézus föltámadása; intézkedései az egyház szervezése körül: menybemenetele. A Sz.-Lélek eljövetele. Az apostolok cselekedetei. (5 hét, ism. 3 hét.)

Általános ismétlés 5 hétben.

Magyarnyelv.

Heti 3 órában. Fele részben olvasmány, fele részben nyelvtan. Két hetenkint irásbeli házi dolgozat.

Tankönyvek: Szinnyei: Magyar olvasókönyv III. r. Rendszeres magyarnyelvtan III. K.

Tananyag: I. A hangtan: a hangok felosztása, cserélkezése, változása s leirása. A hangsuly és rhytmus s ennek alapján a hangsulyos verselés 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. Szótan: 1) A szók jelentés szerinti meghatározása, a névszók ragozása 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

2) Rokon értelmü szók 1 hét; igék nemei, kifejezésmódja, idők, igeragozás 4 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

3) Szóképzés 1 hét.

III. Mondattan: 1) A mondat és mondatrészek, szóegyeztetés, szóvonzat és szórend 5 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

2) Az összetett mondatok: a) mellérendelt és összevont mondat 1 hét, b) alárendelt mondatok és röviditésök, módok és idők az alárendelt mondatokban 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

3) A többszörösen összetett és körmondatok 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

4) Irásjelek 2 hét, általános ismétlés 4 hét.

Olvasmányok: A gizei pyramisok. A tatárjárás. A mohácsi csata. A mohácsi vész után. János király utolsó napjai. Buda elfoglalása a törökök által. Buda visszavétele a törököktől. Mohácsi dal. Eger ostroma. A szigetvári veszedelem. A trencséni vereség. Szeresd a hazát. Épitészeti emlékek Egyiptomban. Zrinyi a költő halála. A peloponnesusi háboruk. Versek: Mohács. Zrinyi dala. Szondi két apródja. Szent sir. Beregszász.

Irásbeli házi dolgozat két hetenkint egy, összesen 16 és pedig: birtok viszonyra 1, nevek ragozása 2, olvasmányok rövid összefoglalása 2, verseknek prózába való áttételre 3, mondat szerkesztésre 3, fogalmazásra 2, összetett mondatokra 1, körmondatokra 2.

Németnyelv.

H. ó. 4. 1 óra olvasmány, 3 óra nyelvtan és két hetenkint egy óra extemporale. Tankönyv: Virányi Ignác: Módszeres német nyelvtan. III. k.

I. A mondattanból egész éven át az olvasmányok és nyelvgyakorlások alapján: A mondatrészek, a fő- és mellékmondatok gyakorlati megkülömböztetése.

II. Olvasás, irás. A szótagok felosztása és elválasztása 3 hét.

III. Alaktan. 1) Beszédrészek. 2) A 3 segédige ragozása a jelentő

és kötőmód jelen és történeti multjában, ugy a parancsoló módban is. 3) Az ártikulusok ejtegetése, az erős, gyenge és vegyes főnévi declinatiók meghatározva a főnevek többes számu alakja szerint, genus-szabályok általában. 4) Cselekvő igék ragozása a jelentő- s kötőmód jelen és történeti multjában, ugy a parancsoló módban is. 5) Szórend a fő- és mellékmondatokban. 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

IV. A melléknevek 3 féle ejtegetése s fokozása főnevekkel kapcsolatban 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

V. A cselekvő igék összetett alakjainak képzése és ragozása u: m. 1) az értesitő és végzett mult, 2) folyó- és végzett jövő a jelentő és kötőmódban, 3) Az igenevek képzése és a szenvedő igeragozás 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

VI. A névmások ejtegetése általában csoportositva az ártikulusok szerint 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

VII. Az igetan rendszeres tárgyalása, és pedig: 1) a segéd és módbeli igék teljes ragozása, 2) az erős igék »ő« osztálya, 3) a rendhagyó-, visszaható- és személytelen igék 4 hét, összefoglaló ismétlés 1 h.

VIII. A névszótan rendszeres tárgyalása és pedig a fő- és melléknevek ejtegetése s csoportositása, genus szabályok jelentés és alakszerint 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

IX. A névmások tüzetes tárgyalása, számnevek és számnévképzők 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

X. A határozók, praepozoitiók és kötőszók 3 hét,

XI. Az ige és névszók főbb képzőinek összeállitása 2 hét.

XII. Ezek után általános összefoglaló ismétlés 4 hét.

Extemporálé 2 héten 1, egész tanévi 16 és pedig az olvasmányok nyomán 2 a helyes irás, 3 a segédigék, 4 a fő- és melléknevek, 2 a névmások, 4 a gyenge erős és rendhagyó, 1 a személytelen igék begyakorlására.

Latinnyelv.

Heti 6 órában. Olvasmány 3 óra, nyelvtan 2 óra, isk. dolgozat 1 óra. Tankönyvek: Kis Livius II. r. szerkeztette Polgár György. Pirchala: Latin gyakorlókönyv II. r. és Rerum romanarum liber.

Tananyag. A fő- melléknevek, hangsuly, distychon, névmások és a szóképzés 5 hét, összefoglalás ismétlés 1 hét.

Az igék igenevek 3 hét, összefoglalás ismétlés 1 hét.

Mondatrészek: alany és állitmány egyeztetése, tárgy, és igeidők és módok 3 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

Hely- és időhatározók 4 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

Mód- s állapothatározók 2 hét: ok-, és czélhatározók 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

Véghatározók 3 hét, ismétlés 1 hét.

Jelzők s értelmező 3 hét, általános ismétlés 5 hét.

Irásbeli dolgozatok száma 31. És pedig: 1 nevek használata, 2 nom. és acc. cum inf. 2. particiumok, 2 alany és állitmány egyeztetése, 2 igeidők és módokra, 3 a tárgy használatára, 3 helyhatározókra, 2 időhat. 2 mód és állapothat. 2 ok-, 2 eredet és czélhatározókra, 3 véghatározókra, 3 jelzőkre, és értelmezőkre.

Történelmi és politikai földrajz.

Heti 4 órában. Tankönyv: Magyarország története és az osztrák-magyar monarchia földrajza. Irta Gaál-Helman.

Tananyag. I. Magyarország megalapitása. A vezérek kora. A királyság és kereszténység megalapitása, ezek végleges megszilárdulása. Az Árpádok birodalma a fölbomlás lejtőjén. A tatárjárás. A kiváltságos osztályok keletkezése. Az Árpádház kihalása. (Körülbelül 7 hétben. ismétlés 1 hét.)

II. Vegyes házból származott királyok. Az Anjouk. A Hunyadiak. A müvészetek és tudományosság ápolása. A királyi hatalom és az ország hanyatlása. A mohácsi vész. (6 hét, ismétlés 1 hét.)

III. A Habsburg-korszak első fele. Az ország megoszlása és az ebből keletkezett belzavarok. A török uralom Magyarországon. Erdély az alkotmány és vallásszabadság védbástyája. Az ellen reformatio A török uralom bukása. (5 hét, ismétlés 1 hét.)

IV. A Habsburg-korszak második fele. Magyarország mint örökös királyság. Az örökösödés megállapitása. II. Rákóczy Ferencz. A dynastia és nemzet kibékülése. A pragmatica sanctio. Az ország szervezkedése III. Károly és Mária-Therezia alatt. II. József és önhatalmu intézkedései. Az 1790/1 alkotmányozó országgyülés. A nemzeti élet megujulása. Az 1848-iki alkotmány. A szabadságharc leveretése, az alkotmány szünetelése. A kiegyezés. (2 hét; ismétlés 1 hét.)

Az osztrák-magyar monarchia politikai földrajza. Tananyag. A magyar szent-korona országainak területe és alkotó részei. Népessége. A magyar állam alkotmánya. A közigazgatás. A társországok viszonya az anyaországhoz. Fiume. Magyarország kapcsolata Ausztriával. Közös ügyek. Az osztrák birodalom alkatrészei, 6 hét, ismétlés 1 hét. Végül az általános ismétlésre 5 hét.

Természettani földrajz.

Heti óraszám: 2. Tankönyv: Physika és physikai földrajz. Irta Dr. Schmidt Agost. Tananyag: I. A physikai részletből: A halmazállapot különbségei. A nehézség: az esés; folyós testek nyomása; közlekedő csövek; légnyomás (barometer.) A hőség hatása; thermometer. A légköri levegő hőmérséke, légáramlás; légköri csapadékok. (A viz körutja a földgömbön: párolgás, felhő, eső, forrás, folyó, tenger.) (11 hét,) összefoglaló ismétlés (3 hét.)

II. A világosság viszaverődése, törése; a megvilágitás és az árnyék. Mágneses és elektromos tünemények (7 hét,) összefoglaló ismétlés (1 hét.)

III. A mathematikai és physikai földrajz elemei: A föld alakja a reá vonatkozó népszerü bizonyitékokkal és ábrázolása a földgömbön; a földnek a sik lapon való ábrázolásának szokásossabb jelemzései (a stereographikus és a Merkator féle projectió;) az egyes földrészek; a tengerek rövid jellemzése (dagály, apály, főbb áramlatok.) Az égboltozat mindennapi látszólagos mozgása. A nap látszólagos évi mozgása. (Időszámitás.) A föld forgása saját tengelye körül és keringése a nap körül. A nappalok váltakozó hossza. (Évszakok.) A földövek. (A klima különbségei. Eső és szélövek.) A hold keringése a föld körül. A föld a naprendszerben. (11 hét,) általánosan összefoglaló ismétlés. (4 hét)

A tanitás rajzolással, könnyüded kisérletekkel, mappák-, földgömbök és planetáriumok használatával van összekötve.

Számtan.

Heti óraszám: 3. Tankönyv: Közönséges számtan. III. füzet. Irta dr. Lutter Nándor. Tananyag: I. Ismétlésképpen az egyszerü s össze-

tett hármasszabály, a lánczszabály és az egységre való hozatal módjának alapos begyakorlása. (4 hét.)

II. A fenti módszerek alapján: az egyszerü és összetett kamatszámolás, hozzávéve a képletek és a táblázatok is; határidőszámolás; az agio, az állampapirok, részvények, a biztositási ügy és a váltók leszámitolása; az egyszerü és összetett lerovat számitás. Az összetett kamat és lerovat kiszámitására alkalmas táblázatok készitése. Tara, netto és brutto (16 hét,) összefoglaló ismétlés. (3 hét.)

III. Az egyszerü és összetett arányos osztás (4 hét;) összefoglaló ismétlésül: szavakba foglalt bonyolodottabb feladatok megfejtése az egyszerü és összetett arányos osztásra vonatkoztatva. (1 hét.)

IV. A görög és római antik mérték és pénzisme ismertetése és az arra vonatkozó példák kidolgozása.

Az elegyitésszabály; ennek alkalmazása a középszám kiszámitására, a kivetési számolás és az ötvényszámolásra. (5 hét,) általánosan összefoglaló ismétlés (4 hét.)

Iskolai dolgozat és házi előkészület, mint az első osztályban.

Rajzoló geometria.

Heti óraszám 2. Tankönyv: Fodor-Wagner Constructiv planimetria. I. A felmérés. A pont s az egyenes kijelölése a szabadban. A különféle merő eszközök. Távolságok aránya s a kisebbitett mérővessző. A szög fölmérése távolságok fölmérésével s a mérő asztallal. Alapmüveletek távolságokkal s szögekkel 3 hét. A háromszög fölmérése és ábrázolása. Összeillő s hasonló háromszögek szerkesztése. A háromszög alaptujdonságai, 4 hét. A négyszög fölmérése. Összeillő s hasonló négyszögek szerkesztése. A négyszög osztályozása 4 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

A sokszög fölmérése a triangulatio módja szerint. A fölmért földrész képének szerkesztése. A sokszög szögei és fajai. Összeillő, hasonló és symetrikus sokszögek merőleges és egyenlőközü egyenesek szerkesztése. Fölmérés a coordináták módja szerint. Helyszinrajzolás 9 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

A kör. Az egyenes és a kör. A kör és a szög. A sokszög és a kör. A körök relativ helyzete. A körök mint hasonló idomok. Érintők szerkesztése 6 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

A másolás és nivellázás. Másolás ugyanazon és különböző nagyságban. A nivellázás fogalma, legegyszerübb müszerei és módjai, 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét, általános összefoglalás 4 hét.

A felmérés tárgyalásánál két kirándulás történik, és pedig egy az egyenes és a szög kijelölésére és mérésére, valamint a háromszög fölmérésére, és egy kirándulás a merőleges és egyenlőkörü egyenesek kijelölésére, valamely földrésznek változására s a négyszög fölmérésére. A nivellázás gyakorlati ismertetése szintén egy kirándulásnál történik.

A nyári hónapokban a heti 2 órából 1 a másolás és helyszinrajzolás gyakorlására fordittatik.

Szabadkézirajz.

III. IV. osztály együtt. Heti óraszám: 2.

Az ezen tárgyra vállalkozó tanulók inkább a nagyobb tehetség és fejlettség — mint az osztály tekintetbe vételével két csoportra osztatnak; mindkettőben a tanitás tömeges.

Az I. csoportban az egyszerübb sikdiszitmények rajzoltatnak, u. m. az egyenes vonalu moeander egyszerübb, s kissé összetettebb alakzataiban, továbba szallag-, padló-, sat. minták 12 héten át; majd a körivek s egyéb görbevonalokból combinált szalag és egyébb diszitményeken gyakoroltatik a tanulók kézügyessége 10 héten át, melyek után styliziált levél és virág idomok, palmetták, s fonadék diszek rajzoltatnak 15 héten.

A kivitel előbb rajzónnal, majd tollal s az alapszinekben festékkel történik.

A II-ik csoport növendékei összetettebb kör- és fonadék diszitményeket rajzolnak 12 héten át, majd nemesebb stylű, de könnyebb kivitelü edényeket, szövet mintákat, palmettákat és egyéb épitészeti részleteket folytonos stylmagyarázatok kiséretében készitenek ugy rajzónnal mint szinezve 12 héten keresztül. Végre egyszerübb domboru diszitményeket gypszminták után árnyékolva 13 héten át.

Miután a szabadkézi rajzot tanuló ifjak nagyobb vagy csekélyebb tehetsége nem minden évben egyforma, a fenn kiszabott időbeosztás sem lehet az állandó tanmenetnél föltétlenül irányadó.

Tornázás.

Heti 2 órában. Tankönyv: Testgyakorlástan. irta Dr. Kelen József.

Állások: roham és lebegő állás, térdelés, támaszfekvés.

Tagszabadgyakorlatok: karvágás és körzés, törzslendités, lábkörzés és lökés. A járás különféle lábtartással; szökdelések, versenyfutás és birkozás.

Összetett szabadgyakorlatok egyoldali mozgásokkal.

Katonai gyakorlatok: az I. osztály számára előirattakon kivül a kettős rendekbe fejlődés, rendekbe szakadozás.

Szergyakorlatok: magas- és távolugrás; gyakorlatok létrán, kötelen, gyürühintán, lovon és bakon, mászás rudakon és kötelen.

Tornázó rendgyakorlatok, ellenvonulások, sortestképzés és oszlopfelállitás. Kirándulások.

Ruthén nyelv.

Heti 1 órában Tankönyv: Szabó E. Orosz nyelvtana.
Tananyag: A névmások 4 hét, ismétlés 1 hét.
Az igék felosztása és nemei 3 hét, ismétlés 1 hét
Rendhagyó igék 4 hét.
Praepositiók és határozók 6 hét. ismétlés 2 hét.
Szóképzés 2 hét, ismétlés 1 hét.
Az egyszerü és összetett mondatok rövid ismertetése 4 hét.

IV. osztály.

Róm kath. vallàs.

Heti óra 2. Tankönyv: Ferenci Liturgika.

I. A Liturgika fogalma és felosztása. A ker. templomok és a nyilvános istentiszteletthez megkivántató tárgyak leirása 4 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. A szentségek jelentősége és száma. A keresztség és bérmá[illegible] összefoglaló ismétlés 1 hét.

III. A legméltóságosabb oltári szentség mint sz. miseáldozat. A sz. miseáldozati szertartások 6 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

IV. A penitenczia tartás, utolsó kenet. egyházi rend és házasság szentségek szertartásai 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

V. Az egyházi áldások és szentelések lényege, czélja, eredete szertartásai és azoknak hatása 4 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

VI. A ker. egyházi év felosztása. A karácsonyi ünnepkör 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

VII. A husvéti ünnepkör 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

VIII. Pünkösdi ünnepkör 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

IX. Ezek után általános összefoglaló ismétlés 3 hét.

Hittan gör. kath. részről.

Heti 2 órában. Tankönyv: Lyturgika. Szerk. Fenczik Jenő.

Tananyag: I. A szertartástan haszna és szükségessége. A templom szerkezete és kellékei. A templom szerelvényei; az egyházi öltönyök és könyvek.

Az istentiszteletről általán; különösebben pedig az éjjeli, délesti hajnali és reggeli istentiszteletről. (körülbelül 10 hétben; ismétlése 2 hétben.)

II. A szent misék és szerzőik. A proszkomedia. A szent mise részletei Sz. Bazil miséje és ideje. A nagybőjti »Prezsdeoszjáscsannák« (10 hétben; ismétlés 2 hét.)

III. A gör. kath. egyház egyéb szertartásairól, különösebben pedig a bőjtök és azok idejéről, továbbá az első és másodrangu ünnepekről. (6 hét; ismétlés 2 hét,) általános ismétlésre 5 hét.

Magyarnyelv.

Heti óraszám: 4 Tankönyv: Arany Jánostól: Toldi magyarázta Lehr. A. VII. k. Dr. Dengi Jánostól: Irálytan és olvasókönyv. Tananyag A heti óraszámból első időszakokban három órán Arany Toldija tárgyaltatik, egy óra az ütemes és időmértékes vers ismertetésére s gyakorlati szavalatra fordittatott. Toldival kapcsolatosan megbeszéltetett a monda, a monda alapja, a lyrai és eposz költemények sajátsága, az alexandrin verselés. Az olvasmány alapján felmerülő képek és képletek, a próza és verses stylus sajátságai. (13 hét. 3 hét ismétlés)

Az irály elméleti sajátságai: tisztaság, világosság, magyarosság, jóhangzás és ezek ellenkezője. Prózai és verses olvasmányok. (5 hét. 1 ismétlés.)

A szépirály kellékei; a költői előadás sajátossága, a képletek különböző fajai, hang-, szó- és mondatfestések. (5 hét. 1 ism.)

Összefoglalólag az időmértékes és ütemes versek. A rim és azok kellékei azok elhelyezése. Leirások, elbeszélések elméleti megbeszélése (5 hét. 1 hét ismétlés.)

Az irálybeli sajtságok általános áttekintése 3 hét.

Az olvasókönyvből tárgyaltattak szavalmányi darabokul: Az erdei lak, Az alföld, A Tisza, Koriolán. Az én lakásom, Szülőföldemen, Téli kép, Esti kép. Éjeli kép, Toldiból hat ének könyv nélkül.

Prózai olvasmányokul; A gyémánt, A négy évszak, Természeti képek, A reggel, Az est, Az erdei kunyhó. Az éj, A csillagos ég, A trójai háboru, Olympiai játékok, Aeneas bolyongása, Életrajzok, leirások s Arany prózában, irt verse.

Irásbeli dolgozat készittetett két hetenkint egy-egy házi dolgoza-

tul. Tárgyai voltak: a négy vers prózai átdolgozása, továbbá; Szeresd a hazát, Toldi jellemzése, Nagy Lajos kir. uralkodása. A tauló szorgalma; elbeszélő leírások a prózai olvasmányok alapján, Arany, Vörösmarty életrajza; összesen 20.

Németnyelv.

Heti 3 órában Olvasmány 1 óra, nyelvtan 2 óra s minden két hétben egy extemporale. Tankönyv. Virányi Ig. Módszeres német nyelvtan. III. k.

Tananyag: I: A fő- és melléknevek, a határozott és határozatlan névelő ragozása 3- és melléknevek fokozása 3 hét: a névmások és számnevek 1 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

III. Szóképzés és szóösszetétel 2 hét.

IV. Összetett mondatok. a) mellérendelt és összevont mondat 1 hét, b) alárendelt mondatok: alanyi, és jelzői mondatok s ezek mondatrészszé való átalakitása. Idéző beszéd 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

V. Hely-, idői mondatok s ez utóbbi röviditése 2 hét.

VI. Módhat. és következményes mondatok és röviditésök 2 hét.

VII. Ok és czélhatározó mondatok és átalakitásuk 2 hét.

VIII. A feltételes s megengedő mondatok s röviditésök 3 hét.

IX. Módok és idők használata 2 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

X. Többszörösen összetett- és körmondatok 3 hét.

XI. Synonymák 1 hét, általános összefoglaló ismétlés 4 hét.

Irásbéli iskolai dolgozatok száma 16, és pedig: 2 egyszerü bővitett mondatokra, 1 szenv. igeragozásra, 1 mellérendelt mondatokra, 2 alanyi-, tárgyi- és jelzői mondatokra, 2 alanyi, tárgyi és jelzői mondatok röviditésére, 2 hely-, idő- és módh. mondatokra, 2 ok- és célh: 2 jelzői mondatokra, 1 alárendelt mondatok röviditésére, versnek prózába való átdolgozására.

Latinnyelv.

Heti 6 órában: 3 óra olv, 2 óra mondattan, 1 óra extemporale Tankönyvek: Kis Livius II. r. szerkesztette Polgár György. Latin gyakorló könyv a mondattanhoz és Latin mondattan. Irták: Bartal Antal és Malmosi Károly.

Tananyag: I. Összetett mondatok; a) mellérendelt mondatok, b) alárendelt mondatok. Módok és idők használata az alárendelt mondtokban Alanyi, tárgyi és helyhatározói mondatok 5 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. Időhatározó mondatok 2 hét, ismétlés 1 hét.

III. Mód és állapothatározó mondatok: u. m. hasonlitók, feltételesek, összevont hasonlitók, felszólitó vagy óhajtó feltételesek, megengedők, ellentétesek 2 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

IV. Ok-, eredet-, czélhatározói, következményes és felszólitó vagy óhajtó mondatok 4 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

V. Jelzői mondatok 3 hét, ismétlés 1 hét.

VI. Függőbeszéd, szórend körmondatok 4 hét, ismétlés 1 hét.

VII. Verstan, római pénzek, mértékek és naptár 2 hét. általános ismétlés 4 hét.

Olvasmányok. 1) A decemvirek és 12. törvénytábla. 2) A decemvirek erőszakos uralma. 3) A decemvirek elüzetése. 4) A gallok Itáliába törnek, Clusiumot megszálják és Rómába indulnak. 5) A rómaiak veresége Alliánál, készülődések a Capitólium bevételére. 6) A Rómában maradtak legyilkolása, a gallok kisérlete a Capitoliumot bevenni. 7) La-

tin háboruk. 8) T. Manlius Torquatus. 9) Második samnit háboru 10) Ovid bucsuzása Rómától. 12) A négy korszak.

Irásbeli iskolai dolgozatok száma 31. És pedig: mellérendelt mondatokra 2. alárendelt alanyi s tárgyi mondatokra 3. helyhatározói mondatokra 1, időhatározói mondatokra 3, mód s állapothatározói mondatokra 5, ok-, eredet- és czélhatározó mondatokra 4. következményes felszólító mondatokra 4, jelzői s értelmezői mondatokra 4. függő beszédre 3, római naptárra 2.

Világtörténelem.

Heti 3 órában. Tankönyv: Világtörténelem. Irta Vaszary Kolos I. kötet Ó-kor.

Tananyag: I. Rövid tájékoztatás a »Keleti népek« elnevezése alatt ismert népekről és azok müveltségéről (körülbelül 4 hét, ismétlés 1 hét.)

II. A görögök története. A görögök eredete és vallása. A törvényhozók. A görögök terjeszkedései s a gyarmatok alapitása; ezek müvelő hatása. A perzsa háboruk. Athen, mint Hellas előharczosa. Marathon Salamis Plataia. Mykale. Athen mint nagyhatalom. Perikles kisérlete Hellas egyesitésére. A peloponesusi háboru. Az állami és erkölcsi élet romlása. Athen élet halálharcza és bukása, Spárta hegenomiaja, győzelmes hadjáratai az ázsiai görögök védelmében. Az államok, majd a városok szövetkezése Spárta megbuktatására. Theba hegenómiája. Makedónia emelkedése: Fülöp beavatkozása Hellas belügyeibe. Theba és Athén bukása. Nagy Sándor és hóditó hadjáratai. Kisérlet a görög és ázsiai müveltség összeolvasztására. Sándor halála; birodalma alkatrészeire bomlik, (körülbelül 10 hét: ismétlés 2 hét.)

III. Róma története Az itáliai törzsek. A királyok. Servius Tullius alkotmánya. A királyság bukása. A rómaiak vallása. (2 hét, ism. 1 hét.)

IV. A köztársaság fénykora. A patriciusok és plebejusok küzdelme. Az egység helyreállitása törvényben és jogban, politikai és gazdasági tekintetben. A hadügy fejlesztése: zsold. A samnit etrusk és Pyrrhus elleni háboruk. Róma utja a világuralom felé. Karthagó és hatalmi köre. Az első pun háboru. Hannibál Görögország és Macedonia római uralom alá esnek. Hannibál és Antiochus, Karthago végső küzdelme és elbukása (3 hét; ismétlés 1 hét.)

V. A köztársaság hanyatlása. A Grachus testvérek földosztása és népboldogitási terveik, bukásuk. Róma külpolitikája; külés belháboru. A dictatura. A birodalom külső tekintélyének hanyatlása. Sertorius. Rabszolgaháboru. Kalózok. Cicero és Catilina mérkőzése. Az államrend fölbomlása; az első triumviratus. A Caesar és Pompejus közötti polgárháboru. Caesar dictaturája és tervei, halála. Nyugat és Kelet ellentéte. Octavius és Antonius. Az actiumi csata. Kapcsolatban némi müvelődés történelmi előismeretek (6 hét, ismétlés 2 hét.) Végül az általános ismétlésre mintegy 5 hét.

Természetrajz.

Heti óraszám 3. Tankönyv: Az ásvány-, kőzet és földtan alapvonalai. Irta dr. Róth Samu.

Segédeszköz: Frass Oszkár-féle fali táblák.

Tananyag: I. Chemiai előismeretek a következő tanmenet szerint: a levegő tulajdonságai és összetétele a nytrogén és oxigén fejlesz-

tésével; a viz physikai tulajdonságai és alkatrészei annak felbontása és összetétele a durgáz és a Drummond-féle fény előállításával. A vegyület és keverék; sulyviszonyok és chemiai képletek. Az elemek felosztása és betanulása után a kén-, phosphor és szén leirása és égéstermékeik ismertetése. A főbb fémes elemek leirása. A savak és aljak közti különbség; a sók mint a savak és aljak egymásra hatásából származó anyagok. A nevezetesebb savak és aljak megismertetése, nemkülönben a gyakorlati életben legtöbbször előforduló sók szemléleti és kisérleti leirása (9 hét), összefoglaló ismétlés 3 hét.

II. Az ásványok tulajdonságai s azok alakja a hat kristályrendszer alakjainak megismertetésével. Körülbelül 62, a közéletben használatos ásványnak szemléleti ismertetése külső és chemiai tulajdonságaik szerint 13 hét, összefoglaló ismétlés 4 hét.

III. A kőzettanból. A kőzeteknek egyszerüek- és összetettekre való felosztása. Az egyszerü kőzeteknek felsorolása az ásványtanból. Az összetett kőzetekből a gránitos, porphyros, bazaltos és palás szerkezetü kőzetek főbb fajainak szemléleti ismertetése. A törmelék kőzetek és a kőzetek szerkezete.

A földtanból: a földtani főbb tényezők u. m. a viz és a tüz külön-külön és együttes hatása. Földünk története négy korszakának ismertetése általános vonásokban 4 hét, általános összefoglaló ismétlés 4 h.

A magyarázat a kisérleteken és a szemléltetésen felül még rajzolással, kristálymináták készitésével és egy pár kirándulással van összekötve.

Betüszámtan.

Heti óraszám: 3 Tankönyv: Algebra. Irták: Mocnik-Klamarik VI. kötet.

Tananyag: I Bevezetés a betüszámtanba. Az algebrai mennyiségek fogalma. A számmüveletek általában. Az összeadás és kivonás algebrai egész számokkal, 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. Sokszorozás algebria egész számokkal; kiterjeszkedve a kéttaguak négyzetének és köbének képzésére. Osztás algebrai egész számokkal; a geometriai haladvány, mint az osztás eredménye; a geometriai haladvány főbb képleteinek leszármaztatása és alkalmazása. 11 hét, összefoglaló ismétlés 2. hét.

III. A számok oszthatósága, az algebrai mennyiségek felbontása; a legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többes kikeresése. Összeadás, kivonás és sokszorozás algebrai törtszámokkal, ez utóbbi kiterjeszkedve a kéttaguak négyzetének és köbének képzésére, osztás algebrai törtszámokkal, alkalmazva a geomatriai haladvány képleteire 7 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

IV. Első foku határozott egyenletek egy ismeretlennel: ezek alapján az arányok és aránylatok tana s a harmonikus aránylat 7 hét, általánosan összefoglaló ismétlés 4 hét.

Iskolai dolgozat és házi előkészület, mint az első osztályban.

Rajzoló geometria.

Heti óraszám: 2. Tankönyv: Fodor Wagner constructiv planimetria II. r

A mult évi tananyag átismétlésére fordittatik 7 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

A kupmetszetek, u. m. ellypsis, hyperbola és a parabola szár-

mazása, szerkesztése és alaptulajdonságaik, valamint ezen görbék érintői és deréklői: 6 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

Az egyenes, a sik s a testszög 2 hét összefoglaló ismétés 1 hét.

A projectió. A sikidomok és testek projectiói 1 és 2. sikban 4 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

Ezek után épitészeti tervek rajzolása, ugy alap, mint homlokrajzban, valamint metszetekben következik 10 héten át.

Végre az egész évi tananyag átismételtetik 3 héten keresztül.

Tornázás és Ruthénnyelv.

Mint a III. osztályban.

Szabadkézirajz.

IV. osztály a III. osztálylyal együtt.
Mint a III. osztályban.

V. osztály.

Hittan a róm. és gör. kath. részről.

V. osztály. Heti óra 2. Tankönyv: A kath. egély tankönyve főgymnásiumi felsőbb osztályok számára. Irta Wapler Antal I. r.

I. A vallás fogalma, általánossága, eredete. A hit. A természet feletti vallás szükséges volta, létezése. A kath. vallás és valástan 2 hét, Összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. A kath. vallás igazságának bebizonyitása. A bizonyitéki források valódisága, hamisitatlansága és történeti hitelessége 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

III. Krisztus Jézus isteni küldetésének és istenségének bebizonyitása, tanitásának csodálatos elterjedése és csodás hatásai alapján 7 hét. összefoglaló ismétlés 2 hét.

IV. A kath. egyház isteni alapitása és szervezete. Krisztus Jézus egyedül igaz egyház. A kath. egyház viszonya az államhoz 5 hét. összefoglaló ismétlés 2 hét.

V. A kath. egyház isteni vezetése; hibázhatlansága, ennek alanya, tárgya és gyakorlási módja. A hitforrások; a szentirás és hagyomány. Hitszabály és hitczikkely 5 hét.

VI. Végeredmények. összefoglalás 2 hét. A kath. vallás kötelező volta. A kath, egyház az egyedül üdvözitő egyház 2 hét.

VII. Az egész évi tananyag általános összefoglaló ismétlése 5 hét.

Magyarnyelv.

Heti óraszám 3. Tankönyvek: Dengi János dr. költői olvasmányok. Budapest 1885. Dengi János dr. Szerkezettan. Budapest 1886.

Olvasmányok: a.) Románcok: A hontalan (Vörösmarty M.) Isten hozzád. (Bajza J.) A három árva. (Népmánc) Két vándor. (Petőfi S.) Szibinyányi Jánk. (Arany J) vagy: A vándor. (Kölcsey F.) A megfagyott gyermek (Eötvös J. báró.) A beteg fiu. (Népmánc.) Falu végén kurta kocsma. (Petőfi S.) A méh románca. (Arany J.) vagy: A két testvér. (Heine—Szász K.) Megöltek egy huszárt. (Népmánc.) Éji látogatás. (Gyulai P.) A szegény vándorló legényről. (Tolnai L.) Szibinyányi Jánk. b.) Balladák: Zuárd. [Kisfaludy K.] Szondi. [Czuczor G.] Szondi Drégelben. [Erdélyi I.] Szondi két apródja. [Arany J.] vagy: Kádár Kata. [Nép-

románc) V. László. Ágnes asszony. Tetemre hivás. (Arany J.) vagy: Salamon. (Vörösmarty M.) Kont. (Garay J.) Kőmives Kelemenné. (Népball.) V. László. (Arany J.) A mostoha leány. (Tolnai L.) c.) Lyrai költemények: 1. Dal: Rákosi szántó a török alatt. (Kisfaludy K.) Ez a világ a milyen nagy. (Petőfi S.) Nem anyától lettél. (Nép.) 2.) Hymnus. (Kölcsey F.) 3. Óda: Szózat. (Vörösmarty M.) A magyarokhoz. (Berzsenyi D.) vagy: 1. A virágnak megtiltani nem lehet. (Petőfi S.) Intés. (Erdélyi J.) 2. Hymnus. (Kölcsey F.) A magyarokhoz. (Berzs D.) A magyar ifjakhoz. (Petőfi S.) vagy: 1. Kiöntött a Tisza vize messzire. (Népdal.) 2. Dávid zsoltáraibót. (Kálmán Károly.) 3. A magyarokhoz. (Berzs. D,) A virtus Becse. (Dajka G.) 4. Rhapsódia: Az őrült. (Petőfi S.) 5. Dithyramb: Fóti dal. (Vörösmarty M.) 6. Elegia: Honvágy. (Kisfaludy K.) 7. Heroida: Enyingi Török Bálint nejének Torbágyra. (P. Horváth E.) 8. Római és görög epigrammák külömböző szerzőktől. d.) 9—12. Tanitó mese, költői levél, satira. A szél és nap. (Gyulai P.) Arany Jánoshoz. (Petőfi S.) e.) Beszélgetések Xenophon memorabiliáiból. f.) Levelek Kazincy és Mikes leveleiből. g.) Kisebb értekezések: A fájdalomról. (Greguss A.) vagy: A fenyvesek. (Lázár Kálmán gróf.) h.) kisebb szónoki müvek: Az Isten mindenható. (Pázmány P.) Paraenesis Kölcsey Kálmánhoz. (Kölcsey F.) Maximák Faludi F. »Az udvari ember« és »Bölcs ember« c. müveiből. vagy Paraenesis Kölcsey K.-hoz. (Kölcsey F.) Elnöki megnyitó beszéd. (Eötvös J. báró.) A költemények tartalmi magyarázata mellett főként szerkezet, alapgondolat, cél, hangulat, müfaj, veresalak megismertetése és annak megértetése, hogy a költői mű nem véletlen alkotás, hanem ihletszülte doctus labor. Rendszeres verstan. Az irás müvek szerkesztésének általános szabályai. A románc és elmélete. (2 hét,) A ballada és elmélete. (4 hét,) összefoglaló ismétlés. (1 hét,) Dal, hymnus óda és elmélete. (2 hét,) összefoglaló ismétlés. (1 hét,) Rhapsódia, dithyramb, elegia, heroida, epigramma és elméleteik, (4 hét.) Költői levél, satira és tanitó mese, (2 hét,) összefoglaló ismétlés, (1 hét.) A tanult költemények alapján a verstan rendszeres összefoglalása, (4 hét.) Ismétlés, (1 hét.) Beszélgetések, levelek, (2 hét.) Kisebb értekezések. (2 hét.) Ismétlő összefoglalás, (1 hét.) Kisebb szónoki művek és elméleteik, (3 hét.) A szerkezettan ismétlő összefoglalása (2 hét.) A költői müfajok és verstan ismétlése, (3 hét.)

Németnyelv.

Heti óra 3. Tankönyv: Hoffman Mór német tan- és olvasókönyve III. kötet.

Tananyag: Kisebb elbeszélő költemények, lyrai költemények, leirás, elbeszélő és történetí próza. a) Kisebb elbeszélő költemények; 1) Mese: Der Affe und die Uhr (Lichtwehr) 1 hét, 2) Parabole: Die drei Ringe (Lessing) 4 hét. Ismétlés 1 hét. 3) Verses elbeszélés: Der Bauer und sein Sohn (Gellert) 2 hét, 4) Allegoria: Das Kind der Sorge (Horder) 2 hét. Ismétlés 1 hét. 5) Paramythia: Nektartropfen (Goethe 1 hét. 6) Elbeszélő költemény: Klein Roland (Uhland) 4 hét, Ismétlés 1 hét. 7) Legenda: Der gerettete Jüngling (Herder) 2 hét. Ismétlés 1 hét. b) Lyrai költemények: 1) Dal: Des Knaben Berglied (Uhland) 2) Dal: Der Harfenspieler (Goethe) 1 hét. 3) Óda: Am Grabe Hölty's (Lenau) 1 hét. b) Leirás: 1) Das Dörfchen (Bürger) 1 hét. Ismétés 1 hét. d) Elbeszélő próza: 1) Die Posaune des Gerichts (Auerbach) 2 hét. Ismétlés 1 hét. e) Történeti próza: 1) Kanradins Tod (Raumer) 3 hét. 2) Karl's des Gr. Persönlichkeit (Grube) 2 hét. Ismétlés 1 hét. Prózai olvasmányok ösz-

szefoglaló ismétlése 1 hét. A költemények összefoglaló ismétlése 3 hét.

Elméleti anyag: A felsorolt költemények alapján a megfelelő költői müfajok lényegének meghatározása és taglalása, folytonos utalással a tanulónak a magyar nyelvi oktatás révén szerzett ismereteire. A költemények szerkezete nyelvi és metrikai magyarázata, tartalmilag német nyelven összefoglalva vagy emlézve. A prózai olvasmányok egy része az osztály történeti tananyagával függ össze. Kéthetenkint egyszer nyelvtani ismétlés és folytonos ébrentartása a nyelvtani ismereteknek a praeparatio kitüzésénél.

Latinnyelv.

Heti óraszám 6. Tankönyvek: Livius XXI. és XXII. könyve magyarázták Bartal-Malmosi: Pirchala Imre: Anthologia Latina Cserép József: Római régiségek. Dávid István: Latin stilusgyakorlatok I. r.

Tananyag: Livius XXI. vagy XXII. könyve és szemelvények a római lyrai költészetből

I. Livius XXI. könyve: Bevezetés 1 hét. 1—18 caput 7 hét. Ismétlés 1 hét. 18—35. caput 7 hét. Ismétlés 1 hét. 39—48. caput 3 hét. Ismétlés 1 hét. 51—54. caput 2 hét. 56—61. caput 2 hét. Ismétlés 1 hét. A kihagyott 36, 37, 38, 49, 50, 55, 58, 62 és 63 fejeztek lényegbe nem vágó leiró részletek vagy Livius személyes polemiája más történétiróval stb. s igy előleges praeparatioval alkalmas magánolvasmányul szolgálnak.)

II. Szemelvények Catultus, Vergilius, Horatius, Tibullus, Propertius és Ovidius müveiből: a) Catullustól: 1) Felajánlás, 2) Testvérének sirjánál 1 hét. b) Vergiliustól: 1) Eccloga IX., 2) Georgicon (I. 311—350.) 1 hét. Ismétlés 1 hét. c) Horatiustól: 1) Életbölcseség, 2) A vitézség dicsérete, 3) A rómaiakhoz 1 hét. d) Tibullustól: 1) Háboruban, 1 hét. e) Properiustól: 1) A költő müve halhatatlan 1 hét. f) Ovidiustól: 1) Arion 1 hét. Ismétlés 1 hét. Livius XXI. könyvének összefoglaló ismétlésa 3 hét. A lyrai szemelvények összefoglaló 2 hét.

Elméleti anyag: Az olvasmánynyal kapcsolatban nyelvi és tárgyi magyarázatok, a lyrai szemelvények metrikai taglalása és a római lyrai költészet keletkezése és fejlődése. A római régiségekből a hadügy és a közhatalom tényezői az olvasmány alapján és kéthetenkint egy órában a segédkönyv szerint összefoglalva és kiegészitve.

Görögnyelv.

Heti óra 5. Tankönyvek: Maywald görögnyelvtana és olvasókönyve.

Tananyag. A görög irásról és kiejtésről. A hangokról A szótagokról. A hangsulyról. A magánhangzók találkozása 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét. A fő- és melléknevek ragozásáról általában. A névelő. Magánhangzós (A és O) névragozás 2 hét. Mássalhangzós névragozás. Névragozási rendhagyóságok. A melléknevek áttekintése és fokozása. A mellóknévi határozók 7 hét. A névmások. A számnevek 4 hét, összefoglaló ismétlés 3 hét.

Igeragozás. Bevezetés. Az augmentum és reduplicatio. Az első igeragozás (o meg a végü igék.) Magánhangzós tövek 7 hét. Mássalhangzós tövek. A jelentés sajátosságai. 6 hét, általános összefoglaló ismétlés 5 hét.

Görögpótló ismétlés.

Heti óra 2. Tankönyvek: Szilasi Móricz, Szemelvények Thukydidesből; Magyar irodalmi olvasmányok, Jancsó B. dr; Görög régiségek, Schill Salamon.

Tananyag. I. Thukydidesből: Thukydides életrajza és irodalmi tevékenysége. Thukydides történelmi módszere. A hagyomány hitelessége. (I. 20—22.) A háboru okai (I. 69—79.) Bevezetés. Szövetségesek gyülése Spartában Kr. e. 432. A korinthosiak beszéde Spartában. Az atheneiek válasza a korinthosiak beszédjére. Perikles beszéde a háboru ügyében I. 140—145.) Az I. könyv tartalma és szerkezete 3 hét, összefoglaló ismétlés ½ hét. (Ez idő alatt magánolvasmányul: Görögország régibb állapota. I. 1—19.) Az atheneieh birodalmának megállapitása (89—118.)

A halottak ünnepe Athénben. Perikles halotti beszéde (II. 34—46.) Perikles utolsó beszéde. Perikles jellemzése (II. 60—65.) A II. könyv tartalma és szerkezete 3 hét, összefoglaló ismétlés ½ hét (Ez időre magánolvasmányul: A halálvész Athénben (II. 47—54) Plataea ostroma (II. 71—78.)

A III. könyv tartalma és szerkezete. Kleon beszéde (III. 37—40) A VI. könyv tartalma és szerkezete. Kleon és Nikias (IV. 26—28) Brasidas beszéde az akanthosiakhoz (IV. 85—87) Az V. könyv tartalma és szerkezete. A békekötés okai (V. 14—17.) A békekötés jellemzése (V. 25—26) 3 hét összefoglaló ismétlés ½ hét. (Ez időre magánolvasmányul: Plataeaiak menekülése (III. 20—25) Görögország ez időbeli erkölcsi állapota (III. 82—84) A spartai követek beszéde (IV. 17—20.) Amphipolis bevétele (IV. 102— 106.) A melosiak s atheniek alkudozása (84—116) Az I—V. könyv összefoglaló ismétlése ½ hét.

II. A magyar irodalomból. A) Prózai olvasmányok Kármán, Urania. A nemzet csinosodása; Kazinczy és Berzsenyi levelezéseiből 1. 2. 3. 4. 5. 6. Kölcsey, Emlékbeszéd Berzsenyi felett. Emlékbeszéd Kazinczy felett 7 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

III. Thukydidesből: Az I—V könyv áttekintő ismétlése. A VI. és VII. könyv tartalma és szerkezete. Nikias beszéde a hadjárat ellen (VI. 8—14.) Alkibiades beszéde a hadjárat mellett (VI. 15—19.) A VIII. könyv tartalma 3 hét, összefoglaló ismétlés ½ hét. Ez időre magánolvasmányul: A siciliai hadjárat vége. Az atheneiek megsemmisülése (VII. 10—17, 42—45, 46—50, 51—54, 55—56, 59—60, 61—64, 65—68, 69—71, 72—87)

Az olvasmányok folyamán közölt állami régiségek rendszeres összefoglalása és kibővitése a következő részletekben: A homeroszi állam és a királyság. Átmenet a királyságból a nemesség uralmába. Az oligarkhia. A demokracia. Sparta és Athén lakói. Sparta és Athén alkotmánya. A spartai királyok, a geruzia, népgyülés, eforoszok. Nevelés és hadügy Spartában. A eklézia, bulé, az archonok Athénben. 3 hét, összefoglaló ismétlés ½ hét.

IV. A magyar irodalombó. B) Költői olvasmányok: Baróti Szabó Dávid, A holdhoz; Révai a lélek halhatatlansága; Virág Benedek, Bátoritás, Berzsenyi. Az én osztályrészem, A magyarokhoz, Fohászkodás, Közelitő tél, Wesselényi hamvaihoz, A felkölt nemességhez 5 hét, általános összefoglaló ismétlés 5 hét.

Világtörténelem.

Heti óraszám: 3. Tankönyv: Világtörténelem középiskolák szá-

mára. Irta Vaszary K. II. kötett. Tananyag: Az Ó-kor III. korszaka. A birodalom határainak terjesztése. A korlátlan uralkodás Caesar családjából származott császárok idejében. A legiók császárjai és az anarchikus katonai uralom. (5 hétben ; ism. 2 hét:) = 7. hét.

A kereszténység alapitása és emelkedése. Az üldözések. Theodozius. A birodalom ketté válása.

Középkor. A népvándorlás. A barbárok betelepedése a nyugati birodalomba. A germánok. Góthok. A földmives törzsek: frankok, angolszászok, longobardok. (3 hétben; ism. 1 hét;) = 4 hét.

A keleti birodalom és a mohamedán hóditás. A ker. egyház fejlődése. Szerzetesek.

A frankok birodalma. A májordomusok. A császárság megujitása. Nagy Károly. A Karolingok bukása. A népvándorlás utolsó hullámai. (2 hétb; ism. 1 hét.) = 3 hét.

A hübériség; a pápaság és a császárság küldelme VII. Gergely és IV. Henrik. Az angol monarchia alakulása, Térités és államalakulás magyar, cseh, lengyel. skandináv, orosz és bolgárországban (3 hétben, ism. 1 hét.) = 4 hét.

A keresztes háboruk. A Welsek és Hohenstaufok. Barbarossa. Az eretnekek elleni hadjáratok. Az olasz városok emelkedése (3 hétb; ism. 2 hét.) = 5 hét.

Allami fejlődés a ker. hadjáratok korában. Az utolsó Hohenstaufok. Interregnum. Franciaország emelkedése a Capetingek alatt: az angolok a normannok és Plantagenetek alatt. A magna charta. Az arabok kiszoritása a Pyreuaesból. Magyarország II. Endre egész az Arpád-ház kihaltáig. (két hétb; ism. 1 hét.) = 3 hét.

A középkori intézmények bomlása. A császárság és a dynastikus politika. A választó fejedelmek. A hübériség; az olasz városok önállósága; a svájczi szabadsághare; a hanza; a francia-angol nagy háboru. Spanyolország egyesülése. Magyarország a vegyes házból származott királyok alatt. A törökök Európában; a görög birodalom megszünése. (3 hétb: ism. 1 hét.) = 4 hét.

Az egyház és a papság. A pápák Avignonban. A chisma; reform. kisérletek; a conciliumok. (összesen 2 hétben.) = 2 hét Általános ismétlés körülbelül 5 hétben.)

Természetrajz.

Tankönyv: dr. Róth Samu. A növénytan alapvonalai. Heti óraszám: 2.

1. Egyes növények friss vagy száritott példányainak leirásával kapcsolatban a növények morphologiája; külső tagoltság, virágzat, termés, mag, hajszálképződmények.

2. A növénytan történelme. Linné Rendszere. A nagyitó s vele való vizsgálat. 8 hét. Ismétlés 2 hét.

3. A növények szövettanából kifolyólag a Moszatok, Gombák és Zuzmók alak- és szövettana; szaporodási módjaik, szerveik és fejlődésök. Egyes fajok bemutatása. 4 hét. összefoglaló ismétlés 2 hét.

4. A mohok és Edényes virágtalanok, a Harasztok, Zsurlók és Korpafü félék külső tagoltsága, szövete, szaporodási szervei; fejlődése egyenként és egymáshoz viszonyitva. Nevezetesebb fajok bemutatása. 4 hét. Ismétlés 1 hét.

5. Virágos növények: nyitvatermők, Egy- és kétszikűek külső tagoltsága, szövet- és fejlődéstana; szaporodási szerveik egyenként és egy-

máshoz viszonyitva. Nevezetesebb fajok és családok ismertetése, meghatározása. Kirándulások. 10 hét. Ismétlés 2 hét.

6. A növények élettana, vegyi összetétele; a táplálék fölvétele és feldolgozása; nedvek áramlása; lélekzés, növekedés, mozgási tünemények. A növények földrajzi elterjedése. 2 hét. Általános ismétlés 2 hét.

Mennyiségtan.

Heti óraszám: 4 Tankönyvek: Wagner Alajos: Algebrája és Geometriája.

Tananyag: A IV. oszt. anyagának összefoglalása után (3 hét) első foku határozott egyenlet rendszerek megoldása 3 hét, összefoglalás 1 hét. Kéttaguak magasabb hatványai. Binomialis coeficiensek 2 hét, összefoglalás 1 hét.

A sikgeometria alaptételei. A szög (1 hét) Szögek közötti összefüggés a háromszögben és sok szögekben. 2 hét, összefoglalás 1 hét. Sikidomok összeillőségéről. Szerkesztési esetek. 2 hét, összefoglalás 1 hét.

A számtani sor. Interpolátió. 2 hét, összefoglalás 1 hét. Gyökvonások. Négyzet és köbgyökökkel való számolási müveletek. Az irrationális, immaginár és complex szám. Quadratikus egyenletek 5 hét, összefoglalás 1 hét.

Sugár rendszerek viszonya. Háromszögek és sokszögek hasonlósági esetei. Szerkesztések 2 hét, összefoglalás 1 hét.

Terület mérések. A kör geometriája 3 hét, összefoglalás 1 hét, általános összefoglalás 4 hét.

Havonkint 1 iskolai irásbeli dolgozat.

Görög-pótló: szabadkézirajz.

Görög-pótló szabadkézi rajzból az V. osztály számára. Hetenkint két nem egymásutáni órában.

Tanszerek: Várdai Sz. falimintái, továbbá Fr. Steigl: Wandtafeln für den Zeichenunterricht és Jakobsthal: Gramatik der Ornamente.

Tananyag: tömegtanitás utján stiliziált levél- és virágidomok rajzolása egyszerü szinezéssel 15 hétig. — — Könnyebb kivitelü görög,- arab-, és középkori stilü diszitmények: két, három szinváltozatban, faliminták után csoportos tanitás mellett 22 hétig összesen: 37 hétig.

VI. osztály.

Hittan.

A róm. és gör kath. részről. Heti óra 2. Tankönyv: Wappler A kath. Egély II. r.

I. Fogalom a hittanról és annak felosztása. Az Istenről szóló tan. 3 hét, ismétlés 1 hét.

II. A teremtés. A világ teremtése általában. Isten teremtményei. Az ember lényege. Az emberi nem egysége, kora, méltósága. Az ember föladata és célja. Az első ember eredeti kegyelem állapota. A tiszta lelkek viszonya az emberekhez. A világ föntartása. Isten korlátlan hatalma a világ fölött. Isteni világ kormányzás és gondviselés 6 hét, ismétlés 2 hét.

III. Az emberi nem bünbeesése és a megváltás igérete 2 hét. ismétlés 1 hét.

IV. Krisztus Jézus élete és müködése, fölmagasztaltatása állapotában, nem különben lealáztatása 2 hét, ismétlés 1 hét.

V. Az ember megigazulása és megszentülése a földi életben 8 hét, ismétlés 4 hét.

VI. Az igazak boldogitása a tulvilági életben. Krisztus eljövetele dicsőségben 3 hét, ismétlés 1 hét.

VII. Általános összefoglaló ismétlés 3 hét.

Magyarnyelv.

Shakespeare: Julius Caesar. Minden felvonás a tartalmi összefoglalással együtt átlag 4 óra, összesen 20 óra. Ennek kapcsán a dráma keletkezésének és fejlődésének vázlatos története. A görög és angol szinpad. Az epikai és drámai tárgyalás különbségei. A cselekvény egysége és a jellemek. Tragikum. A fenség. A tragédia különböző fajai: különösen a helyzet- és jellemtragédia. A dráma szerkezete. Mindez részben az olvasmány folyamán mint közös megbeszélés, részben mint összefoglalás a szükséges adatokkal kiegészitve elfoglal 6 hetet, úgy hogy a tragédia elolvasására az aesthetikai fejtegetések kapcsolatában 11 hét szükséges. A hátra lévő 4 hétben Moliere: Tudós nők czimű vigjátékának feldolgozása házi olvasmány alakjában s ennek kapcsán — most már utalva a tapasztalatilag szerzett drámai ismeretekre — a vigjáték szerkezete, cselekvénye, jellemei. A tragikum és komikum főbb különbségeinek, elvonása. Ha az idő engedi — legalább tartalmilag valamely hazai iró drámai műve s igy a drámai költészet ismertetése, a főbb műfajokban bemutatva, összesen 15 hetet vesz el.

2-ik harmad.

Az irásművek elmélete: Való események előadása. Az elbeszélés. A történetirás feladata, a történelem tárgya, forrása, előadása, segédtudományai, stylusa; az egyszerűen elbeszélő és kritikai előadás.

Olvasmányok: Székely István: Magyar Krónikájából: Lajos király hadai. Heltai Gáspár: Magyar Krónikájából: Az Hunyady Mátyás, az gubernator Hunyadi Jánosnak a fia. Petheő Gergely: Rövid Magyar Krónikájából: Anno 1621.

Házi olvasmány: Cserei Mihály hist. ból: II. Rákóczy F. felkelése; Virág Benedektől: I. András, 1046—1064. 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét; összesen 3 hét.

A történelem kezdetleges és tökéletesebb formái. A történetirás története a görögöknél (Herodotos, Thukidydes, Xenophon, Polybios, Plutarckos.) A rómaiak történetirása (Caesar. Lallustius, Livius, Tacitus.) A magyar történetirás (Székely, Heltai, Petheő, Apor, Cserei, Mikes, Virág, Bajza, Horváth, Szalay, gr. Teleki, Salamon, Szabó, Thaly, Fraknói, stb.)

Olvasmányok: Szt. István és Szt. László jellemzése Horváth M.-tól: Nagy Lajos jellemzése Szalaytól. Zrinyi Miklós (a költő) ifjusága Salamon F.-től házi olvasmányul. 3 hét, összefoglalás 1 hét: összesen 4 hét.

Költött események előadása. A regény. A történeti regény. A novella. A költői próza és alkalmazása.

Olvasmány: Kemény Zsigmond: Zord idő cz. regényének néhány fejezete. 1 hét.

A szónoklat általában, a szónoki beszéd tárgya, a tétel, a feltalálás, a meggyőzés (érvek, értelmezés, nem és faj, ok és okozat, egyező és nem egyező, ellentétek, példa, idézet, a czáfolás.)

Olvasmány: Deák Ferencz a felirati javaslat tárgyában és ugyanannak felirati javaslata.

Háziolvasmány: Emlékbeszéd Szalay László felett B. Eötvös J.-tól. 2 hét, összefoglalás 1 hét: összesen 3 hét.

3-ik harmad.

A szónoki beszéd szerkezete: bevezetés, a tétel és felosztása, a tárgyalás, befejezés, eltérések a rendes szerkezettől. A szónoki beszéd előadása, irálya, formái, folyékonyság és rhythmus a szónoki stylusban, a szónoki beszéd fajai.

Olvasmány: B. Eötvös József mint államférfiu Gyulay Páltól.

Házi olvasmány: Deák Ferencz jelleme Csengery Antaltól. 2 hét, összefoglalás 1 hét: összesen 3 hét.

A betanulás és szavalás: a helyes szóejtés, a szünetek, az értelmi hangsulyozás, a hangfestés, a taglejtés.

Olvasmány: már tanult költemények szavalása. 1 hét.

A szónoklat története a görögöknél (Perikles, Demosthenes, Longinus;) a rómaiknál (Crasssus, Cicero, Caesar,) az ujabb nemzeteknél igen röviden; a magyaroknál (Széchenyi, Felső büki Nagy, Szemere, a két Wesselényi, Kölcsey, Kossuth, Deák.) Egyházi és akadémiai szónoklat.

Olvasmány: Védelem P. J. számára Kölcsey Ferencztől.

Házi olvasmány: Tengerhez magyar! el a tengerhez Kossuth L.-tól. 2 hét, összefoglalás 1 hét: összesen 3 hét.

Az értekezés: anyaga, szerkezete, irálya; a levél-alak, az értekező próza kezdete (Sokrates, Plato, Aristoteles.) Története a magyaroknál (Magyari, Pázmány, Apáczai, gr. Zrinyi, Faludi. Kazinczy, Kis Bajza, Hunfalvi, Gyulai, stb.)

Olvasmány: A török áfium ellen való orvosság Gr. Zriny M.-tól; A magyar nemzeti büszkeségről Szabó K.-tói.

Házi olvasmány: Kritika Kölcsey F.-től; A költői felfogás és az époszok közös vonásai Arany J.-tól. 2 hét. Általános ismétlés 3 hét.

Németnyelv.

Heti óraszám 3. Tankönyvek: Német balladák és románczok I és II. rész. magyarázta dr. Heinrich Gusztáv, Hoffmann Mór német tan- és olvasókönyve III. kötet.

Tananyag: Balladák, románczok és prózai olvasmányok.

I. Balladák és románczok: a) Bürgertől: 1) Der wilde Jäger 4 hét. Ismétlés 1 hét. Bürger életrajza 1 hét. b) Goethétől 1) Der König in Thule 2 hét. 2) Die wandelnde Glocke 2 hét. Ismétlés 1 hét. 3) Erlkönig 2 hét. 4) Der Sänger 2 hét. Ismétlés 1 hét. Goethe életrajza 1 hét. c) Schillertől: Der Ring des Polykrates 2 hét. 2) Dei Theilung der Erde 1 hét. Ismétlés 1 hét. Schiller életrajza 1 hét. d) Uhlandtól: 1) Der Schenk von Limburg 1 hét. Uhland életrajza és a német ballada története összefoglalva 1 hét.

II. Prózai olvasmányok: a) Történeti olvasmányok: 1) Friedrich's des II. Privatleben (Stacke) 2 hét. 2) Wilhelm von Oranien (Schiller) 1 hét. Ismétlés 1 hét. b) Életrajz: 1) Herder Nicht der Schule, sondern dem Leben 1 hét. c) Értékezés: 1) (Herder) 1 hét. Ismétlés 1 hét. d) Szónoki beszéd: 1) Trauerrede gehalten bei dem Begräbnisse Goethe's (Rőhr) 2 hét. A balladák és románczok

összefoglaló ismétlése 2 hét. A prózai olvasmányok összefoglaló ismétlése 2 hét. Összesen 37 hét.

Elméleti anyag: A költői olvasmányok méltatásánál irányadó szempontok a ballada és románcz szerkezete, sajátságai alapeszméje, forrásai egybevetve a költő feldolgozásával, a balladairók életrajza németnyelven, a balladák és románczok tartalmi megbeszélése németnyelven, egyesek emlézése. Nyelvtani fejtegetések a szöveg elemzésével kapcsolatban és az olvasottak metrikai megbeszélése alapján a német verstan ismertetése és rendszeres kiegészitése. A prózai olvasmányok a rhetorika elméleti tanitásával kapcsolatban a történeti, szónoklati és az értekező stilus megismertetésére valók. Forditások magyarból németre a tankönyv magyar szövegéből.

Latinnyelv.

Heti óraszám: 6. (4 olvasmányra, 1 irásbeli dolgozatra és javitásra, 1 a római régiségek rendszeres tárgyalására és összefoglalására — illetőleg a nyelvtani ismeretek ébrentartására és ismétlésére.)

Tankönyvek: Bartal-Malmosi. Sallustius. — Pirchala I. Vergil. Aeneis. — Segédkönyv: Dr. Cserép I. Római Régiségek.

A) Prózai olvasmány.

vagy 1) *Sallustius Catilina.* (16 hét)

— a) cap. (1—20) —

(Bevezető és kisérő magyarázat: Sallustius életrajza — müvei — a Catilina-féle összeesküvés történeti háttere — pártállások. — Róma alapitása — a római alkotmány fejlődése — Róma erkölcsrajza a királyok és a köztársaság idejében — időszámitás — ambitus — quaestiones, repetundarum fascibus conreptis — stylusbeli sajátosságok.) Tanidő: 4 hét, összefog. ismétlés 1 hét, összesen 5 hét.

b) cap. (21—44)

(Kisérő magyarázat: lar familiaris, petitio, censores, censura morum, senatu movere, homo novus: designatus, sortitio provinciarum, comitia, intempesta nox = a nappal és éjjel polg. felosztása; salutatio — a római ház főrészei: »videant consules« stb. — portenta, prodogia, , triumphus, sestertius, familia gladiatoria — minores magistratus, »de vi«, inquilinus; fenerator, sexus; »argentum aere solutum«; secessiones plebis; »aes alienum suo et alieno nomine«; insignia imperii. — Senatus decretum — consultum — auctoritas — miles gregarius — largitiones — tribunicia potestas — patrocinium — patronus — cliens — Gallia citerior — ulterior — Tanidő: 4 hét, összef. ismétlés 1 hét, összesen 5 hét.

— c) cap. (45—61) —

(Kisérő magyarázat: — ad id loci — Fides publica — libri Sibyllini — haruspices — libera custodia — frequens senatus — pontificatus — vicus — primus sententiam rogatus — pedibus in sententiam ire — s) stoicus felfogás a halálról — lex Porcia — vetigal — socii, in sententiam discedere — tresviri — Tullianum — vindices rerum capitalium — legio — cohors — acies instructa — centuriones, evocati, harcvonalak, támadó alakzatok — subsidia — praefectus, legatus — signum canere, ferentarii, expediti, prima acies, cohors praetoria. A római történetirás fejlődése röviden — a nevezetesebb történetirók. Tanidő: 5 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét = 6 hét.

vagy 2) *Sallustius Jugurtha.* (14 hét.)

— a) cap. (1—14) —

Bevezetés mint Catilinában — Kisérő magyarázat: majorum imagines, stemma; praetura, consulatus, praetorium, adoptatio, regulus. Tanidő: 3 hét. Ismétlés 1 hét. = 4 hét.

— b) cap. (15—35.) —

Kisérő magyarázat: — rövid tartalmi áthidalás (36—84) — emeritus stipendiis, clientela — nobilitas — homo multarum imaginum, vexillum, phalerae, convivium, histriones. Tanidő: 3 hét, összefoglaló ism. 1 hét. = 4 hét.

B) Költői olvasmány.

— Vergilii Aeneis I. és II. é. —

— a) I. (1—179.) —

Bevezető és kisérő magyarázat: Vergilius életrajza — müvei — Aeneis müfaja — tárgya — a görög-latin Aeneas-monda, szerkezet (Odyssea-Ilias); invocatio — Trója, Lavinium, Juno, Latium Carthago, Ostium, Samos, Tyrus, Libya, Parcae, — Saturnia, iudicium Paridis, Ganymedes, Danai, Achilles, anastrophe, Sicula tellus, Teucri, Pallas, Argivi, Aias, Oileus, spumae salis, aere ruebant, fatum, Aeolia, Aeolus penates victi, onomatopoea, Tydides, Sarpedon, Simois, Arae, Oronles Neptunus, Zephyros, »quos ego! Triton, similitudo Ceres, Cerealia arma. Tanidő: 3 hét. Ismétlés: 1 hét, összesen 5 hét.

b) (180—622.)

Kisérő magyarázat: arma Caici — »vina codis onerat«, Trinacria, Cyclopea saxa. Sinus Illyricus, regna Liburnorum, Timavus, Patavi, Veneti, olli, Cytherea, Rutuli, Alba-Longa, Mavortia moenia, gens togata, prolepsis, domus Assaraci Phthia — vocabitur votis, Fides, Vesta, Quirinus, Belli portae, Furor, personificatio. — Maia genitus; Dido, Harpalyce, Hebrus, Phoebi soror, Virgines Tyriae, Fastigia rerum, — Karthago — Byrsa, Vespera, Olympus, »sum pius Aeneas, az epicns hős rendeltetése; Paphus, város alapitás az ó-korban, Sidonia, Pergama, Memnon, Amazonides, Penthesilea, Eurotas, Cynthus, Oreades, Hesperia, Oenotri, Orion, Sicania, Tyria Sol, Saturnia arva, Eryx, Parius lapis, Anchises Belus. Tanidő: 4 hét. Ismétlés 1 hét, összesen 5 hét.

c) (623—756.)

Kisérő magyarázat: Pelasgi — Ilione, Cupido. Tyrii bilingues, tela Tiphoea, Iunonia hospitia, Idalium, étkezés, szokások, Mater Acidalia, Bacchus laetitiae dator, libatio, Jupiter hospitalis; solis labores, arcturus, Iliades, Triones, Atlas, prosodiai és metrikai szabályok — tropi, figurae. Tanidő: 2 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét = 3 hét.

d) II. é. 1—364.)

Kisérő magyarázat: expositio, Myrmidones, Dolopes, Ulixes, »nox corelo praecipitat, Palladis arte, votum pro reditu; Tenedos — donum Minervae, Laocoon »equo ne credite Teucri; »timeo Danaos«, »ab uno disce omnes« versus spondiacus, Sinos, Palamedes, Calchas, áldozat, Palladium, Tritonia, Pelopea moenia, Larisseus, Laokoow csoportozat, rotarum lapsus, Cassandra »ruit Oceono nox«, proximus ardet Ucelagon; »Venit summa dies«; Fuimus Troies, coaco Marte. »Moriamur et in arma ruamus« (hysteron-proteron); »una salus victis« . . Tanidő: 3 hét, ismétlés: 1 hét = 4 hét.

(Ha Sallustiusból »Jugurtha« olvastatik, akkor még)

e) Aer, II. (355—729.)

(Kisérő magyarázat: »quondam etiam victis«, dolus an virtus« stb. fegyverzetek; Apollinis infula; »acta testudine«; bruma, ferit aurea sidera clamor«; »inutile ferrum cingitur«, nudo sub aetheris axo altaria circum; arma tuebitur onnes; patrios foedasti funere voltus; iura fidemque erubuit; telum imbelle; sine numine corpus; super unus eram; Tyndaris, ferro crebrisque bipennibus; positum adfari corpus; caelo palmas cum voce tetendit; opaca locorum.) Tanidő: 2 hét, összefoglaló ismétlés: 1 hét, összesen 3 hét. Általános ismétlés 5 hét.

a) Magánolvasmány esetről-esetre kijelöltetik: Az Aeneisből a III. és IV. ének; Boissier Virgil. — Catilinából és Jugurthából nem olvasott részletek.

b) A római régiségekből az olvasmányt kisérő magyarázatokon kivül rendszeres tárgyalásra felvétetik: A római alkotmány fejlődésének története; a római polgárjog megszerzése, elvesztése; patricii plebeii; — Servius Tullius alkotmánya; Ordines, Nobilitas, Socii, Servi.

c) Az olvasmányt kisérő legszükségesebb nyelvtani magyarázaton kivül, rendszeres ismétlésre különösen is felvétetik az esettan, partic. és gerund. szerkezetek.

Görögnyelv.

Heti óra 5. Tankönyvek: Görögnyelvtan, Maywald József dr. Schenkl-Horváth, Xenophon.

Tananyag. I. Nyelvtan. A mult évi tananyag ismétlése 2 hét. A mi »X« végü igék ragozása. Az első igeragozás ugynevezett rendhagyói igéi 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

II. Xenophonból [Első beosztás.] A Kyrupaediából: Kyros származása; az ifjuság neveltetése a perzsáknál [I, 2, 1—15] 3 hét, összefoglaló ismétlés különös tekintettel a mondattani ismeretekre 1 hét. Az első vadászat. Az első csata [I. 4, 4—15, 4, 16—26] 3 hét, összefoglaló ismétlés, mint fennebb 1 hét. [Befejezésül magánolvasmányul szolgálhat: Kyros mint a perzsák hadvezére. [Az utolsó ismétlési héten tárgyalható röviden.] Kyros és alattvalói. Az áldozat [VIII, 2, 1—4: 7—9; 13—23; 3, 1—25; 33, 34; 4, 1—5] 5 hét, összefoglaló ismétlés mint fennebb 1 hét. Kyros halála [VIII, 7] 3 hét, összefoglaló ismétlés különös tekintettel az eddig elsajátitott összes mondattani ismeretekre, s ezek kibővitésére 3 hét. [Ez időre magánolvasmányul szolgálhat: Kyros és Kroisos [VII, 2.] Sokrates nevezetességeiből: Sokrates védelme vádlói ellenében [I. 1, 1—20; 2, 1—18; 49—55, 62—64] 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét. A mondattan rendszeres áttekintő tárgyalása 2 hét, általános összefoglaló ismétlés 5 hét. [Ez időre magánolvasmányul: A testvéri szeretetről [Com. II, 3.]

II. Xenophon [Második beosztás.] Az anabasisból: Az ifjabb Kyros. Készülődések a háboruhoz [II. 1, 2, 1—4.] A kunaxai ütközet [I. 7, 8.] Kyros jelleme [I, 9] 7 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét. [Ez időre magánolvasmányul szolgálhat: Vonulás a király ellen [I, 4, 11—19; 5, 6.] Xenophon a hadsereg élére lép [III, 1, 2] 8 hét, összefoglaló ismétlés különös tekintettel az eddig elsajátitott összes mondattani ismeretekre 3 hét. [Ez időre magánolvasmányul szolgálhat: Vonulás egészen Theches hegyéig; megérkezés Trapezuntban [IV, 7, 1, 15—27; 8, 4—8, 22—28.] Sokrates nevezetességetből stb. mint fennebb.

Görögpótló irodalom.

Heti óra 2. Tankönyvek: Magyar irodalmi olvasmányok, Jancsó B. dr., Homeros Odysseája, Gyomlay Gyula dr., Görög régiségek, Schill Salamon; Homeros Iliasa, Csengeri János dr.

Tananyag. I. A magyar irodalomból: a XVI. és XVII. század történelmi prózájának ismertetése különösen a következő irodalmi müvek alapján: Szalárdi F. Bethlen Gábor uralkodása; Cserey Mihály, Apaffy Mihály, Teleki Mihály; Apor Péter, A titulusokról; Mikes Kelemen, Törökországi leveleiből; Zrinyi Miklós, Áfium ellen való orvosság: Pázmány Péter »Mely üdvösséges a' Magunk-ismerése;« Pauler Gyula, Zrinyi Miklós jellemzése. A többi iró magánolvasmányul szolgálhat 10 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

II. Az Odyssea tartalmi ismertetése általában és szemelvényezett részletekben 4 hét. A benne előforduló vallásrégiségek 2 hét. A benne előforduló magánrégiségek 2 hét. Irodalmi méltatása 1 hét, összefoglaló ismétlés 2 hét.

III. Az Ilias tartalma általában és szemelvényezett részletekben 4 hét. A benne előforduló vallásrégiségek 2 hét. A benne előforduló magánrégiségek 1 hét. Irodalmi méltatása 1 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét, általános összefoglaló ismétlés 5 hét.

Történelem.

Heti óraszám: 3. Tankönyv: Világtörténelem középiskolák számára. Irta Vaszary Kolos III. k. Ujkor.

Tananyag. A renaissance és a nagy fölfedezések. A klasszikus müveltség hatása a politikára. Amerika fölfedezése és a hóditások. A nagy fölfedezések közgazdasági hatása Európára. 2 hét, ismétlés 1 hét = 3 hét.

A reformatió. Reformmozgalmak a német birodalomban; ezen mozgalmak terjedése Europa más államaiban, és pedig különösen Svájcz. Franciaország, Skoczia, Németalföld, Svéd, Magyar, Angol országokban. A vallásháboruk. A vallási és nemzeti érdekek küzdelme Európaszerte 5 hét, ismétlés 1 = 6 hét.

A nagyhatalmak megalakulása és az állam élet kifejlése Francia-, Angol-, Német- és Magyarországban. A spanyol örökösödési háboru. Az éjszakkeleti államrendszer kifejlése Svéd, Orosz, Lengyel, Poroszországban. Lengyelország felosztása. A Keleti kérdés kezdetei. 4 hét, ismétlés 2 = 6 hét.

A francia forradalom előzményei. Francia- és Angolország verszengése Északamerikában. Az északamerikai szabadságharcz. A franczia forradalom eseményei a Directoriumig 3 hét, ismétlés 1 = 4 hét.

A directorium; a consulatus és császárság. Napoleon hadjáratai. Az ausztriai császárság. A continentalis zár és következményei. Napoleon bukása. A lipcsei csata. A bécsi congresszus 4 hét, ismétlés 1 = 5 hét.

Az alkotmányos törekvések küzdelme Franczia-, Német-, Osztrák-, Porosz-, Britt-, Orosz-, Lengyel-, Görög-, Olasz-, Spanyol-, Porosz-, Britt-, Orosz-, Lengyel-, Görög-, Olasz-, Spanyol-, Portugal-, Belga-, Magyarországban 3 hét ismétlés 1 = 4 hét.

A forradalom és a reactio harczai 1848—1849-ben Főbb események 1850-től napjainkig. A schleswig-holsteini-, osztrák-porosz-olasz háboru. A kiegyezés Ausztria és Magyarország között. Deák Ferencz. A dualismus. A német-franczia háboru. Az orosz-török hadjárat. Irodalom és müvészet a franczia forradalomtól napjainkig 3 hét, ismétlés 1 = 4 hét. Általános ismétlés 5 hét.

Természetrajz.

Tankönyv: Dr. Róth Samu: az állattan alapvonalai, középiskolák felső osztályai számára. Sajtó alá rendezte dr. Vángel Jenő. Bpest, 1892, Franklin társ. III. jav. kiadás.

1. Általános előismeretek; szervek, szervrendszerek, készülékek. az állati test alaptervezete, a fő állattypusok alapján az állatország felosztása 1 hét.

2. Az állatok szervei s szervrendszerei. Kültakaró; a mozgás és szervei; az érzés és szervei; emésztő készülék; vérkeringés; lélekzés; hangadás; a kiválasztás szervei 10 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

3. Leiró állattan: A köz rend-osztály-család-faj-alfaj fogalma. Emlősök, madarak, hüllők, kétéltüek, halak, boncztana, egymáshoz hasonlitva, fejlődésük főbb vonásokban. Nevezetesebb családok, fajok bemutatása és leirása 10 hét, összefoglaló ismétlés: 2 hét.

4 A Puhatestüek köre: Fejlábuak, Csigák, Kagylók, karlábuak, Mohállatok, Zsákállatok boncztana egymáshoz s a Gerinczesekéhez hasonlitva. Nevezetesebb családok s fajok leírása és bemutatása 2 hét.

5. Az Izeltlábuak köre: Rovarok, Soklábuak, Pókok, Rákok boncztana; nevezetesebb családok, fajok leirása s bemutatása 4 hét. A puha testüek és izeltlábuak összf. ism. 2 hét.

6. Férgek köre: Gyürűs, Sodró Fonal és Lapos férgek boncztana: fejlődésük kiváló tekintettel az emberre nézve kártékony férgeknél, 1 hét.

7. A tüskebőrüek köre: kechinodermák, Asteroideák Holothurioideák, Crinoideák, boncztana; fejlődésük; Neveztesbb fajok leirása és bemutatása 1 hét.

8. Tömlős állatok: Szivacsok, Polypok, Meduzák — s a Véglények boncztana, fejlődésük s nevezetesebb fajainak leirása és bemutatása. Az állatok földrajzi elterjedése 1 hét. Általános összefoglalás 2 hét.

Mennyiségtan.

Heti óraszám: 3. Tankönyvek: Wágner: Algebrája és geometriája. Mocnik - Szabóky: Arányszámok.

Tananyag: Az V. oszt. anyagának összefoglalása után (4 hét.)

A gyökökről szóló müveletek általánositása. Irratiónalis egyenletek (4 hét) összefoglalás (1 hét.)

Brigg-féle logarithsmusok ismertetése és kiszámitása (3 hét,) összefoglalás 1 hét.

Trigonometria: Szögfüggvények és azok kapcsolata. Goniometricus táblák (3 hét.) összefoglalás 1 hét. A logarithmus alkalmazása. Derékszögü és egyenlőszögü háromszögek megoldási esetei. Szabályos huros és érintő sokszögek (4 hét.) Összefoglalás 1 hét.) — Exponentális és logarithmikus egyenletek (1 hét.) A goniometria alapképletei 2 hét. Algebrai kifejezések geometriai ábrázolása. A Sinus-, tangens és Carnot. tételek. 2 hét. Összefoglalás 1 hét. A ferdeszögü háromszög megoldása. (4 hét.) összefoglalás 1 hét. Általános összefoglalás 4 hét. Havonkint 1 iskolai dolgozat.

Szabadkézi rajz.

Szabadkézi rajzból a VI. osztály számára. Heti két nem egymás után következő órában.

Tanszerek: Várdai: falimintái, továbbá Fr. Steigl: Wandtafeln für den Zeichenunterricht és Jakobsthal: Gramatik der Ornamente. Az épitészeti rajzoláshoz pedig gipsz minták.

Tananyag: tömegtanitás mellett különféle stilü összetettebb diszitmények, különösen pedig renissance stil elemek 15 hétig. Góth román — s renaissance kori épitészeti részletek és diszitmények gipsz után rajzolása árnyékolással 22 hétig. Összesen 37 hétig.

VII. osztály.

Hittan a róm. és gör. kath. részről.

Tankönyv: Wappler Antal »kath. erkölcstan. «Heti 2 óra. I. Az erkölcstan fogalma. Parancok, tanácsok törvények 2 hét, ismétlés 1 hét. II. Az ember erkölcsi képessége, a cselekvények erkölcsi értéke 3 hét, ismétlés 1 hét.III. Az erény és bün 5 hét, ismétlés 1 hét. IV. Az egyház parancsai 2 hét. V. Az isteni tisztelet rendkivüli tényei 2 hét, ismétlés 1 hét. VI. Az élet fentartásáról való gondoskodás, a jó hirnév megőrzése 2 hét, ismétlés 1 hét. VI. Felebarátunk személyének szentültartása. Az irgalmasság czelekedetei. Felebarátunk tulajdonának szentül tartása 5 hét, ismétlés 2 hét. VIII. Istennek tetsző cselekvés különös társadalmi viszonyok közt 2 hét, ismétlés 1 hét. IX. Általános összefoglaló ismétlés 4 hét. = 36 hét.

Magyarnyelv.

Heti óraszám: 3. Tankönyv: Poetika és Olvasmányok a poetikához. Névy Lászlótól.

Tananyag. Az irásmüvek felosztása. A képzelem és eszményités. A poetika feladata. A müvészet fogalma és ágai. A költemények alkatrészei, alapeszméje, bel- és külalakja. A költői nyelv sajátossága. A vers lényege. Hangsulyos és időmértékes rhythmus. Ütemek. Ütemes versszorok és versszakok. Időmértékes versek, verslábak. A rim. Assonantia. Alliterátió. A rimek elhelyezése. Kötött versszakok. Klaszikus versfajok. 6 hét. 1 ism.

Olvasmányok: Rege a csodaszarvasról. Csörszárka, Árvalányhaj. Szegény és gazdag. A fekete eb. A szigeti veszedelem. Elméleti részből: A költői müfajok felosztása. Az epikai költemények jelleme, szerkezete, előadása, osztályozása. A monda, rege, legenda. Az epopeia nagyszerüsége, csodássága, fajai. A müeposz fajai. Az eposz története. 7 hét. 2. ism.

Olv: A szegény asszony könyve. A fülemile. A hontalan. Ágnes asszony. Kádár Kata. Tetemre hivás. Családikör. A boldog pestiek. A népszerüség. Irjak, ne irjak. Vojtina arspoétikája. István öcsémhez. Ezekkel tárgyaltatik: A regény elmélete, fajai. A novella. A regény és novella története. Románc. Ballada, idyll, szatira, tanköltemény, episztola. 4 hét. 1 ism.

Olv: Ereszkedik le a felhő. Télen, nyáron . . . , Emlékezet, Sohajtás. Őszi tájnak . . . , Mohács. Tornácomon. Gondolatok a könyvtárban. Apotheosis. Széchényi emlékezete. A magyarokhoz. A közelitő tél. Hymnusz. Fóti dal. Homér és Ossián. Elméleti részből: A lyrai költemények jelleme, szerkezete, irály, külalakja, felosztása. A dal, elegia, hymnusz, bölcselő ének, epigramma. Az óda- és faja. Dythyramb, rhapsódia 4 hét. 1. ism.

Olv: Koriolán. A trónkereső. A nagymama. Brankovics György. A monológ ellen. Elméleti rész: A drámai költemények jelleme. A drámai jellemek. A drámai cselekvény kellékei, szerkezete, technikája, fajai. A tragoedia, fajai, története. A komoedia és fajai. A vigjáték története.

A szoros értelemben vett dráma. Népszínmű. Drámai költemény. Zenei dráma. 6. hét. 1. összefoglaló ism.

Általános ismétlés 4 hét.

Németnyelv.

Heti óraszám 3. Tankönyvek: Goethe's Hermann u. Dorothea magyarázta Weber Rudolf. Schiller's Wilhelm Tell, magyarázta Dr. Heinrich Gusztáv, Hoffmann Mór német tan- és olvasókönyve III. rész.

Tananyag: Wilhelm Tell; Hermann und Dorothea költői és prózai olvasmányok.

I. Wilhelm Tell: Tájékoztató bevezetés 1 hét. I. felvonás 5 hét, ismétlés 1 hét. III. felvonás 5 hét, ismétlés 1 hét. IV. felvonás 4 hét, ismétlés 1 hét. V. felvonás 3 hét, ismétlés 1 hét. (A II. felvonás, mely Attinghausen és Rudenz jellemzését és a Rütli mellett megujitott szövetséget tartalmazza, mint magánolvasmány lesz kitüzve számonkérve, és tartalmilag megbeszélve.)

II. Prózai olvasmányok: 1) Das Niebelungenlied (Schlegel) 1 hét. 2) Über die Fabel (Lessing) 1 hét. 3) Der wahre Dichter (Goethe) 2 hét, ismétlés 1 hét.

III. Hermann und Dorothea: Tájékoztató bevezetés I. és II. ének 2 hét, ismétlés 1 hét. IX. ének 2 hét, ismétlés 1 hét. (A többi ének tartalmilag lesz ismertetve.) Tell összefoglaló ismétlése 2 hét. A prózai olvasmányok ismétlése 1 hét. Hermann u. Dorothea összefoglaló ismétlése 1 hét. Összesen 37 hét.

Latinnyelv és irodalmi oktatás.

Heti óraszám: 6. (4 olvasmányra, 1 irásbeli dolgozatra, illetőleg javitására, 1 a régiségek összefoglalására és rendszeres tárgyalására, illetőleg a grammatikai ismeretek ébrentartására és ismétlésére.)

Tankönyvek: Dávid I. M. Tullii Cicerones Orationes SS. — Jánosi B. Cic. válogatott levelei. — Pirchala I. P. Verg. Mar. Aeneis. — Segédkönyv: Dr. Cserép I Római régiségek:

A) Próz. Olvasmány: Ciceronis oratio Phil. II.

a) cap. (1—16.)

(Bevezető és kisérő magyarázat: Cicero életrajza, különösen szereplése március Idusa után, irói müködése, szónoki beszédei; a phil beszédek jelentősége, történeti háttere, — Szónoki kérdés; libertus libertinus; auguratus, exclamatio, unam tribum ferre; intercessió, auspicia; »inter sicarios«, exilium, reductió; designati; »acceptum referre«, supplicatio, togatus, parasitae, princeps senatus, clivus, quem contra, ordines, anaphora, quastiones, chiasmus, prorogatio, praevaricator, homoeoteleuton, paronomasia.) Tanidő: 4 hét, összefogl, ism. 1 hét, össz. 5 hét.

b) cap. (17—32.)

(Kisérő magyarázat: interrogatio; »honoris causa«, climax, ludi Apollínares, provinciae, quaestores, legati, annonae praefecti, »cui bono«, »ad Opis«, epizeuxis, praetermissio, sestertius (i) — sestertia (orum) — sestertium (ii) contrapositum, rhetor, orator, praetextatus, decoctor; »in 14 ordinibus sedere«, lex Roscia; »virilem sumere«, patrium ius, patria potestas, muliebris toga, petitic, sortitio, hostis, togatus, intercessio tribunicia, szónoki alakzatok összefoglalása; similitudo, aleatores, semmiségi panasz esetei, lictores laureati, járművek; municipia, coloniae, praefecturae.) Tanidő: 4 hét, összefogl. ism. 1 hét, összesen: 5 hét.

c) cap. 33—58.)

(Kisérő magyarázat: magister equitum, equi vectigales, hasta posita, sectio — apotheca — vestibulum, trophaeum; claves adimere, spectatus, antesignanus, acies instructa; igényper, rude donatus; Pharsalus, Thapsus, Munda; római viselet; időszámitás, renuntiatio, nuntiatio, obnuntiatio, spectio, prohibere, vitiare comitia: »alio die«; sortitio praerogativae, vitio, salvis auspiciis creatus. Lupercalia, rostra, toga purpurea, sella aurea, diadema = insignia. — Landatio funebris, immunitas, metaphora, civitas, antithesis, syngrapha, gynaecium, suo Marte, gladiatorum libellus, sinistrum fulmen, septemviratus. alia quaesita condicione, veteranorum coloniae, coloniam deducere; compransor, collusor, procurator; gladiorum et poculorum princeps; bustum, agmen quadratum, pulvinar, flamen, inauguratio, ludi Romani. A szónoki beszéd, nemei, részei. Tanidő: 6 hét, összefogl. ism. 1 hét, összesen: 7 hét.

B) Költői olvasmány

— Vergil. Aeneis VII. é. —

a) (1—416)

(Kisérő magyarázat: Sibylla — Trivia, Daedalus monda; Androgeo — Apollo templom, templom fajok — vota — imádság — jósihlettség — hyperbaton, ambages, Acheron, Hecate, Avernus, Orpheus, Eurydice, Castor — Pollux, Alcides, atri Ditis, Styx, Tartara. vestigia figere, premere, Maternas aves, temetés; szokások, novissima verba, Erebos, Eumenides, áldozatok (procul, o procul este profani;) invocatio, Chaos, Pyriphlegehon; Cocytos, Charon, a styxparti lelkek, Cenotaphium, »desine fata deum flecti sperare precando« (stoicus bölcs. elv.) Tanidő: 4 hét ismétlés 1 hét összesen: 5 hét.

b) (417—901)

(Kisérő magyarázat: Cerberus, Phaedra, Procis, Eriphyle, Euadne, Pasiphae, Laodamia, Caeneus, Marpesia cautes; »ter voce vocavi:« euantis orgia, Elysium, Tartara; »i decus, i nostrum;« Tisiphone, a 3 alvilági biró, Titania pubes, Aloidae gemini; Salmoneus, Tityon, Lapithae, Ixion, Furiae hyperbole, Cyclopes; »spargit aqua;« paean; Musaeus, Lethe. a lelkek lustratiója; apocope, syncope: Berecynthia mater; Maeotia tellus, Erymanthus, Lerna, Nysa, arx Menoeci; somni portae. Prosodiai, metrikai szabályok; szép stylus. Tanidő: 4 hét ismétlés 1 hét összesen 5 hét.

C) Prózai olvasmány.

— Cicero leveleiből —

1) Ad Att II. 22. — 2) Ad fam. XIV. 4, — 3) Ad fam. XIV. 2. — 4) Ad Att. IV. 2. — 5) Ad fam. XVI. 1. — 6) Ad fam. XVI. 2. — 7) Ad Att IX. 6. A. — 8) Ad Att. IX. 11. A. — 9) Ad Att. IX. 16. — 10) Ad fam. XIV. 7. — 12) Ad Att. XI. 6. — 13) Ad fam. XII. 5.

(Kisérő magyarázat: Cic. leveleinek fontossága, mint a respublica végének tört. kutforrásai, mint a cult. viszonyok, magasabb társalgási nyelv és az iró egyéniségének hü kifejezői. — nihil certi — certum; opera forensis; cognomen — Pulchellus; idők használata a levélirásban; rabszolgák helyzete; nomenclator, tabula Valeria, trapezitae; populus, plebs, plebiscitum, deductio, religionis iudices, legis iudices, comitia censorum, votiva legatio, redemtores, triumphus, Aesculapus, proscriptio, lex curiata de imperio, »cum bacillis;« a levélirás a régiekné

posta-intézmény) Tanidő: 4 hét összefoglaló ismétlés 1 hét. összesen: 5 hét általános ismétlésre 5 hét.

— Általános észrevételek. —

a) Magán olvasmányok: esetről-esetre kijelöltetik: 1) Cicor. Phil. I. v.

b) Pro Archia poeta v. 3) In Catilinam I. v. 4) Aeneis XIII. v. IX. v. — 5) Boissier Virgil r. 6) Fustel de Culange »Az ókori község cz. müvéből egyes fejezetek.

c) A római régiségekből: rendszeresen tárgyaltatik: az auguratus, auspicia, tribunatus, törvénykezés, pénzügy; római ház, családi élet; foglalkozás, étkezés, viselet, játékok, temetési szokások.

d) Az olvasmányt kisérő legszükségesebb nyelvtani magyarázatokon kivül rendszeres ismétlés alá vétetik: a consecutio temporum, a mellékmondatok fajai.

Görög.

Heti óra: 5.

Tankönyv: Csengeri János Homeros Odysseája. Dávid Ist. Herodotos-a.

Állandó tanmenet. 1—7. hét. I. ének 1—324 v. 7 hét. II. ének 1—432 v. 8. hét ismétlés 1 hét. 9—15 hét V. ének 3—493. v. 7 hét. VI. ének 1—331. v. 16. hét ismétlés. 1 hét. 17—23. hét IX. ének 1—566 v. 7 hét. XI. ének 1—233. v. 24. hét ismétlés. 1 hét. 25—30. hét XVI. ének 1—320 v. 6 hét. XXIII. ének 1—246 v. 31. hét ismétlés 1 hét. 32—36. hét. A marathoni és thermopylaei ütközet 5 hét. 37. hét ismétlés. 1 hét. = 37 hét.

Görögpótló irodalom.

Heti óraszám: 2. Tankönyvek: Magyar irodalmi olvasmányok Jancsó Benedektől és Görögirodalomtörténet Schill Salamontól.

1. Olvasmányok: Balassi Bálint müvei és életrajza, Gyöngyösi Murányi venusza és életrajza. A Kuruc költészet története és az olvasókönyvben előforduló dalok. (6 hét.)

2. Csokonai költeményei és életrajza. Kisfaludy Sándor dalai a boldog szerelemből és életrajza. (4 hét)

1. A görögirodalomból: korszakai. Vallásos, — népköltészet Homerosz előtt. Homerosz élete és munkái Az Iliasz és Odyssea tartalma. Homer irói jellemzése. A Homeridák. A Homeroszi kérdés. Kyklikusz költők. Hesiódosz-, müvei-, követői-, költészetének jellemzése. A görög müepósz. A bölcsészeti epósz. Az elegiai költészet. (6 hét 1 ism.)

2. A lantos költészet-, felosztása. Dalköltők. Karének szerzők. A dithyramb eredete. (2 hét. 1 h. ism.)

3. A dráma-, szerkezete. A tragoedia. Aeschylusz. Szophoklesz. Euripides és fennmaradt müveik rövid tartalma, Egész terjedelmökben olvastatnak: Antigone, Iphigenia Tauriszban. (9 hét 1. ism.

4. A komoedia. A komoedia kezdete Görögországban. A régi vigjáték, költői. Arisztophanesz. Felmaradt vigjátékainak rövid tartalma. (3 h.) Általános ismétlésre fordittatik 4 hét.

Politikai földrajz.

Tankönyv: Politikai Földrajz a gymnasiumok VII. osztálya számára, irta; Varga Ottó tanár, II. jav. kiadás, Budapest, 1890. Eggenberger. Heti óra: 2.

I. Bevezetés. Jelen politikai, társadalmi, gazdasági életünk állapota.

1. A szabadelvü eszmék keletkezése és első elterjedésök. 2. a Szt. szövetség: visszahatás a szabadelvü eszmék ellen. 3. a szabadelvü eszmék diadala.

2. Nemzetiségi eszme és keletkezése; mibenléte; hatása.

3. A gazdasági élet átalakulása a természettudományok és társadalmi tanulmányok alapján. Az előző századok gazdasági élete főbb vonásaiban. Physiokratismus, Smithianismus. A gépek; átalakitó hatása a mezőgazdasági életre; az ipari életre; a világkereskedelemre, forgalomra A mai nemzetgazdasági kérdés árnyoldalai; »socialis kérdés« és javitási törekvések. 2 hét. összefoglalás 1 hét.

II. Európa jellemzése, világhelyzete; vizszintes és függélyes tagozottsága, vizrajza; éghajlata; lakossága; államai 1 hét.

III. Északnyugati Europa. Nagy-Britania és Irország; Angolország állomásai az európai vizekben. Skandinav országok. 3 hét, összefogl. 1 h.

IV. Nyugat Európa. Hollandia. Belgium. Franczia ország 3 hét.

V. Dél Európa. Spanyolország. Portugalia. Olaszország 2 hét.

VI. Közép Európa. Svájcz. Német birodalom. Ausztria — Magyarország; okkupált területek. 7 hét.

VII. Kelet Európa. A Balkán félsziget államai. Oroszország. Finország 3 hét, összefoglaló ismétlés 1 hét.

VIII. Európai hatalmok és gyarmatositások a többi világrészekben 4 hét.

IX. Amerika szabad államai 2 hét, összefoglalás 1 hét. Általános összefoglaló ismétlés 2 hét.

Természettan.

Hetenkint 4 óra. Tankönyv: Fehér Ipoly, kisérleti természettan.

Tananyag: Egyenletes és változó mozgás. Mozgások összetétele és szétbontása. Hajitás. Szabadesés és lejtőn esés. Rezgő-, haladó és forgó mozgás 4 hét. — Erő, mozgásmennyiség, suly, munka, eleven erő, tehetetlenségi nyomaték 3 hét, ismétlés 1 hét. Szilárd testek egyensulya és mozgása. Gépek, inga, középponti mozgás. Nehézkedés 2 hét. — Halmazállapot. Cohaesió. Rugalmasság Ütközés. Surlódás 2 hét, ismétlés 1 hét. — Hydrostatika. Capillaris csövek. A kiömlő folyadék sebessége és mennyisége 2 hét. — Légnemüek egyensulya. Aërostatikai készülékek 3 hét. Összefoglalás 1 hét.

Hangtan: A hang magassága, erőssége, szinezete és terjedési sebessége. Hangébresztők. A fül. 4 hét.

Fénytan: A fény terjedése, fényvisszaverődése, törése. Tükrök és lencsék 3 hét, összefoglalás 1 hét. — Szinszóródás. A szem. Fénytan eszközök 3 hét. — Fénytalálkozás, fénytarkitás és kettős törés 2 heti összefoglalás 1 hét. Általános összefoglaló ismétlés 4 hét.

Mennyiségtan.

Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Mocnik — Klamarik — Wagner Algebrája és Geometriája. Mocnik. — Szabóky: Arányszámok.

Tananyag az Algebrából: A VI. osztály tananyagának (gyökmennyiségek és a logarithmus) összefoglaló ismétlése után 3 hét, a másod foku egyenlet elmélete. Gyöktényezők. A gyökök és coefficiensek közti összefüggés. A gyökök minősége. Másodfoku egyenletrendszerek 2 ismeretlennel. Közös gyökök 3 hét, ismétlés 1 hét. — A számsík. Szá-

molási müveletek complex számokkal. A tiszta felső foku egyenlet. Moivre tétele. Redukálható felső foku egyenletek 4 hét, ismétlés 1 hét.

Geometriai haladvány. A végtelen sor és alkalmazása periodikus tizedes törteknek közönséges törtekké való átalakitásánál. Kamatos kamat és járadék számitások 3 hét, ismétlés 1 hét.

A geometriából: A VI. osztály anyagának ismétlése után (2 hét) a térbeli egyenes és a sik. Projectiók. Test és lapszögek. Szabályos testek 3 hét, összefoglalás 1 hét.

A prisma és a henger 2 hét. A gula és a kúp 3 hét. — A gömb stereometriája. A gömbháromszög. Sarkgömbháromszögek. A cosinus tétel 5 hét, ismétlés 1 hét. Általános összefoglaló ismétlés 4 hét.

Havonkint egy a tanultaknak megfelelő iskolai irásbeli dolgozat.

Görög-pótló: szabadkézirajz.

Heti 2, nem egymásutáni órában.

Tanszerek: a) ábrázoló geometriához tankönyv: Hornischek H. ábrázoló geometria gymn. VII. osztálya számára. b) Szabadkézi rajzhoz: Várdai Sz. falimintái, Julien-, Hermes-, Ducollet-, Taubinger-, Barque tanulmányfők s antique gipszfejek.

Tananyag: a) Ábrázoló geom. Bevezetés az orthogonalis vetités tanba. A legfontosabb térmértani tételek átismétlésével, a pont, egyenes és sik ábrázolása a képsikokhoz különféle helyzetekben. Az egyenes vonalu sikidomok és a kör orthogonális ábrázolása. Arnyékszerkesztések. Leboritások és beforgatások párhuzamos elmozditás, tekintettel a képsik és a hajlás szögekre és a merőleges távolságok s a valódi nagyságok meghatározása. Sikok metszés vonala. Átdöfés pontok és a sikgörbék képei. b) Szabadkézi rajzból: diszitmények rajzolása tömeges, később csoportos tanitás mellett. Továbbá emberi fejeknek s azok részeinek jó modoru lapminták esetleg gipsz után rajzolása. A szükséges felosztások s arányok ismertetése. A szinkép s szinharmonia.

Idő fölosztás: a) Ábrázoló geometriából: év elején 8 hétig 16 órában, azután minden héten egyszer 29 hétig 29 órában, összesen 37 hétig 45 órában. Az egyes időszakok s év vége előtt 4-4 hétig rendszeres összefoglaló ismétlések. b) Szabadkézi rajzból: az év első 8 hetét leszámitva minden héten egyszer, összesen 29 hétig 29 órában.

VIII. osztály.

Hittan.

Tankönyv: Dr. Wappler Antal »A kath. egyház története.« Heti 2 óra.

I. A kereszténység üldözése. A ker. egyház kultura, alkotmánya fegyelme. N.-Konstantin Julian, Arius és a byzánczi tévtanok. 3 hét ismétlés 1 hét.

II. A germán népek és a magyarok megtérése. A római császárság fölállitása. Egyházi állam alapitása. Pápaválasztás az olasz nemzeti pártok befolyása alatt. Görög szakadárság. Hübériség, VII. Gergely 4 hét ismétlés. 1 hét.

III. Az avignoni pápák, 40 éves szakadás. Constánczi zsinat. Huss János tév tana. Kathorok, Albigensisek. Egyházi rendek alapitása Scholistica, mystica, humanismus 5 hét ismétlés. 2 hét.

IV. A XVI. századbeli hitujitás Német honban, Schweiczban és

Magyarországban. Trienti zsinat. Jézus társasága s egyéb ujabb egyházi rendek. Missiók más világrészekben 5 hét. ismétlés 2 hét.

V. Ujabb ostromok az egyház ellen, nevezetesen Jansenismus. deismus, philozophia (encyclopoedisták,) felvilágosodás (rationalismus) Szabadkőmivesség, Febronianismus (Josephinismus) 3 hét ismétlés 1 hét

VI. Napoleon harcza a pápaság ellen. A katholikusok emancipatiója Nagy-Brittanniában. Kulturharcz Német honban. Az egyház állapota az osztrák-magyar monarchiában 2 hét ismétlés 1 hét összesen 30 hét.

Magyarnyelv.

Heti óraszám: 3. Tankönyv: A magyarnemzeti irodalom történeti ismertetése és a hozzá csatolt olvasókönyv. Beőthy Zsolttól.

Tananyag: 1. Az irodalom történet köre, korszakai. Pogány kor 1 hét.

2. Keresztyén középkor: a) Az Árpádházi királyok kora. b) A vegyes házakból származott kir. kora. 1 hét.

3. Protestáns kor: a) Vallási, feddő és tanitó költészet. b) Históriák és krónikák. c) Szép históriák és prózai elbeszélések. d) Virág énekek. Balassai Bálint. 2 hét.

4. A kath. visszahatás s a nemzeti harcok kora: a) Vallási irodalom. Pázmány és a polemikusok. b) Szenczi M. Albert, Geleji K. István. c) Tudományos irodalom. Apáczai Cs. János. d) Epikus költészet. Zrinyi, Gyöngyösi. e) Főrangu lirikusok. Kuruc költészet. 2 hét.

5. Nemzetietlen kor: a) Általános áttekintés. b) Tudományos irodalom. c) Emlékiratok. Irodalom történet. d) Szép próza. Mikes. Faludi. e.) E korszak költészete. 1 hét.

6. A felujulás kora. a) közállapotok. b) költői iskolák. c) A költői irányok elágazása. Báró Orczy L., Gr. Ráday Gedeon. d.) A franciás iskola. Bessenyei, Barcsai, Báróczi, Anyós, Péczeli. e.) Deákos iskola. Virág, Baróti Szabó Dávid. f.) Magyaros iskola. Dugonics. Horváth Ádám. Gvadányi. g.) A debreczenyi kör. Földi. Fazekas. ifj. Kovács h.) Az összekötő iskola. Verseghi, Bacsányi. Szentjóbi Sz. László. Dajka. Kármán. Csokonai. Kisfaludy Sándor. i.) Nyelvujitók. Révai, Barczafalvi Szabó Dávid. Kulcsár István. k) Németes iskola. Kazinczy. A nyelvujitási harcz. Kölcsey. Szemere Pál. Berzsenyi. l) A keszthelyi Helikon. A tudományok müvelése. Horváth István. 8 hét Egy hét az egésznek áttekintésére fordittatik.

7. A nemzeties költészet kora. Politikai élet, müvelődési viszonyok. A költészetről általában. 1 hét

8. Az Aurora és Atheneum kora. Kisfaludy Károly. Katona József. Fáy. Vörösmarty. Bajza. Czuczor 3 hét

9. A nemzeti költészet aranykora. A regény fejlődése. Vajda Péter. Józsika Mikl. b. Eötvös József b. Novella irók. Kuthy Kemény Zsigmond b. 2 hét

10. A népköltés. Tompa. Petőfi. Arany. A dráma. Szigligeti. A visszahatás. Teleky L. gr. és Hugó Károly. 3 hét

11. Forradalom utáni költészetünk. Leiró és elbeszélő költészet. Madách. A szinpad irodalma. Regény és novella. Jókai 2 hét

12 Politikai irók és szónokok. Széchényi. Wesselényi. Kossuth. Deák 1 hét

13. Történelem. Szalay L. Nyelvészet. Eszthetika. Gregus Á. 1 hét

14. Magyar irodalom. Toldy Ferenc. Természettudományi irodalom. Mathematika. Vallási irodalom 1 hét. Az egésznek áttekintésére 2 hét. Olvasmányok a tárgyalt korszakok iróinak müveiből vétetnek részint a korszakok jellemzésére, részint az irók ismertetése végett.

Németnyelv.

Heti óraszám 2. Tankönyvek: Goethe's Iphigenie anf Tauris magyarázta Dr Bauer Simon. Lessing's Laokoon magyarázta Dr Boros Gábor. (Engedélyeztetett 1890. évi 21442 szám alatt. Budapest Lauffer 1890. Ára 50 kr.)

Tananyag: Göethe: Iphigenie auf Tauris költői és Lessing: Laokoon prózai olvasmány. a) Iphigenie auf Tauris: Bevezetés 1 hét I. felvonás 6 hét, ismétlés 2 hét. II. felvonás 4 hét, ismétlés 1 hét. III. felvonás I. jelenet 3 hét. III. felvonás III. jelenet 1 hét, ismétlés 1 hét. IV. felvonás II. és III. jelenet 3 hét, ismétlés 1 hét. V. felvonás 3 hét, ismétlés 1 hét. (A kihagyott jelenetek monologok tartalmilag lesznek ismertetve) b) Lessing Laokoonjából egyes fejezetek 3 hét. Az olvasmányok általános ismétlése 2 hét összesen 32 hét.

Elméleti anyag: A dráma széptani elemzése, forditása, az egyes felvonások és jelenetek tartalmi megbeszélése német nyelven. Lessing, Goethe és Sichiller élete és irodalmi munkássága német nyelven. Óráról-órára néhány sornyi forditás németre (Endrei Ákos: Német stilusgyakorlatok alapján,) a nyelvtan és az elméleti anyag rendszeres áttekintése.

Latinnyelv.

Heti óra: 5.

Tankönyv: Csengeri János Horátius-a, Tacitus: Agricolája.

Állandó tanmenet. 1—5. hét. Carminum liber I. Carm. 1. 2. 3. 4. 14. 20. 22. 23. 24. 28. 37. 5 hét. 6. hét ismétlés. 1 hét. 7—10 hét. II. liber, carm. 2. 3. 6. 10. 13. 14. 15. 16. 18, 4 hét. 11. hét ismétlés. 1 hét. 12—14 hét III. liber, carm. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 18. 24. 30. 15. hét ismétlés. 1 hét. 16—18. hét IV. lib. carm. 3. 7. carmen saeculare. epodos: 2. 7. Satira, I. lib. 1. 3. 4. 3 hét. 19. hét. ismétlés. 1 hét. 20—22. hét. Sat. I. liber: 6. II. liber: 6. Epistolarum I. liber, epist. t. 3 hét. 23—25. hét. Epistolarum II, liber, epist. 3 (Ad Pisones.) 26. hét. ismétlés. 3 hét. 27—31. két. Tacitus Agricolája. 4 hét. 32. hét. ismétlés. 1 hét. = 32 hét.

Görög.

Heti óra: 5.

Tankönyv: Csengeri Homeros Iliasa. Platon Kritonja.

Állandó tanmenet. 1—7. hét I. ének 1—611. v. 7 hét 8. hét. ismétlés. 1 hét. 9—15. hét II. ének 1—483. v. 7 hét. 16. hét ismétlés. 1 hét. 17—19. hét III. ének. 1—384. v. 3 hét. 20. hét ismétlés. 1 hét. 21—23. hét VI. ének 119—368. v. 3 hét. 24. hét ismétlés. 1 hét. 25—27. hét XVIII. ének 369—617. v. 3 hét. 28. hét ismétlés. 1 hét. 29—31. hét Platon Kritonja 3 hét. 32. hét ismétlés 1 hét. = 32 hét.

Görögpótló irodalom.

Heti óraszám: 2. Tankönyvek: Magyar irodalmi olvasmányok Jancsó Benedektől és Görög irodalom történet. Schill Salamontól.

a) Magyar irodalmi olvasmányokból: 1. Széchenyi István gr. életrajza és Hitel c. müvének tárgyalása politikai tekintetben 3 hét. 2. Wesselényi Miklós br. életrajza és Balitéletek c. müvének tárgyalása 3 hét.

3. Kölcsey Ferencz élete és országgyülési naplóinak tárgyalása 3 hét. — 4. Eötvös József br. életrajza és Reform c. müvének tárgyalása 3 hét. — 5. Dessewffy Aurél gr. élete. A Pesti Hirlap és Keletnépe közti viszály 3 hét. — 6. Kemény Zsigmond br. Élet és irodalom c. müvének tárgyalása 3 hét.

b) Görög irodalom történetből: 1. A próza kezdete a görögöknél. Történet irás. Herodotosz. Thukydidesz. A szónokias történet irás geographia és etnographia 2 hét. — 2. Bölcsészet. Thalesz. Pythagorasz. Xenophanesz. Heraklitosz. Anaxagorasz. Szokratesz. A megarai iskola Kynikusok iskolája. A kyrenei iskola. Platò. Arisztótelesz és Theophrasztosz 4 hét. — 3. A szónoklat. Korax. Teisziasz. Georgiasz és alexandriai grammatikusok által felvett szónokok 3 hét. — 4. Az alexandriai korszak jellemzése. Polybiosz. Epikurosz. Plutarkhosz 3 hét. — Ezek után általános ismétlés 2 hét.

Magyarok története.

Heti óraszám: 3. Tankönyv: A magyarok oknyomozó történelme. Irta Varga Ottó. II. kiadás. Tananyag: A magyarok eredete. Mondák az őshazáról és a vándorlásokról. Magyarország régi lakói. A honfoglalás és a külföldi kalamozások kora. Az őskor főbb forrásai, Együttvéve, az ismétlést és beleszámitva 2 hét.

A kereszténység és királyság behozatala és ezzel az egyeduralom kezdete. A központi hatalom szervezete. Rendszereket; törvényhozás, törvénynapok. A vármegye és várispánság. Az egyház szervezete. A kereszténység és királyság jelentősége, hatása. A régi és uj rend egymás közötti küzdelme, az uj rend megszilárdulása. Küzdelem a római-német császár igényei ellen Sz. László és Kálmán uralma és törvényeiknek jellemzése. A bizanczi és német császárság befolyása hazánkra és a telepitések kelet és nyugatról. A főurirend keletkezése. Az ország állapota az arany bulla idejében, ennek ismertetése. A korszak főbb kutfői. Két hét, ismétlés 1 hét, együttvéve 3 hét.

A Sz. István rendszer bomlása; a tatárjárás és következményei. Az ifjabb királyság intézménye, A Habsburg dynasztia hatalmának megállapitása. A pápaság nagy befolyása a polotika. Az ősiségi rendszer és a sz. korona eszméje. Az ősiségi és hübérállam közötti párhuzam. A nemesei vármegye első szervezetében. A hadi szervezet fejlettsége és banderialisz hadrenszer. A török első megjelenése. Az Anjouk és uralkodásuk jelemzése.

Lengyelország különválása és a déli zavargások Kis Károly érdekében. Nikápoly. A főnemesség fölülkerekedése. Zsigmond német császár és az ebből származott viszony hatása Magyarországra. Az alkotmány továbbfejlődése: a placetum, megyeiség, negyedik rend. A főnemesség a kormány birtokában. Hunyadi János és hadjáratai. A király és Hunyadi párt mérközései. A horszak főbb kutfői: 4 hét, ismétlés 2 együttvéve 6 h.

Mátyás kora. A külső befolyások megsemmisitése; az ország belső nyugalmának helyreállitása. Mátyás nyugoteuropai politikája. Mátyás mint országszervező, mint törvényhozó. Müveltségi állapotok. A renaissance s tudomány, müvészet és életben. A korszak főbb kutfői, ismétléssel együtt 2 hét.

A köznemesség és főnemesség küzdelme a befolyásért; az ország rohamos hanyatlása. II. Ulászló és a pozsonyi szerződés. Pénzügyi bajok. A Zápolya családügye. A parasztlázadás. II. Lajos. A rendi küzdelmek eredménye. A török előnyomulása; a mohácsi vész. A korszak főbb kutfő, ismétléssel együtt 2 hét.

A mohácsi vészt következőleg az ország darabokra való bomlása, nyomában a kettős királyválasztás. Az ellenkirályok küzdelmei. Buda elesése; Erdély különválása. A török hódoltság befolyása az alkotmányra, honvédelemre és a megyeiség fejlődésére. A hódoltsági területek élete. A reformatio és elterjedésének kedvező körülmények. A nemzeti szellem ébredése,

Erdély, mint a nemzetiség, alkotmányosság és szabadgyakorlat előharczosa. Erdély és Magyarország állapota 1600 körül. Bocskai fölkelése. Az ellenreformatio, Bethlen Gábor.

Az uralkodó-ház központositásra törekvő politikája. Erdély bukása. Török német háboru, Zrinyi Miklós gr. A vasvári béke és ezt következőleg a Wesselényi-féle összeesküvés. Az alkotmány és szabadvallás eltörlése. Thököly Imre. Az ország területének visszafoglalása. Buda visszavétele. Erdély különállása megszünik. Rákóczi Szabadságharcza; — az alkotmány biztositása. A korszak főbb kutfői. 4 hét, ism. 2 h., együtt 6 h.

A nemzet és dynastia kibékülése. Reformok a törvényhozás és kormányszékek terjedése valamint az igazságügy körül. Az állandó katonaság és adózás. Az ország teljes felszabadulása a török iga alól a pragmatika sanctio, Mária Theresia trónralépése; az osztrák örökösödési háboru. Mária Theresia intézkedései az egyház, iskola, kereskedelem és a jobbágyi állapotok körül. II. József fölforgató reformjai. Az alkotmányos reformok által való ujjászületés. Az 1790—91-ki országgyülés. A 90-es évek reform-mozgalmai. Magyarország részvétele a francia háborukban. Az ország gazdasági kimerülése. A nemzeti irodalom emelkedése, a politikai élet ujjáébredése. Az 1825-ki országgyülés és Széchenyi István gr. A kormány reactiója és a kibékülés. A 40-es évek hirlapi küzdelmei. Az 1847—48-ki országgyülés és az ujjászületés befejezése. A korszak főbb kutfői: 6 hét ismétlés 3 hét; együtt 9 hét.

A fönmaradó 2 hétben, — és esetleg az irásbeli és szóbeli érettségi vizsgálatok közötti időközben általános ismétlések lesznek tartandók.

Természettan.

Hetei órák száma: 4. Tankönyv: Fehér Ipoly: Kisérleti természettana.

Tananyag: Az energia és az energia megmaradásának elve 1 hét. Hőtan: Hőforrások, a hő elmélete és mechanikai aequivalense. 1 hét. Az anyag szerkezete. Chemiai alapismeretek. 2 hét, összefoglalás 1 hét. A hő hatása a testek térfogatára. Fajhő. 2 hét. A hő hatása a testek halmazállapotára. Gázok és párok törvényei. Gőzgépek. Sugárzó, hő 3. hét. összefoglalás 1 hét. Mágnesség $1^1/_2$ hét. összefoglalás $^1/_2$ hét. Statikai elektromosság, 2 hét. Az elektromosság fejlődése és elektromos áramok határa. Elektromos mérések. Absolut egységek. Indikált áramok. Hő elektromosság. 4 hét. összefoglalás. 2 hét. A kosmogrophia elemei. 3 hét. A VII. és VIII. osztály egész tananyagának összefoglalása: 8 hét.

Mennyiségtan.

Tanittatik heti 2 órában. Tankönyvek: Wagner: Algebrája és Geometriája. — Mocnik — Szabóky: Arányszámok.

Tananyag: A VII. oszt. algebrai anyagának összefoglalása után 3 hét. a kapcsolástan (permutatio, combinatió és variatió) elemei 4 hét, összefoglalás 1 hét. — Kéttaguak szorzatai. Newton biniomiális tétele. A binomiális coefficiensek tulajdonságai 2 hét. összefoglalás 1 hét. Határozatlan elsőfoku egyenletrendszerek positiv egész számokkal való megoldása. 3 hét. általános összefoglalás: A IV. és V. oszt. algebrai

anyaga: 2 hét. A VI. oszt algebrai anyaga. 3 hét. A VII. és VIII. osztály alg. anyaga: 4 hét. Az V. oszt. geom. anyaga: 2 hét. VI. oszt. Trigonetria: 4 hét. VII. oszt. Testmértan és sphaerikus trigononetria. 3 hét.

Görög pótló rajz.

Heti 2, nem egymásutáni órában. Tanszerek: a) ábrázoló geometriához, tankönyv: Hornischek H. ábrázoló geometria gymn. VIII. osztálya számára. b) szabadkézi rajzhoz: Julien,- Hermes,- Ducollet,- Taubinger,- Barque-féle tanulmány fők, kezek s lábak és gipsz-öntvények.

Tananyag: a) ábrázoló geometriából. Sugár csomag, sugár- és torz felület, azok keletkezése s fajai, felosztásuk. A geometriai test s a forgás felületek. A polyedereknek, szabályos és görbe lapu testeknek orthqonalis ábrázolása, egyenes és sikkal való metszése. Collinearis és affinis rokonság. Saját és vetett árnyék meghatározás, parallel megvilágitás mellett. Adott pont és egyenes — »testre-vetett« árnyéka. A kup és a henger nevezetesebb sikmetszései. A gömb saját és vetett árnyéka. Testek áthatása, azoknak egymásra vetett árnyéka. b) szabadkézi rajzból. Jó modoru lapmintákról emberi fejek, kezek s lábak rajzolása. A legszükségesebb csont,- s izom-boncztani ismertetéssel. Az előre haladottabbak gipsz utáni rajzolása. Emberi alakok vázolása, a test részek arányainak ismertetésével.

Idő felosztás: ábrázoló geometriából év elején: 8 hétig, 16 órában, azután, minden héten egyszer 24 hétig 24 órában összesen: 32 héttg, 40 órában. Az egyes időszakok s év vége előtt rendszeres, összefoglaló ismétlések. b) szabadkézi rajzból: az év első 8 hetének leszámitásával, minden héten egyszer, össz 24 hétig 24 órában.

Filozófia.

Heti óra: 3. Tankönyv: Fehér-Ipoly filozófiai propaedeutika.

Pszihológia. 1—4. hét. Bevezetés A lélektan feladata. A lelki jelenségek főcsoportjai. A mozgás. Az ösztön. A testi megszokás. Élvezet és fájdalom. Belső és külső érzékek. Szükségek és vágyak. 5 hét. ismétlés. 6—9. hét. Az öntudat. A külső észrevétel. Az emlékezet és a képzelet. Az elvonás és az általánositás. Az itélet és az elmélkedés. Az ész vezető elvei. 10. hét. ismétlés. 11. 12. hét. A családi társadalmi és hazafias értzelmek. A jó, szép és igaz érzelmei. Vallásos érzelmek. 13. 15. hét. Az akarat. A szabadság. A szokás. Szellem és test. Az állati és az értelmi és erkölcsi élet.

Logika. 17—21. hét. I. A logika feladata. A bizonyosság és nyilvánvalóság. Valószinüség és kétség. II. A módszer. Az analysis és synthesis. (folyt.) Analysis és synthesis. III. A deductiv módszer. Az axiómák. A meghatározás. A felosztás. A deductió A syllogismus. A syllogismus érvényességének szabályai. Érvényes módok. A különböző alakok szabályai és érvényes módjai. Hypothetikus és disjunctiv syllogismus különféle alkalmazásban. A syllogismus haizna és becse. 22. hét. ismétlés. 23—25. hét. Juductiv módszer. A megfigyelés. A kisérlet. A törvény meghatározása. A tulajdonképeni inductiv. Az analogia. A hyposhesis. Az osztályozás. 26. hét. ismétlés. 27—28. hét. A tanuság tétel és birálata. A történeti kritika. 29—31. hét. VI. Az egyes tudományok módszere. A mathematikai tudományok módszere. Az erkölcsi és társadalmi tudományok módszere. A történeti tudományok módszere. A tévedés. Logikai és erkölcsi okai. 32 hét ismétlés.

VI.

A könyv- és szertárak gyarapodása az 1893. évben.

A) Tanári könyvtár.

I. Történelem-földrajz. Lehoczky Tivadar: Adatok hazánk archaeologiájához 1 k. Századok. 1893. évf. 1 k. Történelmi Tár. 1 k. Szilágyi: Magy. tört. Életrajzok. 1893. 1 k. Horváth: Hadtörténelmi közlemények 1893 1 k. Thury: Török történetirók 1 k. Dr. Holzwarth-Szabó: Világtörténet 9 k. Dr. Réthy: Az oláh nyelv és nemzet megalakulása 1 k. Szamota: Régi magyar utazók. 1 k. Dr. Kaulen: Assyria és Babylonia a legujabb fölfedezések után 1 k. Szabó F. Európa története a francia forradalom kezdetétől. 2 k. Szabó F. A legujabb kor története 1815—1885. 2 k. Dr. Lázár Gyula: A török birodalom története 1 k. Dr. Schmeidler: A görög királyság történelme 1 k. Dr. Wertner: Az Árpádok családi története 1 k. Szamota: Bosznia története 1 k. Andric Sándor: A montenegroi fejedelemség története 1 k. Pesti növendék papság: A tudomány öszhangzásban a kinyilatkoztatáshoz 1 k. K. Nagy Sándor: A jobbágyság története Magyarországon 1 k. Smets-Répászky: Az osztrák birodalom története 3 k. Jirecek: A bolgárok története 1 k. Dr. Lázár Gyula: Az orosz birodalom története 4 k. Paganel-Háger: Skanderbeg története 1 k. Dr. Lázár: Angolország története a legrégibb időktől 2 k. Dr. Wertner: A középkori délszláv uralkodók genealogiai története 1 k. Ujhegyi Béla: Budavár keletkezése 1 k. Risztics-Romanecz: Szerbia külügyi viszonyai 2 k. Hilferding-Kiss: A szerbek és bolgárok története 1 k. Dr. Thim: A szerbek története a legrégibb kortól 1848. 1 k. Ranke-Mihályfi: Szerbia és Törökország a XIX. szban. 1 k. Fraknói: Mátyás király levelezése 1 k. Pauler Gyula: A magyar nemzet történelme 1301-ig 2 k. Hampel: Archaeologiai Értesitő 1 k. Rudolf trónörökös: Az osztrák-magyar-monorchia irásban és képben 1 k. Együttvéve: 793 k. 6 f. 360 mü, 1923 frt. 05 kr. érték.

II. Magyarnyelv és irodalom: Ballagi Irodalomtörténeti Közlemények 1893. 1 k. Simonyi: Nyelvtudományi Közlemények 1893. 1 k. Szarvas G: Magyar Nyelvőr 1893. 1 k. Fekete-Keglevics gr: Magyar Salon 1893. 2 k. Debreceni Énekes Könyv 1 k. Budenz-Simonyi: Az ugor nyelvek összehasonlitó alaktana 1 k. Együttvéve: 404 k. 258 mü: 877 frt, 30 kr. érték.

III. Németnyelv és irodalom. Változatlan. 227 k. 113 mü 304 frt, 80 kr. érték.

IV. Classica philologia. a) Latinnyelv. Heinrich G: Egyetemes philogiai Közlöny. 1893. 1 k. Együttvéve: 181 k. 4 f. 117 mü. 316 frt, 92 kr. érték.

b) Változatlan. 53 k. 1 f. 46 mü. 134 frt, 95 kr. érték.

V. Vegyes nyelvészet. Változatlan. 34 kt. 28 mü. 59 frt 60 kr. érték.

VI. Jog- és államtudományok. Az 1893. évi Törvények gyüjteménye 1 k. Magyarországi Rendeletek Tára 1893. 1 k. Együttvéve 334 kt. 11 f. 164 mü. 902 frt, érték.

VII. Hittudomány. Változatlan. 70 kt. 6 f. 61 mü. 94 frt. 55 kr. érték.

VIII. Természettudomány. a) Vegyes. Természettudományi Társulat Közlönye 1893. 1 k. Pótfüzetek a Term. tud. Társ. Közlönyéhez. 1893. 1 k. Hermann O: Az északi madárhegyek tájékáról 1 k. Együttvéve: 83 kt. 1 f. 57 mü. 238 frt, 10 kr. érték.

b) Természettan: König: Mathematikai és Természettudományi Értesitő XI. kt. Együttvéve: 28 kt. 25 mü. 147 frt, 38 kr. érték.

c) Természetrajz. Változatlan. 55 kt. 3 f. 41 mü. 225 frt, 10 kr. érték.

d) Geologia. Szabó: Előadások a Geologia köréből 1 k. Földtani Közlöny 1893. 1 k. M. K. Földtani Intézet Évkönyve 1893. 1 k. M. K. Földtani Intézet évi jelentése 1892. 1 k. Együttvéve: 60 kt. 7 f. 52 mü 196 frt, 55 kr. érték.

e) Csillagászat és meteorologia: Változatlan. 12 k. 11 mü 39 frt, 80 kr. érték.

IX. Mathematika. Geometrai. Rajz. Pasteiner-Radisics: Müvészi Ipar 1893. 1 k. Pórszász-Szerémi: Elemi mértan 1 k. Székely Bert: Testészeti Boncztan 1 k. Henszlmann: Magyarország középkori épitészete 1 k. Román styl Román épitészet 1 k. Francia vagy csucsives styl. 1 k. Együttvéve 38 kt. 34 mü. 108 frt, 50 kr. érték.

X. Bölcsészet. Szépészet. Cherbouliez- Geőcze: Müvészet és természet 1 k. Pauer: Athenaeum. Philos. és állam tud. folyóirat 1893. 1 k. Kant-Alexander: A tiszta ész 1 k. Együttvéve: 71 kt. 54 mü, 232 frt, 82 kr. érték.

XI. Paedagogia, — Tanügy. Alexander B. M. orsz. Tanáregyesület Közlönye 1893. 1 k. Jancsó B. Közoktatásügyi Szemle 1893. 1 k. Porzsolt: Herkules 1893. 1 k. Vall. és közokt. minist Hivatalos Közlönye 1893. 1 k. Vall. és közokt. ministerium XXI. Jelentése a Közoktatás 1892. és a Tanitói nyugdij 1891. évi állapotáról 3 k. Dr. Klamarik: Magy. orsz. középiskolák ujabb szervezete 1 k. Schiller: Handbuch der Paedagogik 2 k. Együttvéve: 144 k. 3 f. 111 mü. 457 frt 95 kr. érték.

XII. Encyclopaedia. Változatlan 109 k. 39 mü. 246 frt 30 kr. érték.

XIII. Vegyes müvek. Ethnografia. 1893. 1 k. Együttvéve: 227 kt. 52 f 150 mü. 384 frt érték.

Van a tanári könyvtárban összesen 2923 kötet; 94 füzet; 1721 mü: 6859 frt, 67 kr. érték

B) Segédeszközök.

a) A szabadkézi rajzhoz. Ducollet fejek. 15 drb. Hermes fejek 8 drb. Szénrajzok 9 drb. Barque tanulmányfejek. 21 drb. Föszminta, 2 drb. Zöld vászonfüggöny 1 drb. Együttvéve 1668 drb. 382 frt, 13 kr. érték.

b) Mértani rajzhoz. Változatlan: 91 drb. 88 frt érték.

c) Földrajzhoz. Európa, a magyarok honfoglalása idejében 1 drb. Együttvéve: 96 drb. 936 frt 02 kr. érték.

d) Természetrajzhoz. Változatlan. 304 db. 2156 f. 67 kr. ért.

e) Tornafelszerelés. Változatlan. 144 drb. 261 frt 50 kr. érték.

f) Philologiai és történelmi muzeum. Változatlan. 856. drb. 430 frt, 92 kr. érték.

g) Természettan. Szivókut 1 drb. Üveg-gömb. Cagmare-Syrena, Ajk-sip, Nyelv-sip, Visszaverődési Készülék. Heliostat, Phosphoroscop, Készülék a teljes visszaverődéshez, Newton-szinkorong, Górcső,

Norrenberg-Sarkitó Készülék, Villamos alapkisérlet, Tyndall készülék, Készülék a légnemüek kiterjedéséhez, Készülék a O fok alatti vizhez. Jégolvasztási fajhőmérő, Hajszál hygrometer, Daniell hygrometer 1-1 drb. Együttvéve 248 drb. 3073 frt 33 kr. érték.

h) I. Vegytan. Változatlan. 151 drb. 224 frt, 36 kr. érték.

II. Vegyszerek. Változatlan. 84 féle. 51 frt, 4 kr. érték.

i) Szerszámok, eszközök. Változatlan. 27 db. 16 ft 94 kr. ért.

k) Butorzat. Ajtófelirati táblák 25 drb. Ablak-függönyök 20 drb. Zászló 1 drb. Együttvéve 293 drb. 3725 frt, 77 kr. érték.

A f. 1893-94 tanév folyamán a külön szertárakba befolyt ajándékok nyilvántartása.

Vall. és közokt. minister ur: D'Amelio Pasquale Dipinti »Pompei Murali« c. mü 1 példányát. Halász Géza erdőgondnok ur 2 olasz bronz, Hrancsák II. o. t. 4 réz, Marcsek G. II. o. t. 1 réz, Nuszer János II. t. 2 réz, Dr. Fenyves L. ügyvéd ur 10 réz, Bzowsky R. I. o. t. 4 réz, Meisels H. II. o. t. 4 réz 1 nikkel, Metzger László I. o. t. 1 réz, Petrusz II. o. t. 1 réz, Nagy Lajos II. o. t. 1 réz, továbbá Mária Therezia és Lotharingi Ferencz nuptialis érmét, Keppler II. o. t. 1 ezüst, Kohutics II. o. t. 1 réz, Tomori II. o. t. 2 réz, Katrics II. o. t. 2 réz, Jakabovszky IV. o. t. 1 réz, Barkács J. IV. o t. 2 ezüst, 1 nikkel érmet és 2 ágyugolyót, Jobák I. o. t. 1 ezüst, Gógh Gy. tanár ur 2 bronz, 44 réz és 1 ezüst, Orosz István II. o. t. 1 réz, Gerber II. o. t. 1 réz, Glegyák, Lipeczky, Weisz I. o. t. 1-1 réz, ifj. Fried Sándor IV. o. t. 1 ezüst, Grofcsik I. o. t. 1 réz, 1 bronz, Karpinecz I o. t. 1 réz, Tárczy I. o. t, 1 réz, Scheffer I. o. t. 1 réz, Friedmann II. o. t 4 réz, Mermelstein I. o. t. 1 réz, Lang Jenő I. o. t. 1 ezüst, Metzger Endre I. o. t. 1 réz, Kroó I. o. t. 1 réz, Nuszer János II. o. t 1 ásványt és Kalmár J. tanár ur 1 amateur-fénykép felvételt, Zyzda IV. o. t. 5 drb. kagylót ajándékoztak.

C) *Ifjusági könyvtár.*

Mikszáth K: Almanach 1893. 1 k. Sebesztha: Kossuth Lajos élete 1 k. Verne: Várkastély 1 k Kemény Zs. Zord idők 3 k. Riedel Arany Toldija 1 k. Madách: Az ember tragédiája 1 k. Salamon Ferencz Történelmi dolgozatai 1 k. Gyulay P: Vörösmarty életrajza, B Eötvös: költemények, Szigligeti: A mama 1 k. B Eötvös: A falu jegyzője 3 k. B. Eötvös: Magyarország 1514-ben 2 k. Becher-Stowe: Tamás bácsi kunyhója 3 pld. Szigligeti: A nőuralom 1 k. Kalmár: A villamosság 1 k. Jókai: Nép világ 1 k. gr. Teleki L. A kegyencz, Szabó Károly: Atilla 1 k. Beöthy Zs. Horatius és Kazinczy 1 k. Kemény Zs. A rajongók 4 k. B. Eötvös J. A nővérek. 1 k. Mikes Kelemen: Válogatott törökországi levelei. 1 k. Petőfi Válogatott költeményei 2 k. Szigetligeti: A cigány 1 k. Jancsó: Kölcsey élete és munkái 1 k. Dolinay: Hasznos Mulattató 1893. év 1 k. Bartók L. Ifju Magyarország 1893 1 k. Chernel István: Utazás Norvégia végvidékére 1 k Dugonics András: Toldi Miklós 1 k. Csengeri J. Aischylos Agamemnon 1. k. Arany Toldy szerelme 1. k. Arany J. Balladák 2 k Arany J. Költemények 4 k. Verne: Bombarnac Claudius 1 k. Flamarion: A világ vége 1 k.

De Gerandó Attila ur b. e. édes anyja, szül. Teleky grófn munkáiból az ifjusági könyvtár részére ajándékul átengedni méltóztatatt a) Hedvig és Andor utazása Romában 1 k. b) Az 1867. Világtárlat 2 kt. és c) Antonia és Attila könyve 3 kt. cimü müveket. Szives megemlékezéseért fogadja a tanulóifjuságnak e helyen nyilvánitott hálás köszönetét.

VII.
Tanulók névjegyzéke és osztályozása.
1. Osztály.

Sorszám	A tanulók neve és vallása, tandíjmentes, ismétlő-e?	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Földrajz	Számtan	Rajzolómért	Szépírás	Tornázás	Ruthénnyelv	Ének	Magaviselet
	Bolemann Lajos ág. ev. tdm.	jó	jó	jó	jel	jel	jó	es	jel		jó	jó
	Brand Béla izr.	k	i	l	é	p	e	tt				
	Bzoswky Rudolf r. k.	es	es	en	en	en	en	es	jel		es	sz.
	Csató Sándor ism. r. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
5	Dankulinecz Gyula g. k. tdm.	jel	jó	jó	jó	jó	jó	es	jó		es	jó
	Engel Kálmán mt. izr.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	—	—		—	—
	Engelbreht István r. k.	jó	es	es	jó	es	es	es	jel		jó	jó
	Fändrich Sábsze izr. tdm.	jó	es	es	es	es	es	jó	es		jó	sz.
	Ferenczi Ferencz r. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
10	Freyer János ág. ev.	es	es	en	en	en	en	jó	jó		jó	jó
	Gáthy Béla ev. ref.	jó	es	es	es	es	es	es	jel		jó	jó
	Glegyák Lajos g. k. tdm.	jel	jó	jó	es	jó	es	es	es		es	jó
	Grofcsik Kálmán r. k.	es	es	en	en	en	es	es	jel		jó	sz.
	Holics György ism. g. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
15	Homicskó János mt. g. k.	n	e	m	t	e	tt	v	i	zs	gá	t
	Illés Béla ev. ref.	jó	es	es	es	es	es	es	jel		es	sz.
	Jobák Mihály g. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
	Karpinecz Titusz ism. g. k.	es	en	en	es	en	en	en	jel		jó	sz.
	*Katz Chaim izr. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jó		jel	jó
20	Kázsmér Ferencz r. k. tdm.	jó	es	es	jel	jó	jó	es	jó		jó	jó
	Királyi Béla ev. ref. tdm.	jel	jó	jó	jel	jel	jó	es	es		jó	jó
	Kiss Géza ev. ref.	k	i	l	é	p	e	tt				
	Klinger Tamás r. k. tdm.	jó	es	es	jó	jó	jó	es	jel		jó	jó
	Kohn Géza izr.	jel	es	es	jel	jel	jó	es	jel		jó	jó
25	Komka Béla r. k.	es	es	en	es	es	es	es	jó		jó	sz.
	Kozák Endre ism. r. k.	es	es	es	es	es	es	es	jel		es	jó
	Kösztenbaum Jenő izr.	jel	jel	jó	jel	jó	jó	jel	es		jó	jó
	Kroó Béla izr.	jó	en	en	es	es	en	en	jó		es	sz.
	Lajtos Géza r. k.	jó	jó	es	jó	jó	jó	es	jó		jó	sz.
30	Lang Jenő izr.	es	en	en	en	en	en	en	jó		jó	sz.
	Lipeczky László g. k. tdm.	jó	jó	jó	jó	es	es	es	jó		es	jó
	Lukács László g. k.	es	en	en	es	es	en	es	es		es	jó
	Mermelstein Adolf izr.	jel	jel	jel	jel	jó	jel	jel	en		jó	jó
	Metzger Endre ism. r. k.	es	es	es	es	es	es	es	es		jó	sz.
35	Metzger László r. k.	es	es	es	es	es	es	es	jel		jó	jó
	Mittelmann Jenő izr.	es	jó	jó	es	es	es	es	es		es	sz.
	Nádler Ábrahám izr.	jó	es	es	jó	es	es	es	es		es	sz.
	Pákh Miklós g. k.	jó	es	es	es	es	es	es	es		es	jó
	Péter János ism. r. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
40	Pintér Endre ev. ref tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel		jel	jó
	Reichmann József izr.	jó	es	es	jel	es	es	es	es		es	sz.
	Rikly Gyula r. k	es	es	es	es	en	es	es	jó		jó	sz.

Sorszám	A tanuló neve és vallása tandíjmentes, ismétlő-e?	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Földrajz	Számtan	Rajzolómért.	Szépírás	Tornázás	Ruthénnyelv	Ének	Magaviselet
	Saphir Lipót izr.	es	es	en	es	en	en	es	es		es	sz.
	Scheffer Zoltán r. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
45	Simon Géza ev. ref. tdm.	jel	jó	jó	jó	jó	jó	jó	jó		jó	sz.
	Siposs Zsigmond ev. ref.	k	i	l	é	p	e	tt				
	Soltész Gyula g. k. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jó		jel	jó
	Stark József izr.	es	es	es	es	es	es	en	jel		es	sz.
	Stecz Géza r. k.	es	es	en	es	en	en	es	jó		jó	sz.
50	*Szálka Ernő g. k. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	es		jel	jó
	Szántó István r. k. ism.	es	es	es	jó	es	es	es	es		es	sz.
	Szóbel Pinkász izr. tdm.	jó	jó	jó	jó	jó	es	jó	jó		es	jó
	Tárczy Károly ev. ref. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jó	jel	jó		jel	jó
	Tatinecz Bazil g. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
55	Tóth Jenő r. k. tdm.	es	es	es	es	es	es	es	jó		jó	sz.
	Turcsányi István r. k. tdm.	jó	es	es	es	es	es	jó	es		jó	jó
	Ujhelyi János r. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
	Vékási József r. k. ism.	jel	jó	jó	jel	jó	es	jó	jel		jó	jó
	Viszocsánszky Béla r. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
60	Vizinger István r. k. ism.	es	es	es	jó	jó	es	es	jó		es	sz.
	Vodicska Antal r. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
	Weinberger Miklós izr. tdm.	jel	jó	jó	jó	es	jó	jó	es		jó	jó
	Weisz Ignácz izr. tdm.	jó	jó	jó	jel	es	es	es	es		jó	jó

II. Osztály.

Sorszám	A tanuló neve és vallása tandijmentes, ismétlő-e?	Hittan	Magyar ny.	Latin nyelv	Földrajz	Számtan	Rajz mért	Szépírás	Tornázás	Ruthén ny.	Ének	Magaviselet.
	Becsey Nándor r. k.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel		jel	jó
	Burger Aladár izr.	jó	es	es	es	es	en	jó	jó		jó	jó
	Dancs Tamás ev. ref.	k	i	l	é	p	e	tt				
	Dankó István gr. k.	jó	es	es	es	en	en	jó	es	es	es	jó
5	*Dávidovics Dezső izr. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jó		jel	jó
	Debreczenyi János ev. ref. tdm.	jel	jó	es	jel	jel	jó	jel	jel		jó	jó
	Dóri János rk. ism.	k	i	l	é	p	e	tt				
	Fekete Ervin rk. ism.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel		jó	jó
	Friedmann Samu izr.	jel	jel	jel	jó	jel	jó	jó	es		jó	jó
10	Gerber Antal r. k.	jel	jó	es	jó	jó	es	jó	es		jó	jó
	Hábely László gr. k.	jó	jó	jó	jel	jó	jó	jó	es	jó	jel	sz.
	Hrancsák János gr. k.	jó	es	es	es	es	es	jó	es	es	jó	jó
	Hudáky Gyula gr. k. tdm.	jel	jó	es	jó	jó	es	jó	jó	jó	jó	jó
	Katrics Vilmos gr. k. tdm.	jó	es	es	jó	es	es	es	es	jó	es	jó
15	Keppler Lajos r. k. tdm.	jel	jó	es	jó	jó	jó	jel	en		jó	jó
	Klein Dezső izr.	jó	es	es	es	en	en	jó	en		jó	jó
	Kohutics Tódor gr. k.	jel	es	es	jó	es	es	jel	jel	jó	es	jó
	Kroó Izidor izr.	jel	jó	jel	jel	es	es	jel	en		jó	jó
	Malyár Görgy gr. k.	k	i	l	é	p	e	tt				
20	Marcsek Géza ág. ev.	jel	jó	es	es	jó	es	es	jel		es	jó
	Markovics Mihály gr. k. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jó	jó	jó	jel	jó	jó
	Meisels Hugó izr.	jó	es	es	es	es	es	jó	jó		jó	sz.
	Nagy Lajos ev. ref. tdm.	jó	jó	es	es	es	es	es	jel		jó	jó
	Nemes Aladár ev. ref. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jó	jel	jó		jel	jó
25	Novák Sándor gr. k. tdm.	jó	jó	es	jó	jó	jó	jó	es	jó	jó	jó
	Nuszer János r. k.	jel	jel	jel	jó	jó	jó	jel	jel		jel	jó
	Nuszer Péter r. k. tdm.	jel	jó	es	jel	jó	jó	jel	jel		jó	jó
	Országh József r. k.	jó	jó	jó	jó	es	es	jó	jel		jó	jó
	Orosz Jenő ev. ref. tdm.	jel	jó	jó	jel	jel	jó	jel	jó		jel	jó
30	Orosz István r. k.	jó	es	en	jó	es	es	jó	jó		es	jó
	*Petrusz Péter gr. k. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jó	jó
	*Richter Agoston r. k. tdm.	jel	jó	es	jel	jel	jó	jel	jel		jó	jó
	Stark Béla izr.	k	i	l	é	p	e	tt				
	Szabados Aladár gr. k. mt.	jel	jel	jó	jó	jel	jel			jó		
	Szabó Bálint gr. k.	jó	es	en	es	en	en	jó	jó	es	es	sz.
35	Szabó Bertalan r. k.	es	en	en	en	en	en	es			jel	sz.
	Taucz Sándor r. k. ism.	k	i	l	é	p	e	tt				
	Tomori Endre r. k. tdm.	jó	es	es	jó	en	es	es	jel		jó	jó
	Tóth István ev. ref.	jó	es	es	jó	es	es	jó	es		jó	sz.
	Ujhelyi Andor gr. k. tdm.	jel	jó	jó	jel	jó	jó	jó	jel	es	jó	jó
40	*Vozáry Gyula ev. ref. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jó	jel	jó	jel	jel	jó
	Weisz Armin izr. tdm.	jó	jó	jó	jó	jó	es	jó	jel		jó	jó
	Weisz Izidor izr.	jel	jó	jó	es	es	en	jó	en		jó	jó

III. Osztály.

Sorszám	A tanuló neve, vallása tandíjmentes, ismétlő e?	Hittan	Magyar ny.	Német ny.	Latin nyelv	Történelem	Phis. földr.	Mennyiségtan	Rajzolómért.	Tornázás.	Ruthén ny.	Francziany.	Ének	Szabadkézi r.	Magaviselet
	Bencze János g. k.	jó	es	en	es	es	es	en	es	fm	es		es		sz.
	Berger Ignácz izr.	jel	es	jó	es	es	es	es	es	es			es		jó
	Bertsik András rk. tdm.	jó	es	jó	es	es	jó	es	es	jó			jó		sz.
	Blum Simon. izr. tdm	jel	jel	jel	jó	jel	jel	jel	jó	jó			jó		jó
5	Csomár István ev. ref.	es	es	es	en	es	es	es	es	jó			es	es	jó
	*Erdélyi Ernő. ev. ref. tdm	jel	jel	jó	jó	jó	jel	jel	jel	jel			jel	jel	jó
	Fésős Zoltán ev. ref.	k	i	l	é	p	e	tt							
	Fodor Gyula gr. k.	k	i	l	é	p	e	tt							
	Herpay Árpád ev. r. tdm.	jel	jó	jó	jó	jel	jó	jel	jel	jó			jó	jel	jó
10	Hoffmann Ottó r. k. tdm.	jel	jel	jel	jó	jel	jel	jel	jel	jó			jel	jó	jó
	Iváncsó István gr. k.	jó	es	es	es	es	es	es	es	jó	jó		es		jó
	Kilb Gyula r. k. tdm.	jel	jó	jó	jó	jel	jel	jó	jel	jel			jó	jel	jó
	Komlósi György gr. k.	jel	es	jó	es	es	es	es	es	jó	es		es		jó
	Kroó Joáb izr.	n	e	m	t	e	tt	v	i	zs	g	á	t		
15	Kroó Jenő izr.	jel	jó	jel	jó	jó	jel	jó	jó	es			jó		jó
	Legeza József gr. k. tdm.	jó	es	es	es	es	es	es	es	jel	jó		jó	es	jó
	Lyachovics Béla gr. k.	jó	es	es	es	es	jó	jó	es	jó	es		jó		sz.
	*Mikloda I. gr. k. tdm.	jel	jel	jel	jel	jó	jel	jel	jel	jel	jel		jel	jel	jó
	Müller Márkusz. izr. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jó	jel			jel		sz.
20	Orosz János gr. k. tdm.	jó	es	es	es	es	es	es	es	jel	jel		jó		jó
	Popovics Endre gr. k.	jel	es	es	en	es	es	es	es	jel	jó		jel		jó
	Reismann Jenő izr.	jó	es	jó	es	es	jó	es	es	jel			jó		jó
	*Schunke Ottó ág. ev.	jel	jó	jel	es	es	jó	jó	jó	en			jó		jó
	Siposs Géza ev. ref. tdm.	jel	jel	jel	jó	jel	jel	jel	jel	jel			jel	jó	jó
25	Fogarasy M. ev. ref. mt.	jel	jó	jó	es	es	es	jó	jó						

IV. Osztály.

Sorszám	A tanuló neve és vallása tandijmentes, ismétlő-e?	Hittan	Magyar ny.	Német ny.	Latin ny.	Történelem	Természetr.	Mennyiségtan	Rajzoló mért.	Tornázás	Ruthén ny.	Francia ny	Ének	Szabadkézi r.	Magaviselet
	Bary Gyula ev. ref.	jel	jel	jó	jó	jó	jó	jó	es	jel			jó		sz.
	Balajthy Béla ev. ref.	jel	jel	jó	jó	jó	jó	es	es	jó			jó		jó
	Barkács Jenő r. k.	es	es	es	es	es	jó	en	es	jel			jó	es	sz.
	Cseh Sándor r. k.	es	es	es	es	es	es	en	es	fm			es		sz.
5	Cziráky Győző r. k.	jó	jel	jó	jó	jó	jó	jó	es	es		es	jel	es	sz.
	Dobszay Béla r. k. ism.	jó	es	es	es	es	es	es	es	jó			jó		jó
	Feikh Károly r. k.	jel	jó	jó	jó	jel	jó	jel	jó	jel			jó	es	jó
	Ferencsik Tivadar gk. ism	jó	es	es	es	es	es	es	es	jó	es		es		sz.
	Fisch József izr.	jel	es	jó	jó	jó	jó	jó	jó	jel			jó		jó
10	Fried Sándor id. izr.	jel	es	es	es	es	es	jó	es	jel			es		jó
	Fried Sándor ifj. izr.	jel	es	es	es	es	es	es	es	es			jó		jó
	Fuchs Jenő izr.	jel	en	en	en	es	es	en	es	jel			es		sz.
	Fullmann Manó izr.	es	en	en	en	es	es	en	en	es			jó		sz.
	Glück Abrahám izr.	jel	jó	jó	jó	jel	es	es	es	es			es		jó
15	*Habacher János rk. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel	jel			jel		jó
	Harnyai János r. k. tdm.	jel	es	es	es	es	es	es	jó	jó			jel		jó
	Hável Béla r. k.	es	es	es	es	es	es	es	es	jel			es		sz.
	Hajdu Jenő ev. ref.	jó	es	jó	jó	es	es	es	es	es			es		jó
	Jakabovszky József r. k.	jel	es	jó	es	jó	es	jó	jó	jó			jó		jó
20	Járos Ferencz r. k.	es	es	jó	es	es	es	es	jó	jó			jó		jó
	Kemechey József rk. ism.	jó	jó	jó	jó	jó	jó	jó	jel	jel			jó		jó
	Klein Győző r. k.	jó	es	jel	es	es	jó	es	jó	jel			jó	jó	jó
	Laskay Mihály g. k. tdm.	jó	es	es	es	es	jó	es	jó	jó	es		es		jó
	Molnár Mihály r. k. tdm.	jó	jel	jel	jel	jel	jel	jó	jó	jel			jó		jó
25	Mondik János r. k. ism.	jel	jó	es	es	es	es	es	jó	jel			jó		jó
	Pap Jenő ev. ref.	es	es	en	en	es	es	es	es	jó			es		sz.
	Popovics Bazil g. k.	jó	es	es	es	es	jó	es	es	jel	jó		es	es	sz.
	Szántó Gyula r. k. mt.	jó	es	es	es	es	es	es	es						
	Saphir Nándor izr.	jó	es	jó	jó	es	en	es	es	es			es		jó
30	Szniscsák Dezső r. k.	es	en	en	en	es	es	en	en	jel			jó		sz.
	Takács László g. k.	jel	jó	jó	jó	jó	es	es	es	jó	jó		jó		jó
	*Tichy Antal r. k.	jel	jel	jó	jó	jel	jó	jel	jel	fm		jó	fm	jó	jó
	Tomori László r. k.	k	i	l	é	p	e	tt							
	*Ujhelyi Sándor gr. k.	jel	jel	jó	jó	jó	jel	jó	jó	fm	jó		jó		jó
35	Vagányi Lajos r. k.	k	i	l	é	p	e	tt							
	Wizinger Ferencz r. k.	es	en	en	en	es	en	es	en	es			es		jó
	Weisz Béla izr.	jel	es	es	es	es	es	es	es	es			jó		jó
	Zyzda János r. k.	es	es	en	en	es	en	en	en	jó			jó		jó

Angol nyelv: Cziráky Győző jó; Fisch József: jeles

V. Osztály

Sorszám	A tanuló neve és vallása tandijmentes, ismétlő-e?	Hittan	Magyar ny.	Német ny.	Latin ny	Görög ny.	M. ir. o. g. ir. és műv. tört.	Történelem	Természetr.	Mennyiségt.	Görög. p. r.	Ének	Tornázás	Francia ny.	Magaviselet
	Baszaráb József gk. tdm.	jel	jó	es	jó	jó		jó	jel	jó		es	jó	jó	jó
	Blau Jenő izr.	k	i	l	é	p	e	tt							
	Blau Sándor izr. mt.	jel	es	jó	jó	es		jó	jó	es					
	Burger Jenő izr.	es	es	es	es		jel	es	es	es	es	es	es		jó
5	Bzowsky Erasmus r. k.	jó	es	es	es		jó	es	es	es	es	es	jó		jó
	Csinger F. ev. ref. tdm.	jel	jó	jó	jel	jel		jó	jó	jó		es	fm		jó
	Csomár Béla ev. ref.	jó	es	es	es		es	es	jó	en	es	es	es		jó
	Denenfeld J. izr. ism.	jó	es	jó	es		jel	es	jó	es	es	es	es		jó
	Einzig Izrael izr.	jó	en	es	es	jel		es	es	es		es	en	jó	sz.
10	Hrabéczy Béla ág. ev.	jel	es	es	es		jó	es	jó	en	jó	jó	jó	es	sz.
	Jászay Jenő r. k.	jel	es	jel	es		jel	jó	es	es	jel	jel	jó	jó	sz.
	Kilb Lajos r. k.	jó	es	es	es		es	es	jó	en	es	es	jó		jó
	Kosztyu Béla gk. tdm.	jel	jó	jó	jó	jó		es	es	es		jó	jel		jó
	Kustán József gk.	jó	es	en	es		jel	es	es	es	es	es	jel		sz.
15	Lakesz László gk. tdm.	jel	es	jel	jó	jó		jó	jó	es		es	jó		jó
	Libertinyi J. ev. ref. ism.	jó	jó	es	jó		jel	jó	jó	en	jó	jó	jó	en	sz.
	*Meindl Richard rk. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel		jel	jel	jel		jó	jó		jó
	Méray Gábor rk. tdm.	jel	jó	jel	es	jó		jó	es	es		jó	fm		jó
	Pákh Titusz gk. ism.	k	i	l	é	p	e	tt							
20	Paulik Jenő ev. ref.	es	es	en	en		en	es	es	en	es	jó	es		sz.
	Rosner Mór izr. ism.	jel	es	jó	es		jel	jó	es	es	es	jó	es		jó
	Rothberger Jenő izr.	jó	es	es	es		jó	es	jó	es	es	es	jel		jó
	Szenkószky István r. k.	jó	es	jó	es	es		es	jel	jó		jel	jel	jó	sz.
	*Tomori Béla r. k. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel		jel	jel	jel		jó	jel	jó	jó
25	Tóth János r. k.	k	i	l	é	p	e	tt							
	Wassermann Simon izr.	jel	es	jó	es		jel	jó	jó	jó	es	es	fm		jó

Ruthén nyelv: Kosztyu Béla = egs.; Kustán József = egs.; Lakesz László = jó.

Rendkiv. szabadk. rajz: Burger Jenő = egs.; Csomár Béla = egs; Denenfeld József = egs.; Jászay Jenő = jel.; Libertinyi Jenő = jó, Meindl Richard = jó, Tomory Béla = jó.

Angol nyelv: Baszaráb József = jó; Lakesz László = egs.; Meindl Richard = jel.; Tomori Béla = jel.

VI. Osztály.

Sorszám	A tanuló neve, vallása tandijmentes, ismétlő e?	Hittan	Magyar ny.	Német ny.	Latin ny.	Görög ny.	M. ir. o. g. ir. és müv. tört.	Történelem	Természetr.	Mennyiségt.	Görög. p. r.	Ének	Tornázás	Franczia ny.	Magaviselet
	Bereghy Endre gr. k.	jó	es	es	es	en		jó	jel	es		jel	jel		sz.
	Brand Jenő izr. tdm.	jel	jel	jel	jó		jel	jel	jel	jó	jel	jel	es	jó	sz.
	*Cseh Lajos rk. tdm.	jel	jó	jel	jó	jel		jel	jel	es		jel	jel		jó
	*Ekmán János gk. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel		jel	jel	jel		jel	jó	jó	jó
5	Fehér Gyula gk.	jó	jó	jó	es		jel	jel	jó	en	es	es	jel		sz.
	Fischer Sándor izr. tdm.	jel	jó	jel	jó	jel		jel	jel	jó		jel	jó		jó
	Gáthy Albert ev. ref.	jó	jó	es	es		jó	jó	jó	es	es	jó	jó		jó
	*Goldberger M. izr. tdm.	jel	jel	jel	jel		jel	jel	jel	jel	jel	jel	jó	jel	jó
	*Hoffmann A. rk. tdm.	jel	jel	jó	jel	jó		jel	jó	jel		jel	jel	jó	sz.
10	Hubay Kálmán ev. ref.	k	i	l	é	p	e	tt							
	Hudáky Emil gk.	jó	es	en	en	en		en	es	en		jó	jó		jó
	Hudáky Ödön gk.	jó	en	en	en		en	en	en	en	es	jó	es		jó
	Juhász István ev. ref.	jó	es	es	en	en		es	en	en		jel	jel		sz.
	Kubaskó József rk.	jel	jó	es	es		jó	jó	jó	es	jó	jó	jó		jó
15	Lang Gusztáv rk.	jó	es	jó	es		jó	jó	es	es	es	jó	jel	es	jó
	Nagy Béla ev. ref.	es	es	jó	jó	jó		jó	es	en		jel	jel	jó	sz.
	*Niederman Jenő izr.	jel	jel	jel	es		jel	jó	jó	es	jó	jel	es	jó	jó
	Ottmayer Ferencz rk.	jó	jó	es	es		jel	jel	jó	es	es	es	jó		jó
	Szenkószky Bertalan rk.	jó	jel	jel	jó	jel		jel	jel	jó		jel	jel	jel	sz.

Ruthén nyelv: Ekman János = jel., Hudáky Emil egs., Hudáky Ödön = egs.

Rendkiv. szabadk. rajz: Bereghy E. = egs., Brand Jenő = jel., Goldberger M. = jel., Hoffmann A. = jel., Hudáky E. = egs, Kubáskó J. = jó, Niedermann J. = jó, Ottmayer F. = egs.

Angol nyelv: Eckman J. = jó, Goldberger M. = jel.

VII. Osztály.

Sorszám	A tanuló neve és vallása tandijmentes. ismétlő-e?	Hittan	Magyar ny	Német ny	Latin ny.	Görög ny	M. ir. o. g. ir. és müv. tört.	Polit. Föld.	Természett.	Mennyiségt.	Görög p. r	Ének	Torn ázás	Francia ny.	Magaviselet
	*Boray József r. k.	jel	jó	es	jó	jó		jó	jó	jó		jó	jel	jel	sz.
	Cseh Ernő r. k.	jel	es	jó	jó		jó	jó	es	es	es	es	jel		jó
	*Cziráky Jenő rk.	jel	jel	jel	jel	jel		jel	jel	jel		jel	jó	jel	jó
	Forgách E. r. k. mt.	jó	es	jó	es		es	es	jó	es	jó				
5	*Guttmann M izr. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel		jel	jel	jel		jó	jó	jel	jó
	*Janowitz Géza izr.	jel	jel	jel	jó		jel	jel	jel	jel	jó	jó	jel	jó	jó
	Motrinecz András grk.	k	i	l	é	p	e	tt							
	*Ornstein I. izr. tdm.	jel	jó	jel	jó	jó		jel	jó	jó		jel	jel	jel	jó
	Rik Dezső r. k.	jel	es	jó	es		es	es	es	es	es	jó	jel		jó
10	*Schwarcz M. izr. tdm.	jel	jel	jel	jel	jel		jel	jel	jel		jó	jó	jel	jó

Angol nyelv: Cziráky Jenő = jel., Guttmann Miksa = jel., Ornstein Izidor = jó, Schvarz Mór = jel.

VIII. Osztály.

Sorszám	A tanuló neve és vallása tandijmentes ismétlő-e?	Hittan	Magyar ny.	Német Ny.	Latin ny.	Görög ny.	M. ir. o. g. ir. és müv tört.	Történelem	Természett.	Mennyiségt	Görög p. r.	Bölcsészet	Ének	Tornázás	Magaviselet
	Balogh Bertalan grk.	jel	jó	jó	jel		jó	es	jó	jó	jó	jel			sz.
	Beer Ferencz r. k.	jó	es	es	en		es	es	es	es	en	en	jó	jó	jó
	Gotteszmann M. r. k.	jel	jó	jó	jó		jó	jó	jó	jó	es	jó	jel		sz.
	Járos József r. k.	jel	jó	jel	es	jó		jó	jó	es		es	jel	jó	jó
5	Jünger Lipót r. k.	es	es	es	es	es		es	es	es		es	jel	jel	sz.
	Kovács Aladár grk.	k	i	l	é	p	e	tt							
	Mizerák Ferencz r. k.	jó	es	es	en		es	es	es	en	en	es	jó	es	sz.
	Poputh Albert ág. ev.	jel	es	jó	en	es		en	es	es		es	jó	jel	sz.
	Puza Szilárd grk.	jó	en	en	en		es	en	es	en	en	es	jel	jó	sz.
10	Szabó Béla rk. tdm.	jó	jó	jó	jó		jó	jó	jel	jó	jó	jó	jó	jel	jó
	Tichy József r. k.	jó	es	es	es		es	es	jó	es	jó	es	jel	jel	jó
	Weisz Samu izr.	jó	es	jó	es		es	jó	jó	jó	es	es	es	es	sz.
	Weinberger M. izr. tdm.	jel	jel	jó	es		jó	jó	jel	jel	jó	jó	jó		jó
	Wessely Géza r. k.	jel	es	jó	es	es		es	jó	jó		es	jel	jel	jó
15	Wessely Walter r. k.	jel	jó	jel	jó	jó		jel	jó	jó		jó	jel	jó	jó

Rendkiv. szabadkézi rajz: Beer Ferencz = egs., Tichy József = jó, Weinberger Miksa = jó.
Angol nyelv: Balogh Bertalan = jó, Wessely Walter = egs.

VIII.

Statisztikai táblàzatok.

I. A tanulók áttekintése.

A tanulók közt val. lásra nézve volt									A tanulók közt anyanyelvre nézve volt									A tanulók nyelvismerete							
róm. kath.	gör. kath.	gör. keleti.	ag. evangelikus	ev. református	unitárius	izraelita vallásu	más vallásu	összesen	magyar	német	román	olasz	tót	szerb-horvát	ruthén	más nyelvü	összesen	csakis magyarul beszél	» németül beszél	» románul beszél	» tótul beszél	» ruthénül beszél	» szerb horváth nyelvet beszél	» olaszul beszél	hányan tudtak magyarul
79	45	—	6	28	—	54	—	212	190	13	—	—	—	—	8	1	212	103	—	—	—	—	—	—	212

II.

A tanulók szülei közt polgári àllásra nézve volt:															
Őstermelő			Iparos			Keresk. és vállalkozó			Tisztviselő						
önálló			önálló			önálló									
nagy birtokos és bérlő	kis birtokos	alkalmazott	nagy iparos	kis iparos	alkalmazott	nagy kereskedő	kis kereskedő	alkalmazott	köztisztviselő (állami, hat.)	magán és társulat	Katona	Más értelmiségi, (orvos, ügyvéd lelkész, tanár, tanitó, mérnök, iró, müvész stb.)	Személyes szolgálatból élő (munkás, napszámos, szolga stb.)	Magánzó, nyugdijas v. tőkejének jövedelméből stb. élő	Összesen
—	23	—	—	32	—	—	23	—	38	22	6	31	14	23	212

III. A tanulók származási helyének áttekintése.

A tanulók közt honossàgra nèzve volt:								
						külállam-beli		
és pedig	helybeli	megyebeli	magyarországi más megyei	fiumei	horváth szlávon-országi	együttvéve hány	hová-való	összesen
a tanév végén	132	60	19	—	—	1	—	212

IX. Ösztöndijak; jutalmak.

I. Nagymeltóságu Csáky Albin gr. vall. és közokt. kir. minister ur a Fekésházy-féle alapitvány jövedelméből vásárolt jutalomkönyvekből három példányt azon hozzáadással bocsátott az igazgatóság rendelkezésére, hogy azokkal első sorban oly nem magyar ajku tanulók, kik a lefolyt tanévben a magyar nyelvből aránylag a legjobb előmeneteit tanusitották, nevében megjutalmaztassanak. Ezen nagybecsü ajándékok közül az egyik, még pedig: **Lamartine: A Girondiak története 3 kt.** Cziráky Jenő VII. oszt a másik: **Eötvös József b. Magyarország 1514-ben 2 kt.** Janovitz Géza VII. oszt. a harmadik: **Szilágyi II. Rákóczy György I kt.** Meindl Richard V. oszt. tanulóknak itéltetett oda.

II. Munkács város által I. Ferencz József apostoli király ő Felsége megkoronázásának 25 éves jubilaeumi ünnepén tett 1000 frtos alapitvány 4%-os kamatát felerészben. 40—40 koronát: Ekmán János VI. és Dávidovics Dezső II. oszt. tanulók kapták.

III. A Horváth Károly-féle 10—10 koronás jutalomdij Miklóda István III. oszt. és Petrusz Péter II. oszt tanulóknak itéltetett.

IV. A Munkácsi Nőegylet 100 frtos alapitványának $4^1/_2$%-os kamatja Habacher János IV. oszt. tanulóknak jutott.

V. A Munkácsi Társaskör 100 frtos alapitványának $4^1/_2$%-os kamatját Katz Chaim I. oszt tanuló kapta.

VI. Devaixi Coffin Béla emlékére tett alapitvány 10 koronás kamatja Goldberger Mór VI. oszt. tanulónak jutott.

VII. A Bereg-munkácsi Takarékpénztár a magyar nyelv tanulásában legjobb előmenetelt tanusitott idegen ajku tanulók jutalmazására ez évben is 10 koronát szíveskedett felajánlani, melyből 5—5 koronával Schunke Ottó III. és Richter Ágoston II. oszt. tanulók jutalmaztattak.

IX. A dr. Széll Kálmán tiszti főorvos ur által jó magaviseletü és jeles előmenetelü szegény sorsu tanuló megjutalmazására felajánlott 20 koronát Schvartz Mór VII. oszt tanuló nyerte el.

X. dr Fried Ignácz köz- és váltó ügyvéd ur egy jó magaviseletü és jeles előmenetelü tanuló megjutalmazására 20 koronát ajánl fel; e jutalom Guttmann Miksa VII oszt. tanulónak itéltetett oda.

XI. De Gerando Atilla ur ő nsga b. e. édesanyja szül. Teleky Emma grófnő munkáiból, az arra érdemes tanulók jutalmazása céljából a) **„Hedvig és Andor utazása Rómában" II. pldnt.** b) **„Az 1867-ki Világtárlat" 5 pldnt.** és c) **„Antonina és Attila könyve" 6 pldnt.** méltóztatott rendelkezésünkre bocsátani. Ezen munkákból a jelen tanévben kiosztásra került: **Hedvig és Andor utazásából. 3 pldn.** Jutalmul nyerték Hoffmann Alajos VI. oszt. Tomori Béla V. és Ornstein Izidor VII. oszt. tan. **Az 1867-ki Világtárlatból 2 pldny.** Jutalmul nyerték Baszaráb József V. oszt. és Boray József VII. oszt. tanulók. **Antonina és Attila könyvéből 2 pldny,** Jutalmul nyerték Tichy Antal IV. és Cseh Lajos VI. oszt. tanulók.

XII Lehoczky Tivadar ur részéről felajánlott: **„Adatok Beregmegye Archaeologiájához"** c. munkájából 1—1 példányt Erdélyi Ernő III. Ujhelyi Sándor IV. és Niedermann Jenő VI. oszt. tanulók kaptak.

XIII. Vallás- és közoktatási ministerium nevében a dr. Kovács Dénes és dr. Sziklay János által szerkesztett **Koronázási Emlékkönyv I pldny.** Vozáry Gyula II. oszt. tanulónak adományoztatott.

XIV. Gógh Gyula r. tanár ur által felajánlott **Képes állatvilág** c mü Szálka Ernő I. oszt. tanulónak itéltetett oda

Az adományozóknak ezen, valamint egyéb, a tanintézet céljaira hozott nagybecsü megemlékezéseért e helyen mond hálás köszön tet

a tanintèzet igazgatósága.

X.

Jelentés az érettségi vizsgálatokról

az 1893—94 tanévben.

Az érettségi vizsgálatokra április hóban 10 rendes tanuló jelentkezett.

Az érettségi vizsgálat irásbeli része f. é. május hó 15-19 tartatott meg.

A kassai tankerületi kir. főigazgatóság ezen vizsgálatra a következő tételeket jelölte ki:

1.) A magyar nyelvből:

a.) Mi befolyása volt az Anjuok uralkodásának nemzeti müveltségünk fejlesztésére

b.) Mi befolyással van a kereskedelem a népek müveltségére?

c.) A költészet hatása a nemzeti élet fejlődésére.

2.) A német nyelvből:

Faust. (Fordítás magyarból németre. A Volksbuch után Endrei Ákos: Német styhusgyakorlatok 13.)

3.) A latin nyelvből.

Homeros. Élet és jelemrajz. (fordítás magyarból latinra.)

A) Vagács féle irályképző 121, 122 szakasza.

4.) A görög nyelvből:

Platon: Apologia Sokratis XXXIII. fejezet. (fordítás görögből magyarra.)

5.) A mennyiségtanból.

a.) Valaki 45.000 frtot helyezet el $4^1/_2\%$-os kamatra, mely tőkéje után 20 éven át évi járadékot akar huzni, mennyi az évi járadék, föltéve, hogy a betevőnek a 20 év leteltével semmi követelése sincsen?

b.) Adva van egy parallelogramma két átlója és az általuk bezárt szög: $d_1 = 35{\cdot}46$ m; $d_2 = 29{\cdot}54$ m; a $(\triangleright = 40^0 26' 19.''$

Meghatározandók a parallelogramma oldalai és a területe.

Az irásbeli érettségi vizsgálat eredménye.

Tantárgy	Jeles.	jó	Elégséges	Elégtelen
Magyar nyelv.	1.	3.	6.	—
Német nyelv.	3.	4.	2.	1.
Latin nyelv.	2.	3.	5.	—
Görög nyelv.	1.	1.	—	2.
Mennyiségtan.	1.	3.	6.	—

A szóbeli vizsgálatok eredménye.

A szóbeli érettségi vizsgálat nsgs. Szieber Ede kir. tanácsos, Ferencz József rend lovagja és kassai tankerületi kir. Főigazgató ur elnöklete alatt f. évi junius hó 27 és 28-án tartott meg. A 10 jelentkezett tanuló közül a követelményeknek megfelelt 4 jól 4 egyszerüen 2 tanuló javitó vizsgálatra utasittatott.

A gymnásiumot végzett tanuló neve	Születési helye és ideje	Vizsgálati sikere	Választott pályája
Balog Bertalan	Munkács 1876 sept. 3.	jól érett	jogi
Gottesmann Miklós	Erdő Bakta, 1877. jul. 28.	jól érett	jogi
Járos József	Morva-orsz. Zoeptau 1874 dec. 28.	érett	katonai
Jünger Lipót	Bpest. 1874. august. 1.	nem érett	katonai
Szabó Béla	A.-Vereczke. 1875 nov. 26	érett	jogi
Tichy József	N.-Várad-Olas. i 1876 august. 21.	nem érett	mérnöki
Weisz Samu	Munkács, 1874 decz. 7.	érett	orvosi
Weinberger Miksa	V.-Palánka, 1874 jan 1.	jól érett	mérnöki
Wessely Géza	Csun, 1876 november 23.	érett	katonai
Wessely Walter	Csun, 1874 augustus 19.	jól érett	orvosi

IX. Jelentés a Tornaversenyről.

A vall. és közokt. miniszterium 1892. évi május hó 31-én 1.193 eln. szám alatt kiadott utasításához képest a tanév végén: jun. 23-án délután 4 órakor az összes tanuló ifjuság közremüködésével az intézet udvarán énekkel egybekapcsolt tornaünnepélyt rendeztünk a következő programmal:

1) *Felvonulás* és oszlopokba felállás. Ének (Hymnus) énekelték az összes osztályok. 2) *Szabadgyakorlatok* I—VII. osztálylyal. 3) *Katonai* rendgyakorlatok a III—IV. és V—VII. osztályból két csoporttal. Ének I—II. osztály. 4) *Szertornázás* I. és II. osztály lengő-kötél III—IV: osztály magasra ugrás, V—VIII. osztály távolra ugrás és korlát. Ének III—IV. osztály. 5) *Játék*. I. osztály fehér és fekete; II. osztály futva ütő. III. osztály — harmadikat elütni. IV. osztály róka-róka jere ki; V—VIII. osztály labda-hajszoló és körrugó-labda. Ének V—VI. osztály. 6) *Verseny*. a) futás 100 és 150 méteres pályán, b) magasra ugrás, c) távolra ugrás, d) rud-ugrás, e) magyar birkozás, f) franczia birkozás és g) birkozás botért. Ének (szózat.) Az összes osztályokkal.

Versenyek. A versenybiróság Lajtos Géza m. kir. honvéd alezredes ur, Nuszer Lajos közkórházi igazgató főorvos ur, Bohner Jákó főgymn. tanár ur, a főgymnásium igazgatója és tornamesteréből megalakulván, a következőkben itélt:

A versenyekben dijakat nyertek: *100 méteres futásban első dijat nyertek:* Klinger Tamás, Pintér Endre, Becsey Nándor, Richter Ágoston, Reisman Jenő, Popovics Bazil, *Második dijat nyertek:* Stark József, Boleman Lajos, Nuszer Péter, Burger Aladár, Legeza József, Ferencsik Fedor. *A 150 méteres pályán első dijat nyertek:* Nagy Béla és Cseh Ernő. Másodikat: Rothberger Jenő és Juhász István.

A magasra ugrásban első dijat nyertek: Becsey Nándor, Legeza József, Fuchs Jenő, Lang Gusztáv, Cseh Ernő. *Másodikat:* Fekete Ervin, Barkács Jenő, Popovics Bazil, Szenkószky István és Janovitz Géza. *Harmadikat:* Országh József, Mondik János, Molnár Mihály, Meindl Richárd és Juhász István.

A távolra-ugrás, első helyen győztek: Cseh Ernő, Juhász István; *Másodikon:* Boray József, Janovitz Géza, a *harmadikon:* Kustán József és Bzovszky Erázmusz.

A rud-ugrásban első dijat nyert: Rick Dezső, másodikat: Cseh Ernő, harmadikat: Ornstein Izidor.

A magyar birkozásban győzött: Popovics Bazil, a második pár versenye: holt verseny.

A franczia birkozásban győztek: Lakesz László és Rick Dezső.

A botért való birkozásban: Boray József és Ornstein Izidor.

Az intézet céljait a tornaversenyen győztes tanulók jutalomdijainak felajánlásával a következők kegyeskedtek előmozditani és pedig: Pintér József főszolgabiró ur 2 koronával, Várady Gyula ügyvéd ur 1 koronával, Farkas Kálmán ur 1 kor., Rosner Arnold ur 1 kor., Markovich Mihály lelkész ur 1 kor., Krompaszky Béla tanár ur 2 kor., Nedeczey János országgyülési képviselő ur 20 kor., Hubert Lajos alpolgármester ur 10 kor., Grünwald Vilmos vállalkozó ur 4 kor., Novák Jenő ügyvéd ur 2 kor., dr. Nuszer Lajos igazg. főorvos ur 4 kor., és a Munkácsi Népbank 20 koronával. Együttvéve 68 koronával. Ez összegből jutalomdij gyanánt kiosztatott 25 korona, mig a fönmaradt 43 koronával szegényebb sorsu tanulóinknak a f. évi szeptember 17-én Kassán tartandó kerületi tornaversenyen való részvételét fogjuk előmozditani.

A szabadkézi-rajz kiállitáson jutalmat nyertek: Becsey Nándor II. o. 3 kor., Herpay Arpád III. o. 3 kor., Jászay Jenő V. o. t. 3 kor., Brand Jenő VI. o. t. 3 kor. és Goldberger Mór VI. o. t. 3 koronát.

Ezen jutalmazást elősegitették N. N. 5 kor., N. N. 2 kor., Zahoray. János tanár ur 1 kor., Paulik József ur 2 kor., Dr. Fenyves Lajos ur 2 kor, Krompaszky Béla tanár ur 2 kor. és Bertalan Pál ur 2 koronával.

Ugy a rendkivüli érdeklődés, mint a kiválóképen megnyilatkozott áldozat-készségért, ezuttal is, hálás köszönetet mond

a főgymn. igazgatósága.

A munkácsi állami főgimnázium osztályozó[illegible] kimutatása az 1893—94. tanév végén.

Osztály	Az osztályozott tanulók száma.	Előmenetelre nézve	Vallástan		Magyar nyelv		Német nyelv		Latin nyelv		Görög nyelv		Görögöt pótló irod.		Görögöt pótló rajz.		Történelem		Földrajz		Természetrajz		Physika		Philosophiai propaedeutika		Szépírás		Tornázás		Ruthén	Franczia	Ének	Szab. kézi rajz
			szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%			
I.	49	jeles	16	32	8	16	—	—	7	15	—	—	—	—	—	—	—	—	13	27	—	—	—	—	—	—	8	16	14	29	—	—	5	—
		jó	18	38	12	25	—	—	12	25	—	—	—	—	—	—	—	—	11	22	—	—	—	—	—	—	6	13	15	32	—	—	31	—
		elégséges	15	30	25	50	—	—	23	45	—	—	—	—	—	—	—	—	21	42	—	—	[illegible]		[illegible]		30	62	18	37	—	—	12	—
		elégtelen	—	—	4	9	—	—	7	15	—	—	—	—	—	—	—	—	4	9	—	—	[illegible]		[illegible]		4	9	1	2	—	—	—	—
II.	38	jeles	22	57	10	25	—	—	10	22	—	—	—	—	—	—	—	—	14	34	—	—	[illegible]		[illegible]		14	38	14	38	3	—	8	—
		jó	15	40	16	43	—	—	7	20	—	—	—	—	—	—	—	—	14	34	—	—	[illegible]		[illegible]		17	46	10	28	5	—	23	—
		elégséges	1	3	11	29	—	—	18	47	—	—	—	—	—	—	—	—	9	29	—	—	[illegible]		[illegible]		6	16	8	23	4	—	6	—
		elégtelen	—	—	1	3	—	—	3	11	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	4	11	—	—	—	—
III.	22	jeles	13	59	6	27	7	33	2	9	—	—	—	—	—	—	6	29	—	—	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	8	39	2	—	6	4
		jó	8	36	4	18	7	33	7	33	—	—	—	—	—	—	3	14	—	—	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	9	44	3	—	10	2
		elégséges	1	5	12	55	6	28	11	48	—	—	—	—	—	—	13	57	—	—	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	2	12	3	—	5	2
		elégtelen	—	—	—	—	1	6	2	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	—	—	—	—	—	—
IV.	36	jeles	16	47	7	20	3	9	2	6	—	—	—	—	—	—	4	12	—	—	2	6	[illegible]		[illegible]		—	—	13	39	—	—	4	—
		jó	11	29	5	15	15	44	11	30	—	—	—	—	—	—	8	22	—	—	11	30	[illegible]		[illegible]		—	—	11	34	2	1	21	2
		elégséges	9	24	20	53	12	30	17	47	—	—	—	—	—	—	24	66	—	—	20	54	[illegible]		[illegible]		—	—	8	22	3	3	10	4
		elégtelen	—	—	4	12	6	17	6	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	10	[illegible]		[illegible]		—	—	—	—	—	—	—	—
V.	23	jeles	11	49	2	9	5	22	3	11	4	40	7	52	1	8	2	9	—	—	5	23	[illegible]		[illegible]		—	—	5	23	—	—	2	—
		jó	10	42	5	22	7	32	5	22	4	40	3	24	2	15	9	37	—	—	8	34	[illegible]		[illegible]		—	—	8	34	1	5	8	2
		elégséges	2	9	15	65	9	37	14	63	2	20	3	24	10	77	12	54	—	—	8	34	[illegible]		[illegible]		—	—	5	23	2	1	12	—
		elégtelen	—	—	1	4	2	9	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	9	[illegible]		[illegible]		—	—	1	20	—	1	—	—
VI.	18	jeles	8	44	6	33	7	38	3	17	4	15	5	56	2	22	9	50	—	—	8	44	[illegible]		[illegible]		—	—	8	44	1	2	11	2
		jó	9	50	5	28	5	28	6	33	2	22	3	33	2	22	6	33	—	—	5	28	[illegible]		[illegible]		—	—	7	38	—	5	5	3
		elégséges	1	6	6	33	4	23	6	33	—	—	—	—	5	56	1	6	—	—	3	17	[illegible]		[illegible]		—	—	3	18	2	1	2	3
		elégtelen	—	—	1	6	2	11	3	17	3	33	1	11	—	—	2	11	—	—	2	11	[illegible]		[illegible]		—	—	—	—	—	—	—	—
VII.	9	jeles	8	89	4	44	5	56	3	34	3	60	1	25	—	—	—	—	5	56	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	5	62	—	5	2	—
		jó	1	11	2	22	3	33	4	44	2	40	1	25	2	50	—	—	2	22	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	3	38	—	1	5	—
		elégséges	—	—	3	34	1	11	2	22	—	—	2	50	2	50	—	—	2	22	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	—	—	—	—	1	—
		elégtelen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	—	—	—	—	—	—
VIII.	14	jeles	7	50	1	7	2	14	1	7	—	—	—	—	—	—	1	7	—	—	—	—	[illegible]		[illegible]		1	7	5	36	—	—	6	4
		jó	6	43	5	36	7	50	3	21	2	40	4	45	4	45	5	36	—	—	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	4	29	—	—	3	2
		elégséges	1	7	7	50	4	29	6	43	3	60	5	55	2	22	6	43	—	—	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	2	14	—	—	5	2
		elégtelen	—	—	1	7	1	7	4	29	—	—	—	—	3	33	2	14	—	—	—	—	[illegible]		[illegible]		—	—	—	—	—	—	—	—
összesen	209	jeles	101	49	44	21	29	26	31	14	11	38	13	25	3	8	22	20	32	33	15	19	14	2	42	20	21	11	1	7	22	25
		jó	78	37	54	26	44	32	55	27	10	34	11	32	10	30	31	28	27	28	24	32	15	33	47	23	40	27	4	29	23	27
		elégséges	30	14	99	48	37	30	97	47	5	17	10	30	19	54	56	49	32	33	31	40	16	35	89	48	67	47	57	36	43	48
		elégtelen	—	—	12	5	12	10	26	12	3	11	1	3	3	8	4	3	5	6	7	9	—	—	31	14	17	12	7	4	5	7
		felment.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12

Előmenetelre nézve	Tanulmányi előmenetel: Minden tárgyból — Tanjegy	Tanulmányi előmenetel: Minden tárgyból — szám	%	Tanulmányi előmenetel: Hány tárgyból elégtelen — Tanjegy	szám	%	Magaviselet — Tanjegy	szám	%
jeles	jeles	5	10	egyből	2	4	jó	26	54
jó	legal. jó	8	17	kettőből	—	—	szab.	22	46
elégséges	legal. es	25	51	többől	9	18	kszb.	—	—
elégtelen							rosz		
jeles	jeles	4	11	egyből	3	8	jó	32	86
jó	legal. jó	9	24	kettőből	2	5	szab.	5	14
elégséges	legal. es	18	47	többől	2	5	kszb.	—	—
elégtelen							rosz		
jeles	jeles	—	—	egyből	2	8	jó	17	81
jó	legal. jó	9	41	kettőből	1	5	szab.	4	19
elégséges	legal. es	10	46	többől	—	—	kszb.	—	—
elégtelen							rosz		
jeles	jeles	1	3	egyből	3	8	jó	24	70
jó	lagal. jó	5	14	kettőből	1	3	szab.	11	30
elégséges	legal. es	21	58	többől	5	14	kszb.	—	—
elégtelen							rosz		
jeles	jeles	2	9	egyből	5	23	jó	14	64
jó	legal. jó	1	4	kettőből	1	4	szab.	8	36
elégséges	legal. es	13	56	többől	1	4	kszb.	—	—
elégtelen							rosz		
jeles	jeles	2	11	egyből	3	16	jó	10	55
jó	legal. jó	4	23	kettőből	—	—	szab.	8	45
elégséges	legal. es	6	33	többől	3	17	kszb.	—	—
elégtelen							rosz		
jeles	jeles	3	34	egyből	—	—	jó	7	87
jó	legal. jó	2	22	kettőből	—	—	szab.	1	13
elégséges	legal. es	4	44	többől	—	—	kszb.	—	—
elégtelen							rosz		
jeles	jeles	—	—	egyből	—	—	jó	7	50
jó	legal. jó	2	14	kettőből	1	7	szab.	7	50
elégséges	legal. es	8	56	többől	3	23	kszb.	—	—
elégtelen							rosz		
jeles	jeles	17	8	egyből	18	9	jó	137	67
jó	legal. jó	40	19	kettőből	6	3	szab.	66	33
elégséges	legal. es	105	50	többől	23	11	kszb.	—	—
elégtelen							rosz		

. tan